

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**OĞUZ ATAY'IN ÖYKÜLERİ ÜZERİNE
TEMATİK BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Zeynep ONAR**

**Danışman
Doç. Dr. Oğuz ÖCAL**

Kırıkkale 2019

KABUL-ONAY

Oğuz ÖCAL danışmanlığında Zeynep Onar tarafından hazırlanan “Oğuz Atay’ın Öyküleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

05.09/2019

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Doç. Dr. Zeynep UHAN

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Oğuz ÖCAL

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Di. Öğr. Üyesi Gülten Bulduker

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../2019

(Unvan, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Oğuz Atay’ın Öyküleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

Tarih:

Adı Soyadı: Zeynep ONAR

İmza:

ÖN SÖZ

Türk edebiyatının köşe taşlarından biri olan Oğuz Atay, tek öykü kitabı *Korkuyu Beklerken*'i 1975 yılında yayınlamasının ardından kırk yılı aşkın bir zaman geçmiştir. Atay'ın dili kullanmadaki ustalığı ve bireyin iç dünyasını anlattığı öyküleri zaman geçtikçe değerlenmekte ve güncelliğini korumaktadır.

Oğuz Atay'ın “Ben buradayım sevgili okuyucum sen neredesin acaba?” nidasına “Ben de buradayım.” diyebilmek için bu çalışma yapılmaya karar verilmiştir. Özellikle öyküleri tanımak ve öyküler üzerindeki farkındalığı arttırmak bu konu üzerinde yoğunlaşmamızın önemli bir nedeniydi.

“Oğuz Atay Öykülerinin Tematik Bir İncelemesi” isimli bu çalışmanın amacı Oğuz Atay'ın Türk edebiyatında bir kült özelliği taşıyan romanlarının yanında öykülerinin de sıra dışı özelliklere sahip olduğunu gösterebilmektir. Bu düşünceden yola çıkarak Atay'ın öykülerini anlamak, anlamlandırmak ve satır aralarından Oğuz Atay'ın sesini duyabilmek için böyle bir çalışma yapılmaya karar verilmiştir.

Çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Oğuz Atay'ın hayatı, öykü kitapları ve öykücülüğü hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise yazarın öyküleri yabancılaşma, intihar ve ölüm, modernite ve çağ eleştirisi, normaldışılık temaları açısından incelenmiştir.

Çalışmanın sonunda sonuç bölümü ile yararlanılan kaynakların bulunduğu kaynakça bölümü çalışmanın sonunda yer almaktadır.

Tez çalışmam boyunca bilgisini ve tecrübesini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Oğuz Öcal'a; oldukça sancılı geçen bu süreçte sabır ve desteğiyle her zaman yanımda olan değerli eşim Burak Onar'a ve düğümlenen her noktada imdadıma yetişen kadim dostum Sümeyye Özgen'e teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep ONAR
Kırıkkale-2019

ÖZET

Onar, Zeynep, “Oğuz Atay’ın Öyküleri Üzerine Tematik Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Oğuz Atay, kısa ömrüne sığdırdığı eserleriyle Türk edebiyatında önemli bir yer edinmiş yazarlardan biridir. 1970 yılından sonra kaleme aldığı eserlerle ilk zamanlar eleştirilere maruz kalsa da geçen zaman eserlerinin anlaşılmasını sağlamış ve adından hayranlıkla söz edilmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada Oğuz Atay’ın öyküleri, yabancılaşma, intihar ve ölüm, modernite ve çağ eleştirisi, normaldışılık temaları altında incelenmiştir. Oğuz Atay, bireylerin daha çok iç yaşantılarını sunduğu öykülerinde postmodernizm ilk örneklerini vermiştir.

Yaptığımız çalışmada Oğuz Atay’ın öyküleri tematik olarak incelenmiş ve böylece öykülerindeki önemli noktalar aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Oğuz Atay, Yabancılaşma, Normaldışılık, Korkuyu Beklerken, Tematik İnceleme.

ABSTRACT

Onar, Zeynep “A Thematic Study on the Storytelling of Oguz Atay”, Masters Thesis, Kırıkkale, 2019.

Oguz Atay is preciously author who have been important place in Turkish literature with works that he had fitted into his short life. Even if he was initially criticized with penned works after 1970, elapsed time have provided to be understood of his works and his name was begun to be mentioned with admiration.

Stories of Oguz Atay was examined in this study under themes which are suicide-dead, modernization, critique and out of ordinary.

Oguz Atay had gave the first examples of postmodernism in his stories of Oguz Atay was examined as tematically and thus important point of his stories was tried to clarify.

Key Words: Oguz Atay, Alienation, Normalization, While Waiting For Fear, Thematic Analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OĞUZ ATAY'IN HAYATI, ÖYKÜLERİ VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ	8
1.1. HAYATI	8
1.2. ÖYKÜLERİ	14
1.2.1 Beyaz Mantolu Adam	14
1.2.2. Unutulan	15
1.2.3. Korkuyu Beklerken	16
1.2.4. Bir Mektup	17
1.2.5. Ne Evet Ne Hayır	18
1.2.6. Tahta At	18
1.2.7. Babama Mektup	19
1.2.8. Demiryolu Hikâyecileri – Bir Rüya	20
1.3. ÖYKÜCÜLÜĞÜ	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. OĞUZ ATAY'IN ÖYKÜLERİNDE TEMA	28
2.1. YABANCILAŞMA	28
2.1.1. Yabancılaşma Kavramına Genel Bir Bakış	28
2.1.2. Yabancılaşma Kavramının Boyutları	31
2.1.3. Oğuz Atay'ın Öykülerinde Yabancılaşma Teması	32
2.2. ÖLÜM VE İNTİHAR	51
2.2.1. Ölüm ve İntihar Kavramlarına Genel Bir Bakış	51
2.2.2. Oğuz Atayın Öykülerinde Ölüm ve İntihar Teması	54

2.3. NORMALDIŞILIK	59
2.3.1. Normaldışılık Kavramına Genel Bir Bakış	59
2.2.2. OĞuz Atay'ın Öykülerinde Normaldışılık Teması	61
2.4. MODERNİTE VE ÇAĞ ELEŐTİRİŐİ	65
2.4.1. Modernite ve Çað Eleştirisi Kavramlarına Genel Bir bakış	65
2.4.2. OĞuz Atay'ın Öykülerinde Modernite ve Çað Eleştirisi Teması	67
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	75

GİRİŞ

İnsanoğlu varoluşundan bugüne sürekli anlatmaya ve aktarmaya gereksinim duymuştur. Bunu bazen kendi hikâyesini bazen de başkalarının hikâyelerini anlatarak yapmıştır. Hikâyeler, toplumların yaşayışlarını, sevinçlerini, üzüntülerini, kahramanlıklarını anlatmaktadır. Bu açıdan hikâye, Batı'da ve Doğu'da aynı işlevi görmüştür (Tosun, 2018:237-239).

Modern anlamda öykünün Batı'daki ilk örnekleri, 16. yüzyılda Boccacio'nun *Decameron* hikâyeleridir. 19. yüzyılda ise hikâye türü romandan ayrılarak kendi başına bir tür oluşturmuştur.

Türk okuyucusu Batılı anlamda örnekleri tanıyana kadar nazım ve nesir hikâyeleri okumaktaydı. Divan edebiyatının revaçta olduğu bu dönemde aydın okuyucu nazımla yazılmış manzum hikâyeleri okuyordu. Bunlar Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Zeliha, Hüsrrev ile Şirin gibi olayların birbirine benzediği genel itibarıyla romantik aşktan ilahî aşka ulaşan hikâyelerdi. Bu eserlerin dışında halkın anlayabileceği türden hikâyeler de genelde halk hikâyeleri adıyla bilinmektedir. Yazılı ve sözlü olabilen bu hikâyelerde yalın ve sade bir üslup kullanılırdı ve genellikle kahramanlık ana temaydı (Akyüz, 2017:68).

19. yüzyılın başlarında *Hançerli Hanım*, *Tifli Çelebi*, *Cebri Çelebi*, *Tayyarzade* ve *Letaifname* gibi hikâyeler halk arasında büyük ilgi görmektedir. Tanzimat dönemi ile beraber her alanda olan değişim edebiyata da yansımış ve bu doğrultuda öykü anlayışında da önemli değişimler yaşanmıştır. Batılı örneklerin tanınmasıyla Türk hikâyesi serüvenine başlamıştır. Hikâye türü tarihi süreç içerisinde değişerek ve gelişerek ilerlemiştir. Bu sayede zamanla daha nitelikli eserler ortaya çıkmış ve öykü sanatı önemli bir yere taşınmıştır. Öykü türü gelişim çizgisi içerisinde bir yandan dünya öykücülüğünün varisi gibi eserler verirken diğer yandan kendine has üslubuyla farklılığını ortaya koymuştur. Türk öykücülüğü dünya öykücülüğünün bir parçası olarak ilerlerken bütün insanlar için ortak olan duygulardan hareket etmektedir (Tosun, 2018:35).

Tanzimat dönemi, geleneksel tahkiyeden modern anlatıya geçiş sürecini oluşturmaktadır. Tanzimat döneminde hem geleneksel tahkiye yönteminin kurgusuna ait özellikler kullanılmış hem de modern anlatının özellikleri hikâyelerde işlenmiştir. Bu dönemde bireye bakış açısı değişmiştir. Yenilikler ve değişimler içerisinde bocalayan bireyin durumu hikâyelerde işlenmeye başlanmıştır.

“Geleneksel anlatılarda bireyin durumu, din ve toplumsal sorumluluk etrafında şekillenir. Birey ideal tiptir ve kahramanlık en önemli işlevidir. Ancak geleneksel anlatılardaki yüceltilmiş kahramanlar, modern anlatılara geçildiğinde değişime uğrar. Artık bireyler erişilmez varlıklar değil, zaaflarıyla eksikleriyle bütün insani duyguları taşıyan kimi zaman yenik, çaresiz, acınası hâllere de düşebilen sıradan insanlardır.” (Tosun, 2018:37)

Bu dönemin en önemli isimleri Ahmet Mithat Efendi, Emin Nihat, Samipaşazade Sezai ve Nabizade Nazım’dır. Emin Nihat’ın 1871-1875 yılları arasında kaleme aldığı ve Batılı anlatı tekniklerinden etkilendiği açıkça görülen *Müsameretname* isimli eseri bu döneme geçişteki en önemli eserlerden biridir. Aşk, evlilik ve kültürel çatışmanın sürdüğü hikâyelerde, masallardan, halk hikâyelerinden beslenme sürmektedir. Ancak Emin Nihat bu hikâyelerinde Batılı hikâyelerin anlatı tekniklerinden de etkilenmiştir (Tosun, 2018:36). Dönemin diğer ismi Ahmet Mithat’tır. Ahmet Mithat, hikâyelerindeki zengin içerikle geniş bir okur kitlesine hitap etmeyi başarmıştır. Hikâyeye yeni temalar getirmesi, aynı hikâyeyi farklı bakış açılarından anlatması, yazarı hikâye içindeki kahramanlardan biri yapması, kurguya okuru katması gibi yenilikçi çıkışları ile Türk hikâyeciliğinde önemli bir yere oturmuştur. Ahmet Mithat’ın hikâyelerini topladığını en bilinen eseri *Letaif-i Rivayat*’tır. Samipaşazade Sezai *Küçük Şeyler* isimli eseri ile modern öykünün ilk örnekleri verilir. Necip Tosun, Samipaşazade Sezai’nin karakter oluşturmada, olay örgüsü tutarlığında modern öykünün gereklerini yerine getirdiğini özellikle tasvirleri işlevsel bir şekilde kullandığını ayrıca psikolojik tahlilleri oldukça iyi yaptığından bahseder (Tosun, 2018:38). Türk hikâyeciliğinin bir başka önemli ismi ise Nabizade Nazım’dır. Nabizade Nazım, natüralizm bağlamında eserler vermeye çalışmıştır. Onun ünlü öyküsü *Karabibik*’te köy yaşantısı gerçekçi bir gözlem yoluyla aktarılmıştır. *Karabibik* öyküsüyle Nazım, Anadolu halkının sorunlarına kapı aralamıştır (Çetin, 2000:78). Bu öyküyle köyü ve köy yaşantısını işleyen Nazım, öykücülüğe yeni bir soluk getirmiştir. Ayrıca Nazım, *Hasba* ve *Hâlâ Güzel* isimli öyküleriyle aşk konusunu öykülerinde işlemiştir.

Tanzimat dönemi yeniliklere kapının açıldığı bir dönem olması sebebiyle edebî alanda da arayış içerisine girilmiştir. Bu amaçla yazılanlarda sosyal fayda ve eğiticilik ön plandadır. İşlenen konular, kahramanlar, mekânlar da bu düşünce bağlamında şekillenmektedir.

Konular genellikle aile hayatı, karı-koca geçimsizlikleri, evlilik sorunları gibi sosyal sorunlardan seçilmektedir. Bunun yanında gelenek ve görenekler, batıl inançlar, töreler, gençlerin hayat tecrübesizliği yüzünden düştükleri yanlışlar hikâyelerde işlenen konular arasındadır. Kahramanlar ise halktan kişilerdir. Çevremizde görebileceğimiz kişilerden seçilen bu kahramanları esnaflar, küçük memurlar, çocuklar, genç âşiklar ve gayrimüslimler oluşturmaktadır (Çetin, 2000:78-80).

Servet-i Fünun roman ve hikâyesi ise 1880 ile 1890 gibi kısa bir zaman dilimine yayılmıştır. Bu dönemde ilk olarak romantizmin etkisinde eserler veren yazarlar bu etkiden hemen kurtulamadılar. Romantizm etkisi bir süre daha devam etmiştir. Bunu ilk dönem eserlerinde görmek mümkündür.

“Servet-i Fünun döneminde kullanılan dil ve üslup ağırlaşmıştır. (...) Uzun tamlamalar kurulmuş, simgesel bir dil ve süslü, sanatkârane, şairane bir üslup tercih edilmiştir. Hikâyede sanat yapma kaygısı ağır basmıştır.” (Çetin, 2005:80)

Servet-i Fünun döneminin en önemli şahsiyeti Halit Ziya Uşaklıgil’dir. Halit Ziya, 1893 yılından başlayarak *Servet-i Fünun* dergisine öyküler yazmaya başlar (Emiroğlu, 2016: 65). Halit Ziya öykü türünde birçok deneme yaparak bu alanda kendini yetiştirmeye çalışır. Öyküleri Batılı tarzda yazılmıştır denilebilir.

Bu anlamda modern anlatıda öncü isimlerin başında Halit Ziya gelmektedir. Öykü türünde nitelikli eserler vererek bu türün sevilmesini sağlamıştır. Necip Tosun’a göre Halit Ziya kendinden sonra gelen ve kendinden daha çok imkâna sahip olan yazarların bile ulaşamadığı düzeye erken bir dönemde ulaşmıştır. Bu sebeple de kendinden sonra gelen öykücüler ondan etkilenmiştir (Tosun, 2018:40). Halit Ziya’nın sayıları neredeyse iki yüze yaklaşan öykülerinin daha çok fakir mahallelerdeki zavallı insanlardan seçildiği görülmektedir. Ayrıca bireylerin kendi hayatlarından yola çıkarak yazdığı öykülerle Mehmet Rauf; dilindeki sadelikle ön plana çıkan ve öykülerini *Hayat-ı Muhayyel ve Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* ismi ile kitaplaştıran Hüseyin Cahit; Servet-i Fünun dergisine ilk olarak hikâyeye yazan ve öykülerini *Haristan ve Gülistan* adıyla yayınlatan Ahmet Hikmet Müftüoğlu bu dönemin önemli kalemleridir (Akyüz, 2017:118-122).

1911 ile 1923 yıllarını kapsayan Milli Edebiyat döneminde ise öykücülüğü ile ön plana çıkan ve günümüzde de etkisi hâlâ devam eden yazar Ömer Seyfettin’dir. Ömer Seyfettin Türk hikâyeciliğinde ayrı bir yere sahiptir. *Genç Kalemler* dergisinde yazdığı öykülerle şöhret kazanmıştır. Ömer Seyfettin, Maupassant tarzıyla yazdığı öyküleriyle öykücülükte yeni bir kapı aralamıştır (Kuş, 2013:3). Genç yaşta ölümünün ardından arkasında kendini unutturmayacak eserler bırakmıştır.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde gündelik hayat ve sanat iç içe olmuştur. Eserlerinde çıkış noktası gündelik yaşamdır. Ömer Seyfettin, hikâyelerinde kahramanlık, çocukluk, aile hayatı, değişim gibi konulara yer vermiştir (Tosun, 2018:41). Ömer Seyfettin eserlerindeki kurgu, dil ve üslup verdiği çok sayıdaki hikâyeye önemli bir köşe taşı olarak edebiyatımızda önemli bir yeredir.

Öte yandan Halide Edip Adıvar, Refik Halit Karay ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu da Ömer Seyfettin kuşağından olup adı öne çıkan isimlerdendir. Bu isimler Osmanlının son döneminde yaşayan değişime şahit olan ve buna kalemleriyle destek veren isimlerdir. Eserlerinde kullandıkları dil ile kendilerine bir yol açarak ilerlemişlerdir. Daha çok romanlarıyla tanınan Halide Edip ve Yakup Kadri hikâyeleriyle de kendi anlatım tatlarını oluşturmuşlardır (Kahraman, 2018:104). Refik Halit Karay ise Anadolu'dan ve köylerden bahsettiği *Memleket Hikâyeleri* ile *Gurbet Hikâyeleri* kitabında memleket sevgisini işlemiştir. Olay öyküsü tarzında yazdığı hikâyelerinde merak unsuru ön plandadır ve giriş, gelişme, sonuç örgüsüne uygun olarak yazmıştır.

Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri, Aka Gündüz gibi sevilen yazarlar da bu dönemde yaşayıp eserlerini kaleme alan önemli yazarlardır. Döneme damgasını vuran bu yazarların Milli edebiyat döneminde başladıkları edebi faaliyetleri Cumhuriyet döneminde hızlanmış ve olgunlaşmıştır. Bu yazarların eserleri 1940'lı yıllara kadar zirvede kalmayı başarmıştır. Kendilerinden sonraki nesil için bir yol açmışlar ve kendilerini takip eden yazarlara örnek olmuşlardır. Dili ve üslubu halka halkın içinden biri gibi seslenen eserler meydana getirmişlerdir (Doğan, 2015:588).

20. yüzyılın ilk on yılı içinde doğup kitaplarını 1940'tan sonra yayınlayan yazarlar arasında Ahmet Hamdi Tanpınar (*Abdullah Efendi'nin Rüyalari* 1943) Orhan Kemal (*Ekmek Kavgası*) farklı türlerde verdiği eserlerle edebiyat tarihine adını yazdırmış önemli bir isimdir. Tanpınar'ın öykülerinde rüya ve zaman unsuru çokça yer alır ve öyküler derinlikli ve sembollerle doludur. Onun yazma amacı hayatı güzelleştirmektir. Bunun için her imgeyi sanatı güzelleştirmek için kullanmıştır (Tosun, 2018:42). Orhan Kemal, Adana köylülerini, gurbete gidenleri, ırgatları, işçileri ve çalışan çocukları konu edinmiştir. Hikâyelerinde konuşma dilini kullanır. Ortamın ve kişilerin tanıtılmasıyla başladığı hikâyelerinde az da olsa tasvir kullanır (Mert, 2005:98). Kemal Tahir de bireysel sorunlardan ziyade toplumsal sorunlara eğilen bir diğer yazardır. Bireysel sorunları içsel bir derinliğe doğru değil toplumsal sorunlarla irdeleyerek anlatmıştır. Öykülerinde köy ve köylü sorunlarına eğildiği gibi cezaevi gözlemlerini de eserlerinde işlemiştir (Tosun, 2018:43). Samet Ağaoğlu da bu dönemin hikâye yazarlarından biridir. Öyküleri genelde bunalımlı ve karamsar içeriklidir. Öykülerinde İkinci Dünya Savaşı'nın verdiği bunalımı ve ölüm korkusunu hissettirmiştir.

Bu yazarların yanında öykülerinde hicvi, ironiyi ve mizahı kullanıp doğayı, hayatı içten ve samimi bir üslupla yücelten Haldun Taner; çocukluğunu, okul yıllarını ve çektiği sıkıntıları anlattığı otobiyografik öykülerle adından söz ettiren Ziya Osman Saba; sözcükleri titizlikle seçen ve kültür dilini yazıya aktaran konusunu taşranın orta hâlli ailelerinden alan Tarık Buğra, öyküyü bir basamak daha ileriye taşıyan yazarlardır (Mert, 2018:100).

1940'lı yıllarda ise iki isim ön plandadır. Sabahattin Ali ve Sait Faik bu iki isim Türk edebiyat tarihine isimlerini silinmeyecek bir şekilde yazdırırlar. Özellikle Sait Faik Türk hikâye türünü halka sevdiren bir yazardır. Hikâye türünün diğer türler içinde saygınlık kazanmasında Sait Faik'in çok önemli bir rol oynamıştır. Türk öyküsüne küçük insan kavramını kazandıran Sait Faik, öykülerinde sıradan insanların sıradan yaşamlarını konu edinmiştir. Basit ama derinlikli olayları öykülerinde işlemiştir (Tosun, 2018:42). O, öykümüzde günümüzde bile etkisini devam ettiren bir yazardır. Sabahattin Ali'nin öykülerinde ise zengin-fakir, devlet-halk çatışması vardır. Sabahattin Ali öykülerini kısaca toplumsal sorunlar etrafında oluşturmaktadır. Öykülerinde ideolojik taraf ağır basmaktadır. Sait Faik ve Sabahattin Ali toplumdaki mevki sahibi insanlar yerine sıradan ve halktan birini öykülerine kahraman olarak seçmişlerdir. İki yazarın özgürlük anlayışını ve bireye bakışını ise Necip Tosun şöyle ifade etmektedir:

“Örneğin Sabahattin Ali'deki özgürlük anlayışı 'toplumsal' bir görüşün (sosyalizm) yansımasıyken, Sait Faik'te bu sadece 'bireysel' bir projedir. Yani o (Sait Faik) insanın her istediğini yapabildiği, toplumsal baskıları hissetmediği bir özgürlüğü savunur.” (Tosun, 2018:305)

1950'li yıllar ise Türk öykücülüğünde varoluşçuluğun etkisinin görüldüğü yıllardır. Bunalım, kargaşa, isyan öykülerin ana çıkış noktası olmuştur. Demir Özlü, Leyla Erbil, Ferit Edgü, Feyyaz Kayacan, Bilge Karasu bu dönemin yazarlarıdır. Bu dönem öyküçüleri, Kafka, Camus, Beckett, Joyce gibi yabancı yazarlardan etkilenmişlerdir. Yazarlar taşrayı değil şehirde yaşayan insanların bireysel sorunlarını anlatmışlardır. Bu dönem yazarları köye ve köy sorunlarına biraz uzak durarak 'birey' imgesine yönelmişlerdir.

“1950 kuşağı öyküçülerinin edebiyat anlayışlarının oluşumunda pek çok dinamik etkili olur. Bir yandan bir önceki kuşağın edebiyat anlayışıyla sıkı bir mücadeleye girişilirken diğer yandan Batılı yazarlar ve akımlar, öyküçüler üzerinde önemli etkiler bırakmaya başlar.” (Özata, 2017:54)

1970'li yıllar siyasi olayların, boykotların olduğu buna bağlı olarak da Türk toplumunun yaşadığı en karışık dönemlerinden biridir. Terör olayları artmış bu olayların üzerine eklenen siyasi cinayetler halkın gerilmesine neden olmuştur.

Bu durum edebî hayatı da etkisi alanına almıştır. 12 Mart muhtırası, grevler, protestolar, öğrenci olayları, ekonomik sıkıntılar, göç öykülerde işlenen konuları oluşturdu. Toplumsal gerçekçilik ve sosyalist gerçekçilik bu dönem öykücülerinin en çok üzerinde durduğu kavramlar olmuştur. Bu dönem ülkede bir kaos ortamı oluşturmasına rağmen öyküde çıta yükselmiştir. Daha nitelikli eserler meydana getirilmiştir (Tosun, 2018:55). Atay, bu dönemde yazın hayatına girmiştir. O bu dönemde toplumsal gerçekçilikten tamamen uzakta bir konu olan bireyin iç dünyasını, yabancılaşmayı, iletişimsizliği konu alır. Bu sebepten dolayı döneminde anlaşılmaz. Güçlü bir kaleme sahip olan Oğuz Atay, 70’li yıllarda postmodernizmin ilk örneklerini verir.

Atay ölümünden sonra daha doğrusu 1980 yılından sonra hak ettiği değere kavuşmaya başlamıştır.

“1980 sonrası öykücülüğümüz, 1950’lerin büyük çıkışına eklemelenmek isteyen yenilikçi arayışların yaygınlaştığı bir dönem olmuştur. Siyasi karmaşanın sona erdiği bu dingin dönemde Tanpınar, Yusuf Atılgan ve Oğuz Atay yeniden keşfedilmiştir. Bu dönem öykücülüğünün en önemli özelliği modernist/entelektüel çizgiyi yansıtmadır.” (Tosun, 2018:234)

“Edebi metinde yapı, dille kurulur.” (Aktaş, 2015:25) Oğuz Atay bunu çok iyi bildiğinden dili ve üslubu öykünün akışına göre kullanmıştır. 1970’li yıllarda yayınladığı romanlarıyla edebiyatta dönüşümü başlatan isim olmuştur. Bir anlamda Yıldız Ecevit’in de dediği gibi *“...yaşamla kurmacanın birbirine karıştığı...” (Ecevit, 2001:99)* eserler meydana getirmiştir. Postmodernizmin unsurlarından olan üstkurmaca, ironi, metinlerarasılık Atay’la yazın hayatına girmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OĞUZ ATAY'IN HAYATI, ÖYKÜLERİ VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ

1. OĞUZ ATAY'IN HAYATI, ÖYKÜLERİ VE ÖYKÜCÜLÜĞÜ

1.1. HAYATI

Oğuz Atay, 12 Ekim 1934 yılında Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde hayata gözlerini açtı. Babası Cumhuriyet'in ilk dönem aydınlarından Cemil Atay'dır. Cemil Atay, vizyonu ve misyonunda kararlı dimdik ayakta duran etrafındaki olayları soğukkanlılıkla yorumlayabilen eğiten öğreten ve yol gösteren biridir. Meslek hayatına polislikle başlayan Cemil Bey asliye azalığı, ceza hâkimi, ceza yargıçlığı gibi görevlerde bulunmuştur. Cemil Bey Boyabat'a ceza yargıçısı olarak atandığı sırada Muazzez Zeki ile tanışır. Muazzez Zeki, İstanbul kökenli, öğretmen bir hanımefendidir. Doğu- Batı kültürünün temsilcilerinden olan bu iki aydın kişi 1933 yılında evlenir ve ilk çocukları olan Oğuz, 1934 yılında dünyaya gelir (Ecevit, 2017:23-25).

Oğuz Atay'ın düşünce ve duygu gelişiminde ailesinin payı büyüktür. O günlüğünde her ne kadar babasıyla bazı konularda anlaşamasa da baskılarını, hürriyet mefhumunu ve saf inanışlarını bilse de aklını babasından aldığından bahseder. Duygularının bir kısmını da babasından aldığına itiraf eder ama bazı duygularını da annesinden aldığına söylemeden edemez (Atay, 2018: 86).

Oğuz Atay, çocuklara önem veren güvenli bir aile ortamında büyür. Aile düzeninden ve çocukların bakımdan sorumlu kişi anne Muazzez Hanım'dır. Muazzez Hanım, kendine güvenen aktif bir hanımefendidir. Öğretmen olduğu için çocukların eğitimine çok önem verir. Oğuz Atay da okuma yazmayı okula başlamadan, henüz beş yaşındayken öğrenmiştir. Anne ve babanın çocuklarının dil eğitimindeki payı yadsınamaz. Çocuklarla birebir ilgilenilir, yaptıkları hatalar, dil yanlışlıkları anne ve baba tarafından anında düzeltilirdi. Yaşamla iç içe geçmiş bir uygulama alanı vardır. Teoride değil pratikte hata yapılmamasına önem verilirdi. Özellikle gündelik dilin yanlış kullanılmaması için ellerinden geleni yapıyorlardı. Anne Muazzez Hanım, dil kurallarını oyunlaştırarak daha eğlenceli hâle getirir.

Kızı Okşan ve oğlu Oğuz'a Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin türetilmesi, onların kullanım şekillerini anlatılırdı. Yapılan hatalar anında anne ve baba tarafından anında düzeltilir günlük yaşamda dahi dil yanlışlığına tolerans gösterilmezdi. Oğuz Atay da dil eğitimine böylesine önem verilen bir ailede olmanın etkisiyle okula başlamadan önce okuma yazma öğrenmiştir (Ecevit, 2017:29).

Çocuklukta hayatının bir parçası olan bu dil etkinliklerinin kelime hazinesinin ve hayal dünyasının gelişmesini sağladığı muhakkaktır. Ailedeki dil hassasiyeti ve Oğuz Atay'ın kitaplara düşkünlüğü onun edebî zevkinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Belki de ailesindeki bu dil hassasiyeti edebî alanda kült eserler ortaya çıkarabilmelerini sağlamıştır.

Hem Okşan hem de Oğuz babadan ziyade anneye daha çok düşkündür. Annenin öğretmen olması sebebi ve aile içindeki konumu itibarıyla çocuklarla daha çok vakit geçirmekte ve onlarla yakından ilgilenmektedir. Babaların kızlarına daha düşkün olmasından olsa gerek Cemil Bey Okşan'a daha düşkündür. Anne Muazzez ise dengeyi gözetmek adına oğlu Oğuz'la daha çok ilgilenmektedir. Hatta okul öncesi dönemde bir süre görevinden ayrılıp oğluyla daha çok vakit geçirmeye çalışmıştır. Henüz ilkokul sıralarında olan Oğuz Atay, çevresinden bağımsız, sıkılgan ve çekingendir. Bu durumun Muazzez Hanım oğlunu açmaya çalışmak için daha çok ilgisini ve sevgisini vermesini sağlamıştır. Muazzez Hanım 1964'te ölene dek oğluyla daha fazla ilgilenmiştir.

Oğuz Atay, erkek çocuklarına has vurucu kırıcı bir yapıya sahip değildir. Tam tersine sessiz olgun bir kimlik sergiler. Kız kardeşi Okşan Ögel:

“Oğuz çok sakin bir kız çocuğu gibiydi, ben ise oğlan çocuğunu andırıyordum, her tarafım yara bere içindeydi. Laf işitmeyeyim diye düştüğümü annemden babamdan gizlerdim. Sanki rolleri değiştirmiştik.” (Ecevit, 2017:32)

Onun özellikle romanlarında ve hikâyelerinde sosyal hayattan istemli ya da istemsiz şekilde kaçışı/yabancılaşması yalnızlıktan bahsetmesi kalabalıklar içinde tek başına kalması onun eserlerine yansıyan otobiyografik temalardır.

Çocukluk anılarının her anını hafızasında kayda geçiren ve onlara kurmaca metinlerinde yer veren Oğuz Atay'ın bu özelliği *Tutunamayanlar*'ın roman kahramanı Selim Işık'ta da kendini gösterir. Çocukluk anılarının anlatıldığı bölümde Selim'in yaşlılarıyla aynı şeyleri paylaşmadığı ve bu durumun kendisine acı verdiği anlatılmaktadır (Atay, 2016:174).

Oğuz Atay'ın okul öncesi yılları Kastamonu ve İnegöl'de geçer. Cemil Atay'ın 1939 yılında CHP 6. dönem milletvekili seçilmesi üzerine Ankara'ya taşınırlar. Cemil Atay, 1939 yılından 1946 yılına kadar milletvekilliği yapması sebebiyle Oğuz Atay'ın eğitim hayatı Ankara'da geçer (Ecevit, 2017:37). Oğuz Atay, 1940 yılında Ankara'da evlerinin yakınında bulunan Devrim ilkokulda eğitim hayatına başladı. Aynı zamanda bu sene kız kardeşi Okşan dünyaya gelmiştir. Bu durum Oğuz Atay'ı derinden sarsar.

Çünkü okula giderek annesinden uzaklaşmaktadır. Kız kardeşiyle daha çok vakit geçiren annesini yitirme korkusu okulda mutsuz olmasına neden olmaktadır (Ecevit, 2017:38). Bu durumun Oğuz Atay'ın sessizliğe gömülmesine ve kendi dünyasına sığınmasına neden olduğu aşikârdır. Okumayı öğrendikten sonra odasına kapanıp çocuk dergilerini okur. Hikâyeleri, tekerlemeleri ezberledi. Radyodaki çocuk programlarını dikkatle takip ederdi (Ecevit, 2017:43). Bu yıllardan itibaren okumaya, öğrenmeye ve kendini dış dünyaya kapatarak kitapların dünyasına dalmaktadır.

Liseyi daha sonra TED Ankara koleji olan, Ted Yenişehir Lisesi'nde tamamlar. Ortaokul yılları onun kişiliğinin oluşmasında ve kültür yelpazesinin genişlemesinde büyük etkiye sahiptir. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çevrilen Batı klasiklerini arka arkaya okumuştur. Ayrıca kendisinden yaşça büyük olan kuzeni Füzüzan'ın da lise de okuyan Oğuz Atay'ın kültür dünyasına katkısı büyüktür. Füzüzan Batı Klasiklerine meraklıdır ve okuduğu kitapları teyzesinin oğlu Oğuz'la paylaşmaktadır. Kendisine kitaplar vererek yönlendiren Füzüzan'dan esinlenerek *Tehlikeli Oyunlar*'daki Asuman karakterini oluşturduğu söylenebilir. Fonetik açıdan iki ismin benzerliği de gözlerden kaçmamaktadır (Ecevit, 2017:47).

“Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman Hikmet'in gelişiminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba... Okuyor, hikâyeler yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor.” (Atay, 2018:34)

Yine bu dönemde Cemil Bey'in oturduğu apartman dairesindeki komşuları Numan Aksoy ve Oğuz Atay'ın iletişim hâlinde bulunduğu çocukları Fikret, Oğuz Atay'ın hayatında önemli bir yerdedir. Fikret'in Batı müziğine olan ilgisi sebebiyle Oğuz Atay'la beraber okuldan geldikten sonra saatlerce klasik müzik dinlerler (Ecevit, 2017: 45).

Ortaokul yıllarında Oğuz Atay, kişilik özelliklerinden olan bir yanıyla hayata sıkı sıkıya bağlı eğlenceli; diğer yanıyla sıkılgan, insanlardan uzakta yaşamaya çalışan kırılğan biri olarak iki uç davranışı göstermeye başlamıştır. Onun insanın içine karışmak isteyen yanı ilerde değişik alanlarda çok sayıda arkadaşının olmasını sağlamıştır. Oğuz Atay'ın önemli özelliklerinden biri de arkadaşlarını birbiriyle tanıştırmadan onlarla birebir iletişime geçmesidir (Ecevit, 2017:50). Bu durum onlarla daha yakın bir iletişim içerisinde olmasını sağlamıştır. Oğuz Atay'ın lise yıllarında resme olan yeteneğini bir hocası fark eder ve onu güzel sanatlara yönlendirmek istediğinde babası Cemil Bey bu duruma karşı çıkar ve doktorluk, mühendislik gibi hayatını teminat altına alabileceği bir meslekte çalışması gerektiğini söylemiştir. Tam da babasının istediği gibi olur ve Oğuz Atay, 1951 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi sınavına girer ve inşaat mühendisliği bölümüne yerleşir.

Özellikle bu dönemde Joyce üzerine kafa yormuş ve daha sonraki yıllar Hegel, Marx, Lenin kitaplarıyla ve fikirleriyle tanışır. Oğuz Atay, derslerle aşırı ilgilenmeyen ama çok okuyan bu sebeple kültür seviyesi zirveye ulaşan bir öğrencidir. Onun bu durumu arkadaşlarının da dikkatini çekmiş ve Oğuz Atay için mühendis olmasaydı filozof olacağı konusunda herkes fikir birliğine varmıştır. Bu yıllarda üniversitede saygı duyduğu ve başvurduğu tek hocası olan Mustafa İnan'la ilgili ileriki yıllarda *Bir Bilim Adamının Romanı* isimli otobiyografik bir roman yazmıştır (Ecevit, 2017: 61-73).

1957 yılında Ankara'da askere giden Atay, burada aynı binada Cevat Çapan'la kısa sürede bir çevre edinir. Yakın arkadaşı Cevat Çapan'da aynı binada askerlik yapmaktadır. Pazar Postası için bir araya gelen bir grupla konuşur fikirlerini paylaşır ve yer yer tartışır.

Cevat Çapan, Oğuz Atay'la tanışmasını ve dostluğunu şöyle anlatır:

“Oğuz Atay’ı benimle Halit Refiğ tanıştırdı... Daha sonra askerliği aynı binada yaptık. Sonra ikimizde Ankara’ya tayin edildik. O sıralarda sık sık Vüsat Bener’e uğruyordum akşamları. Vüsat Bener’le tanıştırdım Oğuz’u. Oğuz bir süre sonra İstanbul’a gitti. Ama bu sürede Vüsat’le müthiş bir dostluk başladı. Vüsat’e gitmemizin nedeni de ben bir oyun çeviriyordum. Oğuz o sıralarda Godot’yu Beklerken’i çeviriyormuş. İstanbul’a döndüğümüzde de Olaylar Dergisi çıkarabilir miyiz diye düşünüyorduk. O sıralarda yine Ankara’da yayınlanan Pazar Postası dergisi İstanbul’da da yayınlanmaya başladı... Oğuz Atay’da burada çeşitli yazılar yazmıştı. Olaylar Dergisi için yeni arkadaşlar katıldı aramıza. Bir yerde tutuldu fakat amacımıza ulaşamadık, dergiyi çıkaramadık.” (Çapan, aralık 2017)

Oğuz Atay, askerliğini bitirdikten sonra yine babasının isteği üzerine Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi'ne asistan olur. Çalışma hayatı devam ederken edebî hayatı da yanında ilerler. Okumaya öğretmeye devam etmektedir. Ayrıca arkadaşı Uğur ile şirket kurar. Fakat bir süre sonra bu işi bırakır. Üniversiteye ve metinlerine yoğunlaşır.

Oğuz Atay, ilk evliliği Fatma Fikriye Gürbüz ile yapar. Bu evlilikten Özge isimli bir kızı dünyaya gelmiştir. Fikriye Hanım'dan ayrıldıktan sonra birkaç ay babasının evinde kalır (Ecevit, 2017:167). *Babama Mektup*'ta “karımdan ayrılıp sana sığındığım zaman” (Atay, 2017:179) diye o günlerden bahsetmektedir. Ayrıldıktan sonra yaşadığı yalnızlığı da yine *Babama Mektup*'ta “İstiyorum ki evde annem gibi biri olsun.” (Atay, 2017:181) diyerek vurgulamıştır. İleriki hayatında Sevin Sevidi ile büyük bir dostluk kurar. Oğuz Atay'ın 1967 yılında eşinden ayrıldıktan sonra yaşadığı yalnızlık ve umutsuzluk dolu günlerinde tek destekçisi ve sır arkadaşı Sevin olmuştur. Sevin Seydi'yi Oğuz Atay için kelimelere sığdırmak mümkün değildir. O kimi zaman bir arkadaş kimi zaman bir sevgili kimi zaman da metinlerinin ilham kaynağıdır (Ecevit, 2017:216).

Dert ortağı Sevin'in yurtdışına gitmesi o kadar büyük bir boşluk oluşturacaktır ki Oğuz Atay *Günlük*'ünün ilk sayfasına yazdığı “*Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun.*” (Atay, 2018:4) cümleleri Sevin Seydi'nin Oğuz Atay'ın yanındaki değerini anlatmaktadır. Atay'ın hayatındaki büyük yalnızlık 1974'te ikinci evliliğini yaptığında son bulur. Bu evliliği Pakize Kutlu ile gerçekleştirir. Bu evliliği de sürdüremeyen Atay, kendisini tamamen edebiyata ve okumaya verir.

1970 yılında Türk edebiyatında yeni bir çığır açan *Tutunamayanlar* romanı, TRT Kültür sanat ve Bilim Ödülleri Yarışması'nda dereceye girer ve TRT Roman Ödülü'nü alır. Roman uzun süren bir yayınevi arama çabasından sonra umutları kaybetmek üzereyken 1971 yılı aralık ayında okuruyla buluşur. Burada romanın ilk bölümü yayınlanır. İkinci bölümü ise 1972 yılında okuyucusuyla buluşur.

Oğuz Atay, ikinci kitabı *Tehlikeli Oyunlar*'ı 1971 yılında yazmaya başlamıştır. 27 Nisan tarihli günlüğünde ikinci kitabından bahsetmekte ve karakterlerle ilgili bilgiler vermektedir (Atay, 2018:8). *Tehlikeli Oyunlar*'ı yazmaya başladığı sıralarda Türkiye'de önemli bir kaynak niteliği taşıyan *Meydan Larousse* ansiklopedisi ekibinde de çalışır. 1973 yılında *Tehlikeli Oyunlar* kitabını tamamlar. 1975 yılında ise *Yeni Dergi* ve *Soyut* dergilerinde yayınlanan hikâyelerini *Korkuyu Beklerken* ismiyle toplamıştır. 1975 yılında ise Mustafa İnan'ın hayatının anlatıldığı *Bir Bilim Adamının Romanı* kitabının ilk baskısı yapılır.

Romanları ve hikâyelerini beş yıl gibi kısa bir sürede yazan Atay, yeni bir projeye yazı hayatına devam etmektedir. 1974 yılında *Günlük*'üne şöyle bir not düşmüştür: “*Biyografik romanı yeniden yazdım, kafamda duran üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bir oyun yazmak durumundayım.*” (Atay, 2018:104-106) Günlüğünde bahsettiği *Oyunlarla Yaşayanlar*'ı yazar ve bu oyun sahnelenir. Oğuz Atay, üzerinde çalıştığı *Eylem-bilim* adlı eserini tamamlayamadan hayata veda eder. Eseri üzerine yaptığı çalışmalar İletişim yayınları tarafından 1998 yılında yayımlanır.

Hayatına sığdırdığı roman ve hikâyeleriyle edebiyata yeni bir soluk getiren Oğuz Atay, yakalandığı beyin tümörü rahatsızlığına yenik düşmüştür ve 13 Aralık 1977 yılında hayata veda etmiştir (Ecevit, 2017:552).

Yayınlanmış Eserleri:

1. Tutunamayanlar (Roman, 724 sayfa, İletişim Yayınları)
2. Tehlikeli Oyunlar (Roman, 479 sayfa, İletişim Yayınları)
3. Oyunlarla Yaşayanlar (Oyun, “Acıklı Güldürü”, 108 sayfa, İletişim Yayınları)
4. Korkuyu Beklerken (Hikâye, 202 sayfa, İletişim Yayınları)
5. Bir Bilim Adamının Romanı (Roman, 270 sayfa, İletişim Yayınları)
6. Günlük (Günce, 287 sayfa, İletişim Yayınları)
7. Eylembilim (Roman, 118 sayfa, İletişim Yayınları)

1.2. ÖYKÜLERİ

1.2.1 Beyaz Mantolu Adam

Beyaz Mantolu Adam ile Oğuz Atay, öykü türüne giriş yapmıştır. *Tutunamayanlar* gibi hacimli ve dikkat çekici bir kitaptan sonra öykü de yazması onun bu türde de nitelikli eserler vereceğinin göstergesidir. Oğuz Atay'ın 1972 yılında ikinci romanı *Tehlikeli Oyunlar*'ı yazarken *Yeni Dergi*'de daha sonra Beyaz Mantolu Adam adını alacak olan ilk öyküsü yayınlanır (Ecevit, 2017:475). Bu hikâyenin diğer hikâyeler içinde önemli bir yeri vardır. Bu öykü diğer öyküler için bir anahtar konumundadır ve bu nedenle öykü kitabının ilk öyküsü olmuştur (Baysal, 2002:107).

Beyaz Mantolu Adam öyküsünde Oğuz Atay, toplumdaki tecrit edilmiş aykırı bir tipi konu edinir. Beyaz manto figürü içinde bireyin toplumdaki uzaklaşması, anlaşılabilmesi ve sonunda intiharı hikâye edilmiştir. Yıldız Ecevit, bu öyküde yer alan beyaz manto metaforunun esin kaynağını Gogol'un "Palto" isimli öyküsü olduğundan söz etmektedir. Zaten Oğuz Atay'ın günlüğünde de bununla ilgili ipuçları bulunmaktadır.

Bu öyküde kafkaesk öğeler geniş yer tutmaktadır. Oğuz Atay öykülerinde Kafka'nın imgelerinden oldukça fazla beslenmiştir. Bu öyküde kullanılan "beyaz manto, çarım" gibi metaforlar ve hiç konuşmayan suskun grotesk adam, modernist imgeyi oluşturmak içindir (Ecevit, 2017:475-476). Öyküde iletişimsizlik, yabancılaşma tecrit edilme uyum sağlayamama ve toplumdaki dışlanma gibi temalar geniş yer kaplar. Suskun karakterin dar sokaklar içinde arkasında kendisiyle dalga geçen insanlara aldırış etmeden ölüme/özgürlüğe doğru yol alışı okuyucuyu etkilemektedir. Öyküye iyice bağlandıktan sonra en son cümle olarak yer alan "Amm da hikâye." cümlesi dalınan kurmaca dünyadan çıkmayı sağlamaktadır. Oğuz Atay, bu cümlesiyle okuyucuyu kurmaca dünyadan gerçek dünyaya getirmiştir.

"Beyaz Mantolu Adam" da toplumun koyduğu kurallar içinde başarılı olamayan kahramanın yine toplumun koyduğu kuralları hiçe sayması sonucu yaşadığı hastalıklı hâl anlatılır (Tosun, 2018:15).

Oğuz Atay, sinemayı sever ve ilgilenirdi. Sinemaya aktarılan hikâye ve romanları destekler ve heyecanla izlerdi. Bu heyecanını “Beyaz Mantolu Adam”da da yaşadı. Oğuz Atay, “Beyaz Mantolu Adam” hikâyesinin sinemaya aktarılması için kolları sıvadı ve hikâyeyi senaryolaştırdı. Çok ciddi bir hazırlık yapılmadan yakın çevresinin katılımıyla filmi çekti (Ecevit, 2017:479).

1.2.2. Unutulan

Oğuz Atay’ın “Unutulan”, öyküsü “Beyaz Mantolu Adam” öyküsünden sonra yine aynı yıl (1972) *Soyut* dergisinde çıkan ikinci öyküsü “Unutulan”ı yayınlanmıştır (Ecevit, 2017:482). Oğuz Atay’ın ilk öykülerine egemen olan Kafkaesk atmosfer, bu hikâyesinde de fark edilmektedir. Tavan arasına eski kitaplarına bakmak için çıkan bir kadının geçmişe dair sorgulamaları, pişmanlıkları anlatılmaktadır. Oğuz Atay bu öyküyü bir kadının gözünden anlatmaktadır. “Unutulan” öyküsü Oğuz Atay’ın ana kişisi kadın olan tek öyküsüdür. Tavan arasına eski kitaplarına bakmak için çıkan kadın, fotoğraflar, kıyafetler gibi imgeler üzerinden geçmişe doğru bir yolculuğa çıkar. Geçmişteki yaşantısı, sorgulamaları, pişmanlıkları aklına gelir. Tavan arasında bu düşüncelerle dolarken aniden bir ceset görür. Bu eski sevgilisinin cesedidir. Ceset ilk anda kadını ürkütse de şaşkınlık anı uzun sürmez, hatta cesedi tavan arasındaki herhangi bir eşya gibi sıradanlaştırır. Zihnini zorlar kadın ve bir tartışmadan sonra adamın yukarı çıktığını ve bir daha dönmediğini hatırlar. Kadın ise gündelik koşuşturmalara o kadar dalmıştır ki yukarı çıkıp bakacak zaman bile bulamamıştır. “*Sonra... bir türlü olmadı işte... çıkamadım: Gelenler, gidenler, geçim sıkıntısı, yemek, bulaşık... Orada tavan arasında olduğunu unuttum sonunda.*” (Atay, 2017:31)

Koşuşturmanın içinde tavan arasına atılan ve unutulan önemsiz bir eşya gibi burada kalmıştır. Atay, insanların gündelik telaş içinde birbirleriyle olan iletişimsizliklerini, kopukluklarını cansız bir bedende imgeleştirilerek anlatmıştır.

Akıldışı ile olağanüstü öge, sıradan bir şekilde anlatılmaktadır. Bu öyküde de Atay, Kafka’nın öykülerinde kullandığı farklı bir tekniği kullanmıştır. Öyküdeki fantastik olaylar Kafka’nın “Avcı Gracchus” ile “Taşra Doktoru” öykülerini anımsatmaktadır (Ecevit, 2017:483).

1.2.3. Korkuyu Beklerken

Oğuz Atay, 1973 yılında Sinan Yıllığı'nda "Korkuyu Beklerken" hikâyesini yayımlar. Hikâye, 65 sayfadır ve kitap içerisindeki en uzun hikâyedir. Oğuz Atay, "Korkuyu Beklerken" öyküsünde korku imgesi üzerinden kendini toplumdan uzaklaştıran ve bunun sonucunda topluma yabancılaşan bir kahraman vardır. Hikâyeye bu açıdan bakıldığında Oğuz Atay'ın diğer iki öyküyle beraber (Beyaz Mantolu Adam ve Unutulan) bu öyküsünde de yabancılaşma, iletişimsizlik, ötekileştirme gibi imgeleri işlediği görülmektedir. Ayrıca öykü, Atay'ın Kafkaesk öğeleri içinde barındırdığı sonuncu öyküsüdür (Ecevit, 2017:483).

"Korkuyu Beklerken" öyküsünde herkesten ve her şeyden korkan paranoid bir kişilik karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu kadar korkmasına rağmen sadece üç ev olan تنها bir sokağın en sonundaki evde oturmaktadır. Rutin bir şekilde hayatına devam eden öykü kahramanı, eve girerken her gün aynı şeyleri yapmaktadır. Hırsız kilidini açmakta, asılı kilidi iki kere çevirmekte ve odaların anahtarını vazonun içinden almaktadır. Tüm bu rutini evde bulduğu bir mektup bozar. Bu mektup anlamadığı bir dilde yazılmıştır. Sözcüklerden hiçbir anlam çıkaramamaktadır. Bir süre çözmeye çalıştıktan sonra mektubu, ölü diller uzmanı olan arkadaşına götürüp okutturmaya karar verir. Arkadaşı, mektubun gizli bir mezhep tarafından gönderildiğini ve gizli mezhep mensuplarının mektup alındıktan sonra kesinlikle dışarı çıkılmaması gerektiğini bildirdiklerini söyler. Bu andan itibaren kahramanın kendi başına kurduğu düzen yıkılmaya başlar. Mektup kendisine yazılmadığı hâlde öykü kahramanı kendi üstüne alınır ve artık evden dışarı çıkmaz. Kendini toplumdan soyutlamaya başlar. Herkese şüpheyle yaklaşır. Dışarıyla bağlantısını sadece bakkalın çırağıyla sürdürür. Her şeyden korkan kahramanın bu korkusu artar ve yaşama korkusuna dönüşür. Korku, yabancılaşmanın temel imgelerinden biridir. Kafka'nın yoğun olarak kullandığı korku temasını Atay bu hikâyesinde yoğun olarak işlemiştir.

Yıldız Ecevit, "Korkuyu Beklerken" öyküsünün oluşmasında Atay'ın esin kaynağının Kafka ve Joyce'tan sonra Borges olduğunu söylemektedir. Borges'in öykülerinde fantastiği, hayali, oyunu bir arada özgürce kullanmaktadır ve onun metinleriyle yakından ilgilenen Atay'ın da öyküsünde bu imgeler üzerinden yol alması gayet doğaldır (Ecevit, 2017:486). Korkuyu yaşamın bir kenarında değil de tam ortasında yaşayan bu kahraman, korku dolu bir bekleyiş içerisinde. Yaşamındaki her kıpırtıdan bir korku çıkardığından bu mektup onun için büyük bir korku odağı hâline gelmiştir. Mehmet Narlı "Korkuyu Beklerken" in çağrısının umutsuz bir çağrı olduğundan bahseder. Öyküde hem kendisinin hem de toplumun yıkımına çare aramak isteyen kahramanın çaresiz bir çılgılık içinde kıvrınması üzerinde durulmaktadır (Narlı, 2016:139).

Oğuz Atay'ın korkuyu bekleyen adamına bir gün piyangodan para çıkar fakat o bu durumla o kadar ilgisizdir ki korkusunu bir tarafa bırakıp hayatını güzellikle sürdüremez. Hayatını, dışarıya hiç çıkmayarak evden devam ettirmeye çalışır. Halk üniversitesine kaydolar ve mektupla bütün dersleri vermeye başlar. Yeni diller öğrenmeye çalışır, bir gün evinin yıkıldığını görünce artık düzene uymaya karar verir ve evlenmek istediğini akrabalarını bulup söyler. Fakat bunda da istediği gibi bir sonuç elde edemez. Kendisini diğer çiftlerden farklı görür. Onlar mutlu ve mesuttur. İnsanların mutlu bir şekilde hayatına devam ediyor olması onu rahatsız eder ve onları huzursuz etmek amacıyla onlara tehdit dolu mektuplar yazar. İnsanların mektubu almalarına rağmen hayatlarında hiçbir değişiklik olmaması onu sarsar. Fakat insanlara bu kötülüğü yaptığı için vicdanı rahat etmez ve kendini polise ihbar eder. Hikâye kahramanının “Ubor-Metenga”dan gelen mektubun cümlelerini tekrar etmesiyle hikâye sona erer.

1.2.4. Bir Mektup

Kitaptaki dördüncü öyküdür. Bu öykü, bir çalışanın patronuna yazdığı bir mektuptan oluşmaktadır. Mektup boyunca kahraman konudan konuya atlamaktadır. Bu anlattıklarından normal bir kişilik özelliği göstermediği anlaşılır. Asıl konuya gelemeden de mektubu bitirir. Zaten bu mektup gönderilmemiş bir mektuptur. Bu açıdan bakıldığında mektup içinde birikenleri boşaltma ve kendini rahatlatma aracıdır. Aslında anlatamadığı düşüncelerin yazıya aktarılmış hâlidir. (Sakallı, 2011:8) Zaten mektup sessiz bir konuşma gibidir. İçinden geçirdiklerini sanki bir el yazıya geçirmiştir. Mektup boyunca özür dileyerek durumu anlatmaya çalışan kahraman, kendince yaptığı yanlışlıkları söyleyerek bir nevi günah çıkartmaktadır. Beceriksiz olduğundan, talihsiz bir kişi olduğundan bahseder öykü boyunca. Çok küçük olaylardan bile talihsizlik olarak bahseder. “*Fakat, ben talihsizin biriyim muhterem efendim: Başka kalem bulamadığım için kırmızı tükenmezle devam etmek zorunda kaldım mektubuma.*” (Atay, 2017:103)

Öyküde mektubu yazan kişi dışında, bir köpek ve bir de üçüncü şey diye bahsedilen bir kişinin adı geçer. Bu kişi öykü kahramanının anlatımına göre bazen hayatın anlamı üzerine konuşmalar yapmaktadır. Bu kişinin ani heyecanlarından öykü kahramanı biraz korkmaktadır. Çünkü onun kendisine kötülük yapmasından endişe etmektedir. Oğuz Atay hikâyesinde, Çehov tarzı bir üslup kullanmıştır. Bu konuda Füsun Akatlı:

“*Oğuz Atay Türk hikâyesine Çehov’u sokmuştur. Bunu kitapta yer alan bir hikâyesinin ‘Bir Memurun Ölümü’ hikâyesini anışturmasından ötürü söylüyor değilim yalnızca.*” (Ecevit, 2017:491) demektedir.

1.2.5. Ne Evet Ne Hayır

Bu hikâyede, F.G. isimli, Akın Korkmaz rumuzlu bir kişinin, gazetede takip ettiği köşeye bir mektup gelmesiyle başlamaktadır. Mektubu gönderen kişilerin sıkıntıları, dertleri vardır. Akın Korkmaz, bu mektuplara çözümler bulmak amacıyla cevaplar yazmaktadır.

Gazeteye gelen mektubu, yirmi dört yaşında, uzun boylu, esmer ismi M.C. olan bir genç yazmıştır. Mektupta 1967 ile 1971 yılları arasında sevdiği bir kızdaki bahsedir. Bu kızdaki olumlu bir cevap alamamasını ne evet dedi ne hayır şeklinde açıklar. Bu konuya saplanıp kalmış alan bu normaldışı ve tutunamayan kahraman yaşadıklarını mektup şeklinde yazarak gazeteye göndermiştir. Akın Korkmaz rumuzlu kişi bu hikâyeyi okuduğunda hikâyedeki dil yanlışlıklarını parantez içinde düzeltir ve okuyucuya öyle sunar. Oğuz Atay'ın sık yaptığı durumlardan biri olan kelimelerle oynama ve yanlışları düzeltme bu hikâye içinde de vardır.

Akın Korkmaz bazı yerlerde yorumunu yazarak düzeltme yapmıştır. “... *Cevap yok. Ne evet ne hayır. (biraz ileride bu ne evet ne hayır'lar gittikçe asıl anlamını kaybedecek, onun için şimdiden dikkatinizi çekmek istiyorum.)*” (Atay, 2017:126) Yıldız Ecevit'e göre bu hikâyeye öyküler için en fazla “*yerel özellik taşıyan*” öykülerindedir. Hikâyenin sonunda Akın Korkmaz bu mektuba cevap yazar. Fakat gazetede kiler istediği gibi cevap yazmasını engelleyip yayınlamasına izin vermezler. Akın Korkmaz da tutunamayan ve çevresi tarafından ötekileştirilmiş biridir.

1.2.6. Tahta At

Kitaptaki altıncı öykü “Tahta At”tır. Öykünün ana kişisi Tuğrul Tuzcuoğlu'dur. Bu öykü Oğuz Atay'ın “Ne Evet Ne Hayır” öyküsünden sonra kahramanlara isim verdiği ikinci öyküsüdür.

Bu öyküde, Tuğrul Tuzcuoğlu ve etrafında gelişen olaylar konu edilmektedir. Tuğrul Tuzcuoğlu, kasabaya yapılan tahta ata karşı çıkmaktadır. Onun bu eleştirisi özelde tahta ata, genelde ise düzene ve sistemdedir. Öykünün tamamında mimari üslupsuzluklar, şehir ve kasabadaki düzenlemeler ironik bir şekilde eleştirilir. Oğuz Atay, kasabada yaşayan cahil, kendini beğenmiş her işten anlarım diyen çıkarıcı tipleri de bu öykü üzerinden değerlendirir. Bu değerlendirmeyi de küçük bir kasaba ve tahta bir at üzerinden yapar (Dere, 2015:887).

Bu öykü, Truva mücadelesinin modernize edilmiş (Dere, 2015:889) hâlidir. Öykü bir seslenişle başlar. Anlatıcı bir masal anlatılmasını istemektedir. Oğuz Atay'ın bu öyküyü Çanakkale'ye yaptığı bir geziden sonra kaleme aldığı aşıkârdır. Öykünün yazıldığı tarihe yakın bir zamanda arkadaşlarıyla yaptığı Çanakkale gezisi sonrasında şahit olduğu izlenimleri “Tahta At” öyküsüne kurmaca yoluyla aktardığı söylenebilir. Hatta Yıldız Ecevit öyküde yer alan susuz alafranga tuvaletler, zevksiz hediyelik eşyalar ve entelektüel sakallı diye bahsedilen kişinin de Oğuz Atay olduğunu bu ayrıntıların da öyküye gerçek dünyadan gelen kırıntılar olduğunu söylemektedir (Ecevit, 2017:492).

Öykünün ana kahramanı Tuğrul, kendisini deliye çeviren çirkinlikleri protesto eder. Her şeyden önce, kasaba meydanının bulunan heykeldeki orantısızlıkların, bozuklukların düzeltilmesi için dilekçeler yazmaktadır. Tuğrul, düzene karşı çıkar ve kasabanın ileri gelenlerinin düzenlediği Kasaba Güzelleştirme Derneği toplantılarını basar. Kasabaya ve bu olaylara karşı bir başkaldırı ve asilik sergilemektedir. Yapıların bozukluğunu, çevrenin düzensizliğini bu hikâye üzerinden kurmacayla eleştiren Atay, Türkiye'nin her köşesinde bulunan Atatürk heykellerindeki estetik yoksunluğa değinmiştir (Ecevit, 2017:493).

Hatta bu tahta at anıtının bir sanatkâr tarafından değil de fen müdürü tarafından hazırlanmış olması onun kasaba için maddi bir amaç olmaktan öteye geçmediğini göstermektedir. Öykü boyunca kasabanın üzerinde esen bir rüzgârdan bahsedilmektedir. Bu cümle geçtiği yerlerde olaylar daha da gergin bir hâl almaktadır. Hatta ilk zaman kimsenin “fark etmediği bir rüzgâr”dan bahsedilirken olaylar ciddiyete bindiğinde bu durum “belirgin bir rüzgâr” şeklinde ifade edilmiştir.

1.2.7. Babama Mektup

Oğuz Atay'ın babasının ölümünden iki yıl sonra kaleme aldığı bu metin, günlüğünde yer almaktadır. 20.01.1974 tarihli günlüğüne “Babam için” başlığıyla başlayan Atay, babasından ve onun ölümüyle yaşananları yazmıştır. Yıldız Ecevit, bu metni, kurmaca bir metin olmamasından dolayı öykü olarak değerlendirmez ve anı metni olarak kabul eder (Ecevit, 2017:495).

Bu metinde babasıyla hayatının bazı evrelerinde anlaşamayan Atay'ın babasıyla hesaplaşması, pişmanlıkları vardır. Hatta “*Yıllar önce bazı zamanlar sen olmasaydın birçok şeyi yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım.*” (Atay, 2017:171) diyerek bir itirafta bulunur.

Nurdan Gürbilek, “Babama Mektup”un, Baba-oğul ilişkisi üzerine yazılmış en çarpıcı yapıtlardan biri olduğunu söylemektedir (Gürbilek, 2012:57). “Babama Mektup” a psikanalitik bir yaklaşımla bakıldığında yolumuz Oedipus Kompleksine, bilinçaltına, Freud’a çıkmaktadır.

“*Bir yerde okumuş olsaydın da oğlum sende Oidipus Kompleksi var mı diye sorsaydın ne karşılık vereceğimi bilemezdim sanıyorum.*” (Atay, 2017:182) ya da “*Acaba senin de bilinçaltın var mıydı babacığım?*” (Atay, 2017:181) gibi cümleler babayla olan hesaplaşmaları, onunla yaşanan tezatlıkları gözler önüne serdiği gibi Atay’ın yaşadığı zamanda zihnini meşgul eden sorular ve okuduğu kitaplarla ilgili ipuçları da vermektedir. Günlük hayatına dair bilgileri de bu mektuptan çıkarabiliriz. Atay, eşinden boşandıktan sonra bir süre babasıyla kaldığını da yazmıştır. “*Karımdan ayrılıp sana sığındığın zaman...*” (Atay, 2017:179)

Oğuz Atay, her ne kadar babasıyla zıtlıkla ve onunla anlaşamasa, her beğenisini babasının beğenmediği şeyler üzerinden seçse de aralarında alışılmadık bir baba-oğul ilişkisi olduğunu söylese de gittikçe babasına benzediğini itiraf etmeden geçemez. “*Gittikçe sana benzedim babacığım.*” (Atay, 2017:180) Bu konuda Terry Eagleton, erkek çocuğun babasının gelecekte kendisinin sahip olabileceği bir yerde olması düşüncesiyle kendisini avuttuğunu söyler (Eagleton, 2017: 177). Hilmi Tezgör “Babama Mektup”la ilgili değerlendirmesinde Oğuz Atay’ın, babasının ölümünden sonra baskı mekanizmasının üzerinden gitmesi sebebiyle babasına mektup yazdığını söyler (Tezgör, 2018:232).

1.2.8. Demiryolu Hikâyecileri – Bir Rüya

Bu öykü, isminden de anlaşıldığı üzere Oğuz Atay’ın, gerçekten gördüğü bir rüyadan esinlenerek yazdığı bir öyküdür. Yıldız Ecevit’in aktardığına göre Bülent Korman, Atay’ın bu öykünün ana çitasını rüyasında gördüğünü ve çabucak yazdığını söyler (Ecevit, 2017:497). Günlüğünde bu öyküyle ilgili “*Mesela son hikâyemde (Bir Rüya) elbette rüyada görmediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okumanın da anlamı kalmıyor böyle ayrıntılar kaybolunca.*” (Atay, 2018:260).

Bu öyküyle uzun bir süre uğraştığı öykünün sonundaki tarihten de anlaşılmaktadır. Ayrıca, “Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya” öyküsü, “23.6.1976-26.9.1977” tarihleri arasında yazıldığından *Korkuyu Beklerken* öykü kitabının 1975 baskısında yer almamaktadır.

Bu öykü ancak 1987 yılında *Korkuyu Beklerken* kitabının İletişim Yayınları'ndan çıkan ikinci baskısında yerini alabilmiştir (Ecevit, 2017:497).

Bir istasyonun yanındaki üç kulübede yaşayan hikâye satıcılarını anlatan hikâye, aslında bir nevi Oğuz Atay'ın yalnızlığını, onu kimsenin anlamadığını tek başına sözcüklerle kaldığı bu dünyada, sürekli yazdığını fakat okurunu bir türlü bulamadığını anlatmaktadır. Öykülerin istasyondaki ayran, sucuk-ekmek ve elma gibi satılmaya çalışıldığı konusu eskimiş olan öykülerden alıcılar bayat olarak söz eder. “... iki üç günlük modası geçmiş hikâyeleri uzattığımız zaman yolcular, yüzlerini buruşturarak Bunları biliyoruz diyerek bayat hikâyelerimizi yüzümüze fırlatıyorlardı.” (Atay, 2017:187)

Bu öyküde yazar, kendi yazmak istediği hikâyeye okuyucuların istediği hikâye arasında kalan yazarı anlatmaktadır. Bir anlamda Oğuz Atay'ı anlatmaktadır. (Akım, 2018:263) O aşk öyküleri yazmak istemiştir ama İstasyon Şefi bunun dedikodu çıkaracağını düşündüğünden bu tarz öykülerin yazılmasına engel olur. Hatta daha da ileri gidip öykü satıcılarından sadece demiryoluyla ilgili öyküler yazmalarını ister. “Yazdığımız konulara hatta yazış biçimimize bile karışır olmuştu.” (Atay, :2017:192) Üç kişi başladıkları hikâye satıcılığına bir arkadaşını ölümü üzerine kaybeden diğerinin de istasyonu terk etmesi üzerine yalnız kalan öykü satıcısı artık durağa kimse uğramamasına rağmen durmaksızın öykü yazmakta ve okuyucusunu aramaktadır. “Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin acaba?” (Atay, 2017:196)

1.3. ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Atay, Türk romanına getirdiği yeniliklerin yanında Türk öykücülüğüne de yeni yollar açmıştır. Oğuz Atay'ın kendine özgü durağanlığı içinde kaleme aldığı öykülerinin her biri, okuyucuyu farklı bir etki alanına almaktadır. Postmodernizmin unsurlarından olan bilinç akışını, üstkurmacayı, metinlerarasılığı öyküsünde başarıyla kullanan Atay, her okunduğunda okuyucuya farklı kapılar aralamaktadır. Zaten onun öyküleri salt bir okuma biçimini ve tek bir açıdan yaklaşılabilir kuramsal yaklaşımı kabul etmez. Öykülerine çok yönlü bir bakış gerekmektedir. Çünkü öyküleri hareketli bir anlatı evreni sunduğu için herhangi bir kuramsal incelemeyle bakıldığında onun kalıplarının dışına çıkacağı kesindir (Erbatur, 2018:197).

Atay'ın öykülerinin içinde farklı anlatı alanları oluşmuştur. Okuyucunun zihninden geçen sorulara bu anlatılar vesilesiyle cevaplar verilir. Metin devam ederken akla gelen sorulara yanıtlar verebilmek amacıyla ana çizgiden sapmak ve başka anlatılara başvurmak gerekmektedir. Yazar ise bu soruları yanıtlayarak ilerler ve yeni öyküler yazıldığında düğümler çözülür. Bu kimi zaman mektupla kimi zaman dilekçeyle olmuştur. Bu da metnin daha özel bir hâle gelmesini sağlamaktadır (Parla, 2008:157). Oğuz Atay'ın öyküleri de kendine özgü bir anlatım tarzıyla okuyucusuna seslenmektedir.

Oğuz Atay'ın tek öykü kitabı olan *Korkuyu Beklerken* 1975 yılında yayımlanır. Yayıncısı Hayati Asilyazıcı, *Tutunamayanlar* ve *Tehlikeli Oyunlar*'ı Sinan Yayınları'ndan yayınlamıştır. Sinan Yayınları'nı ise bir süre sonra May Yayınları'na devretmiştir. *Korkuyu Beklerken* öykü kitabı da 1975 yılının şubat ayında May Yayınları tarafından yayınlanmıştır (Ecevit, 2017:501). *Korkuyu Beklerken* öykü kitabı içinde 8 öykü bulunmaktadır. Atay'ın özellikle "Beyaz Mantolu Adam", "Unutulan" ve "Korkuyu Beklerken" öykülerinde Kafka'nın gölgesinde yürüdüğünü görmekteyiz. Bu, öykülerinin en önemli özelliklerinden biridir denilebilir. Kafkaesk imgelerden olan umutsuzluk, yalnızlık, yabancılaşma iletişim kuramama, suç, ceza gibi temalar öykülerin dokusuna işlenmiştir. Atay zaten *Tutunamayanlar* yayımlandığında kendisiyle yapılan röportajlarda da sürekli Kafka ve Dostoyevski'nin adını sıralıyordu (Ecevit, 2017:470).

“Atay’ın ilk üç öyküsündeki kafkaesk tonlama, yalnızlık/ yabancılaşma/ iletişimsizlik ekseninde üreyen bir anlam ağıyla kısıtlı değildir. Bu öyküler kurgu yapı düzleminde de Kafka izleri taşır. Bu üç öykünün kurgu/yapı düzlemindeki ortak özelliği metinlerin Kafka kurmacasında ilk örneklerine rastladığımız modernizmin soyut imge örgüsüyle dokunmuş olmalarıdır. Kafka’nın metinlerindeki bu metaforik öge imge geleneksel edebiyatın alegorisine de simgesine de benzemeyen bir oluşumdur. Atay’ın üç öyküsünün odağında da kafkaesk alegori ya da modernist imge diye adlandırabileceğimiz türden estetik oluşumlar bulunur.” (Ecevit, 2017:475,476,477)

20. yüzyıl Batı edebiyatının özellikle başat konuları olan yalnızlık, iletişimsizlik ve yabancılaşma konularını, Oğuz Atay, öykülerinde derinlikli olarak işlemektedir. İlk dönem öykülerinde daha çok bohem tarzında grotesk bireylerin yaşamlarını konu edinmiştir. Çaresiz, konuşmayan, hayatın neresinde olduğunu bilemeyen, umutsuzlukla kıvranan bireylerin, sonu intihara kadar giden yaşamlarını öykülerinde işlemiştir. Yabancılaşma olgusu, Atay’ın yaşamında da mevcuttur. Çocukluğunda geçirdiği bir hastalık onun iç dünyasında derin izler bırakmış olmalı ki o yıllarda çevreye karşı yabancılaşmaya başlamıştır (Ecevit, 2017:490). Çevreye yabancılaşması onun iç dünyasında büyük dalgalar oluşturmuş olmalı ki bu ruh hâlini eserlerindeki kahramanlarında gerçekçi bir şekilde işlemiştir. Ayrıca çocukluktaki ilgi alanları, dile aşırı önem veren anne ve babanın sürekli olarak dil hatalarını düzeltmeleri, öykülerine yansımıştır. “Unutulan” öyküsünde sevgilisini tavan arasında ölü bulan kadın, onunla kavga edip evden dışarı çıkıp tekrar eve dönmemesinin ardından kullandığı “*Ne kadar daha çok eve yalnız döndüm ondan sonra da. Şimdi karşımda konuşsaydı. Ne kadar daha çok olur muydu, deseydi.*” (Atay, 2017:30) Sürekli kelimelere ve kullanımlarına takılan kahramanlar öykülerinde mevcuttur. Aynı şekilde “Unutulan” öyküsünde kadın kahraman kendi kendine konuşur ve yerde yatan sevgilisinin ‘biraz’ kelimesine kızacağını söylemektedir. Yine “Korkuyu Beklerken” öyküsünde de kelimelere, eklere, noktalama işaretlerine önem verdiği görülmektedir. “*İyelik zamiri mi? O da ne demek? Canım mektubumuzdaki umuz gibi.*” (Atay, 2017:47) “Ne Evet Ne Hayır” öyküsünde Akın Korkmaz’ın M.C.’nin mektubunu parantez içi ifadelerle sürekli düzenlemesi, M.C.’nin anlatmak istediğini bir anlamda tercüme etmesi, Oğuz Atay’ın dil hassasiyetini göstermektedir.

Özellikle ilk dönem öyküleri içinde yer alan “Korkuyu Beklerken” öyküsü içeriği ve kullandığı imgeler açısından bakıldığında Oğuz Atay’ı temsil ettiğini söylenilebilir. Korku imgesi, bu öyküde abartılı bir şekilde ele alınmıştır. “Korkuyu Beklerken” de ve diğer öykülerinin çoğunda abartma durumu öyküye hâkimdir. Bu abartma durumu, içeriği aktarmada önemli bir yere sahiptir. Abartının Oğuz Atay’ı gerçeklikten uzaklaştırdığı düşünülebilir ama tam tersine Atay, bu abartı içinde gerçekliğe ulaşmaktadır. Ama aslında abartılan Oğuz Atay’ın neredeyse bütün öykülerine yayılan gerçekliğin kendisidir.

Abartı içinde gerçekliğin o acı yüzünü bize vermektedir. Kurmacanın içinde abarttığı gerçekliği bize, ironiyle karışık bir anlatım tarzıyla anlatmaktadır (Akatlı, 2018:45).

Oğuz Atay'ın ikinci evre öykülerinde ise bireylerin hayata tutunamaması ve diğer bireyler tarafından ötekileştirilmesi durumu geri planda kalır. Daha çok Arabesk kültürün içinden çıkan derbeder bireyler, öykülerdeki ana kahramanlar olarak karşımıza çıkar. Anadolu'nun renkli kişiliklerini yansıtan bu öykülerde içerik olduğu kadar biçimin de değiştiği söylenebilir. Atay'ın bu ikinci dönem öykülerinin neredeyse tamamında mektup dili öyküye hâkimdir. Hatta "Bir Mektup" ve "Babama Mektup" ve "Ne Evet Ne Hayır" öyküsünde metnin tamamı mektup diliyle yazılmıştır (Şahin, 2018:187). Jale Parla, mektupların bilinçaltını ele veren metinler olduğunu söylemektedir. Ayrıca mektuplarda istenildiği kadar aklın dışına çıkılabildiğini, hatta delirmekten bile söz edilebileceğini vurgulayarak *Korkuyu Beklerken*'in mektup dili hâkim olan öykülerinde aslında kahramanların delirmeyi beklediğini söylemektedir (Parla, 2018:229). Mektup anlatısı, çelişkiler içinde bocalayan ve çıkmaza sürüklenen modern bireyin toplumdan bilinçli olarak kaçışını anlattığı metinlerdir. Mektup, kişinin kendini rahatça ifade ettiği anlatılar olduğu için toplumdan kaçan bireylerin iletişim yolu hâline gelmiştir. Bu sebeptir ki sekiz öykünün dördünde (Babama Mektup, Bir Mektup, Korkuyu Beklerken, Ne Evet Ne Hayır) kahramanlar, dertlerini mektup yazarak anlatmışlardır (Sakallı, 2011:1724). Mektup, dertlerini küçük olarak gören, diğer taraftan bu küçük gördükleri dertlerini kafalarında büyüten kahramanların kendilerini ifade etme biçimidir.

Atay'ın kahramanlarına genel olarak baktığımızda hayat karşısında beceriksiz olduklarını görürüz. Yaşamla baş edemeyen hassas ve başarısız kimselerdir bunlar. Hayatın acemisidirler (Gürbilek, 1995:28).

"Oğuz Atay, bireyin sorunlarına eğilmiştir. Yüksek burjuva zihniyetine karşı bireyin isyanını ön plana çıkarmıştır. Atay'ın tutunamayanları burjuva düzenin kurallarına değer yargılarına, beğenisine yaşam biçimine ayak uyduramayan, topluma yabancılaşmış aydın insanlardır." (Moran, 2014:262)

Korkuyu Beklerken zirvede kalmış tek bir kitaptır. Oğuz Atay 70'li yılların modern insanını, çıkış yolu bulamayan hâllerini öykülerine almakla özgün olmayı başarmıştır. Füsun Akatlı'ya göre Atay, öykülerinde hep tutunamayanları yazmıştır. Bütün yazdıkları birer tutunamayan içeriğidir. Batı'daki hikâye ve romanı birebir almamış, okumuş, hissetmiş fakat hiçbir zaman bir Batı öykünmecisi olmamıştır. Bütün bunlar bir yana, Atay'ın yapıtlarında eleştiri ön plandadır. Ama bu bildiğimiz anlamda bir toplum eleştirisi ya da birey eleştirisi değildir. Oğuz Atay'da eleştiri tamamen farklı bir boyutta kendini göstermektedir. Genel itibarıyla topluma yabancılaşmış kişilerin yaşama tutunamayışını öykülerinde işleyen yazar, kişinin toplumla ilişkilerindeki aksaklıkları konu edinir.

Bunu yaparken de kişinin iç bütünlüğünün bozulmasının yarattığı sorunları öykülerinde işlemiştir. Bu açıdan bakıldığında Atay'ın bir anlamda psikolojik öykü yazdığını söylenebilir. Bireyin toplumun içinde aldığı yaralar, öykülerin bütününde yer almaktadır. Ruh sağlığı zedelenmiş ve toplum tarafından hasta olarak kabul edilen bu bireylerin sorunlarının asıl sebebi ise toplumdur. Böyle düşünüldüğünde dışa dönük bir yabancılaşma Atay'ın öykülerinde mevcuttur. Bunu yaparken de özellikle yabancılaşmış kişinin bakış açısıyla değil karşı tarafın bakış açısıyla yapmıştır. Öykülerinin acımasız ve oldukça objektif olması da bundandır (Akatlı, 2018:44).

Korkuyu Beklerken'de sadece kahramanlardan yola çıkılarak sayfalar dolusu yazılar yazılabilir. Duygularını toplumdaki yargılamalar sebebiyle dışa vuramayan, içine kapanan ve bunun sonucunda da yine toplum tarafından anormal olarak adlandırılan davranışlar ortaya çıkmaktadır.

“Hem kendisiyle hem çevreyle çatışma içindeki kahramanlar, toplum tarafından dışlanmışlık duygusuyla içine kapanır ve adeta kendi iç sürgününi yaşarlar. Oğuz Atay, memleket meselelerini insanın bireyselleşme macerasını ve kendisiyle yüzleşmesini öyküleştirenken mesele ve yazın arasındaki tehlikeli ilişkiyi de mükemmel birleşimi de iyi hesap eden tutumla hareket etmiştir. Tarih, sosyoloji, psikoloji, disiplinlerini öykülerinde değerlendirmiştir.” (Tosun, 2018:52,53)

Oğuz Atay, Türk öykücülüğüne önemli bir yenilik getirmiştir ki, o da ironidir. İroni yaparak iç sıkıkan o hüzünlü hikâyelere, mizah katmıştır. Bu da onun, daha derin ve daha kalıcı bir yazar olmasını sağlamaktadır. Atay, hüznün gölgesinde bir meddah edasıyla okuyucusunu güldürerek öykülerini yazmıştır. Buna ulaşmak ise sabır ve emek istemektedir (Ayvaz, 2018:54). İroni Atay'ın tarzıdır ve bu tarz, Atay'da başlı başına bir mizah ortaya çıkarmıştır (Akatlı, 2018:54).

Oğuz Atay'ın yazarlık serüveninde bazı yazarların etkisi oldukça büyüktür. Bunlar Çehov, Dostoyevski, Kafka, Borges, Nobokov, Canetti, Camus, Gogol gibi yazarlardır. Özellikle Çehov'un durum öyküsü yazdığı bilindiğine göre ondan ne derece etkilendiği göz ardı edilmemelidir. Ruh sağlığı zedelenmiş kahramanlar bu yazarların da eserlerinde oldukça yer kaplamaktadır ve Gogol'dan Dostoyevski'ye uzanan yolda Rus anlatı atmosferinden yayılan havayı öykülerde hissetmek mümkündür (Mungan, 2018:253).

Özellikle Dostoyevski'yle olan dostluğu, bir okuryazar dostluğundan çok daha ötededir. Bir ruh dostluğuna dönüşmüştür. Dostoyevski'nin anlam dünyasında Atay kendini, evinde hissettiği su götürmez bir gerçekliktir (Ecevit, 2017:201,213).

Diğer taraftan Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Ziya, Peyami Safa, Kemal Tahir gibi Türk edebiyatı yazarlarının da etkisi eserlerinde kendini göstermektedir. Atay, tek bir kanaldan değil, çoklu kanallardan etkilenererek eserlerini meydana getirmiştir. Anlatım tarzı olarak Canetti'nin ironik tarzını hissettirir.

Mektup biçimindeki öyküleri ve kahramanların ruh tahlillerinde ise Dosyoyevski veya Gogol'u anımsatmaktadır. Öykülerini disiplinler arası bir yaklaşımla ortaya çıkarmıştır. Tarih, psikoloji, sosyoloji ve felsefe öykülerinde yer almaktadır. Halit Ziya'da kendi kendisiyle yüzleşen kahramanlar; ruh tahlillerinde Peyami Safa; Tanpınar'dan ise bazı fikirler Atay'a yakın gelmektedir (Tosun, 2018:23).

Yayıncısı Hayati Yazıcı da Atay'ın, Çehov öykülerini severek okuduğunu söylemektedir (Ecevit, 2017:491). Atay, Türk öyküsünde kendine özgü kalemle Çehov'un yolunu benimsemiştir. Öykülerinde hemen hemen hiç tasvir kullanmamasına ve kahramanların ruhsal grafiklerini çıkarması buna bağlanabilir (Tosun, 2018:17).

Atay'ın olaylar arasındaki bağlantıları ruhsal noktalardan yola çıkarak vermesi, onun çıkarım yapabilmekteki yetkinliğinin bir göstergesidir. Hatta arkadaşlar arası muhabbetlerde Atay'ın ince noktaları ustalıkla yakaladığı, sohbet edip konuşurken sözü başka bir kanala döktüğü, Vüs'at O. Bener tarafından ifade edilmektedir (Bener, 2018:261).

Oğuz Atay'ın *Günlük*'ündeki notlara bakıldığında onun öykü yazmaya devam edeceği görülmektedir. İki öykü tasarısından bahsetmektedir (Ecevit, 2017:501).

1976 yılında Bodrum'a da olduğu bir gün yolculuğun kendisine bir öykü için yeni fikirler getirdiğini söyler ve günlüğüne notlar alır. "*İnsanlarla yazacağı roman için dostluk, ahbablık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor. Onlara anlattırıyor kötü niyetli yani.*" (Atay, 2018:258)

Hastalığı sebebiyle gittiği Londra'da yazdığı 28 Mart 1977 tarihli günlük notunda ise "Geleceği Elinden Alınan adam" isimli bir öykü yazmayı planladığı anlaşılmaktadır. "*Artık çok yaşamayacağını düşünemeyen ve geleceğe dair hayaller kuramayan*" (Atay, 2018:270) birinin öyküsü olacaktır bu.

Atay, tasarladığı bu öyküleri kaleme alamadan hayata gözlerini kapamıştır. Oğuz Atay, 1970'lerin edebiyat ortamında çizginin dışında duran aykırı bir tiptir. O, bir inşaat mühendisi olarak, bir bilim adamı olarak, edebiyat dünyasına adım atmış parıltısını gösterdikten sonra da erkenden bu dünyadan göçüp gitmiştir (Andaç, 2018:66).

İKİNCİ BÖLÜM

OĞUZ ATAY'IN ÖYKÜLERİNDE TEMA

2. OĞUZ ATAY'IN ÖYKÜLERİNDE TEMA

2.1. YABANCILAŞMA

2.1.1. Yabancılaşma Kavramına Genel Bir Bakış

Yabancılaşma “İnsanın kendi beniyle ya da zihin hâlleriyle kendisi arasına duygusal bakımdan mesafe bırakması durumunu, kişinin gerçek benine olan içsel temasını yitirdiğini anlamasının sonucu olan kendinden kopma hâlini ifade eder.” (Cevizci, 2002:1099) Felsefe, sanat, edebiyat gibi farklı alanların kesişim noktasında yer alan yabancılaşma “alışamama, yadırgama” (Akalın, 2015:2496) anlamlarına gelmektedir. Kapsamı oldukça geniş olan bu kavram, ilk olarak Eski Ahid’de putlara tapma konusunda ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu kendi eliyle yaptığı putlarla yaratıcısına ulaşmaya çalışmaktadır. Kendi özündeki potansiyelleri geliştirmeye çalışmak yerine yaptığı putlara anlam yükleyip onları yüceleştirmektedir. Bu şekilde yaptığı putlara, kendinden bir şeyler aktaran insan, kendi elinden çıkan bu putlara daha çok bağlanmaktadır. Bağlandıkça da zavallılaşmaktadır. Bu, put kavramını sadece din anlamında düşünmemek gerekir. İnsanoğlunun anlam verdiği herhangi bir şeye kayıtsız şartsız bağlanması da onu bir nevi putlaştırmasıdır. Daha doğrusu bu durum, insanın tek Tanrı yerine çok Tanrı’ya tapma olgusu değil; kendi yarattığı nesnelere kutsal sayması onlara aşırı önem vermesidir (Tolan, 1981:143, 144).

Yabancılaşma, modern zamanla beraber anlam kazanmış olsa da insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Yabancılaşma kavramı, tarihin çok eski zamanlarına Aziz Augustinus’a kadar gerilere gitse de en çok 18. ve 19. yüzyıl filozoflarının düşüncelerinde yankı bulmuştur.

Varoluşçu filozoflardan Spinoza, Goethe, Shiller, Fichte, Feuerbach, Hegel, Marx sürekli yaşadıkları çağın anlamsızlığından, boş olduğundan ve hiçbir anlam ifade etmediğinden şikâyet etmişlerdir (Tolan, 1981:144).

Özellikle Marx “Çağımızda hakikatin coşkusu, coşkuların da hakikati yok.” (Tolan, 1981:144) diyerek insanın asıl gerçekliğe uzaklaştığını ifade etmektedir. Çoğu filozof, bu konuda görüş bildirmiş olmasına rağmen, yabancılaşma kavramı denilince akla gelen ilk isim Alman filozof Hegel olmuştur. Hegel’e kadar bu kavram farklı filozoflar tarafından değerlendirilse de net bir anlam ifade etmemiştir. Yabancılaşma

denilince Hegel isminin akla gelmesi onun bu kavrama bir açıklık getirmesinden, bir anlam kazandırmasından dolayıdır. Aslında bu kavram Hegel'in bize bir hediyesidir (Aktaran: Aydoğan, 2015:275). Yabancılaşma kavramını ilk olarak belirgin hâle getiren Hegel'dir. Ona göre insanlık tarihinin başlangıcı aslında yabancılaşmanın tarihinin de başlangıcıdır (Tolan, 1981:145). Hegel, insan öznesinin ikiye ayrılışını konu edindi. Ona göre insan, kendi değerlerini gerçekleştirmeye çalışırken toplumdaki insanların değerlerinden etkilenip kendini onların yönlendirmesine bırakması sonucu insanın esas benliği ona farklı gelmeye başladı. Böylece insanlarda yabancılaşma ortaya çıktı (Cevizci, 2001:1099). Hegel'e göre sistemin istekleriyle çepeçevre sarılan insan, ruhunun isteklerini hep susturur. (Say, 1995:8) Bunu bazen kendi isteğiyle yapar bazen de farkına varmadan yapar. Aslında görünürde mutludur ama biraz derinlere inince asıl yapmak istediklerini hep geri plana attığını ve hatta mutsuzluklarını bile yaşamadığı görülür. Yabancılaşmak insanlardan, kültürden, mekândan ve de kendi özünden uzaklaşmaktır.

Sartre'a göre ise hiçlik, varlığın yabancısıdır. İnsanın kendi varoluş bilgisi düşünüldüğünde varlığın yabancısının da hiçlik olduğu kanısına varılmaktadır. Varlıkla yabancılaşan insan, bu ayrılığı yaşayarak varlığının bilgisine ulaşmaktadır (Aktaran: Evat, 2012:312).

Yabancılaşmayla ilgili görüş bildiren Feurbach ise insan ve Tanrı'yı ayrı düşünmekte ve Tanrı'yı insanın yabancılaşmış hâli olarak görmektedir. Yabancılaşmayı ontolojik açıdan değerlendiren Feurbach, yabancılaşmanın esas kaynağının din olduğunu söyler ve insan kendinden daha üstün, daha değerli ve kendi özünden daha yabancı bir varlık yarattığında kendini onun emrine verdiğinde kendine yabancılaşmış olmaktadır. Bu düşünce aslında Rönesans döneminde bireylerin kiliseye karşı koyuşuyla ortaya çıkmıştır. Kendi düşüncelerini önemseyen bireyler bu düşüncelerinin sonucunda hümanist ve tanrıtanımaz bir anlayışta olmuşlardır (Say, 1995:9).

Schiller'in bütünü bir parçası hâline gelen insan kendi benliğini de parçalamaktadır, anlayışını savunmaktadır (Say, 1995:7). Ona göre bütün olmak yerine parça olmak parçalanmışlığı da beraberinde getirmektedir. Bu tezini yüzyıllar öncesinden ileri süren Schiller günümüz insanının sorun alanının içine de girmektedir. Sürekli aynı işi yapmak zorunda kalan modern zaman bireyleri bir süre sonra makineleşmiş ve uzmanlaştığı alanın dışına çıkmayan, sistemin istediği işleri yapabilen ama bunalan tipler ortaya çıkarmıştır.

Marx ise bu konuda emeğin yabancılaşması üzerinde özellikle durmuştur. Birey kendi emeğiyle yapıp ortaya getirdiği ürünü nesneye aktarmış ve artık nesnelere

yoluyla ürünler ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple birey emeğinden uzaklaşmış, çalışılan işin dışında kalmış bu da onu mutsuz eder. Zihnini serbestçe geliştiremediği için isteğiyle değil zorlamayla çalışır (Tolan, 1981:145).

Yabancılaşma bugünkü anlamına ise modern zaman dediğimiz sanayi devriminden sonra kavuşmuştur. Sanayi devrimiyle insanlar köylerden kentlere taşınmış. Kentlerdeki insanlar da işsizlikle yüz yüze kalmıştır. Yavaş yavaş değerlerinden uzaklaşmaya başlayan bireyler ve yaşadıkları uyum problemleri onları büyük bir çıkmaza sürüklemiştir. Bu çıkmaz sonunda de değerlerinden uzaklaşma meydana gelmiş, oluşan boşlukta insan ne yapacağını şaşırmıştır (Say, 1995:6).

Sanayileşmenin meydana gelmesiyle beraber her şey makinelerle üretilmeye başlanmıştır. Bunun akabinde insanoğlu doğadan ve kendi emeğinden uzaklaşmıştır. Durum böyle olunca da bireyin kendisinin başardığı ve “İşte bunu ben yaptım.” diyebileceği bir ürün olmamıştır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak hayatın her alanında yer alan gelişmeler, toplumsal anlamdaki örgütlenmeler, kurulu bir düzenin varlığını göstermektedir. Bireyler de bu kurulu düzenin bir dişlisi olmak zorunda bırakılmıştır.

Bu çarka uymak zorunda kalan insan başkalarının isteklerine onların istediği gibi yaşamaya da mecbur bırakılmıştır. Kendisini başkasının denetimine bırakan insan kalabalıklara ve söylem olarak artan özgürlüklere ve gelişmişliklere rağmen gittikçe yalnızlaşmaktadır ve yabancılaşmaktadır (Tolan, 1981:142). Yabancılaşmış insan da çevresine pasifleşir sanki onlardan biri değilmiş gibi kendi hayatını bile seyirci kalmakla yetinir. Bu konuyu daha da açmak gerekirse sanayileşmeyle beraber insanın makine tarafından köleleştirilmesi ve diğer yandan da üretim araçlarına sahip olamaması sonucunda köleleşmesi maddesel anlamda yabancılaşmanın en klasik örneklerindedir. Modern çağda insan, varlığın devam ettirebilmek için araçlara gereksinim duyar fakat bu araçlar onun varlığın devam ettirmesini sağlarken diğer yandan da köleleşmesine neden olur (Tolan, 1981:182).

Emeğine yabancılaşan insan hep aynı işleri aynı saatlerde zorunlu olarak yapmak zorunda kalmıştır. Bu sebeple bu kısır döngü içinde de hiçbir şeyden mutlu olmamakta ve tükenmişliğe doğru gitmektedir (Tolan, 1981:163).

2.1.2. Yabancılaşma Kavramının Boyutları

Yabancılaşmayı daha yakından tanımak ve bağlamlarını anlayabilmek için bu konunun toplumsal boyutlarını bilmek gerekmektedir. Malvin Seeman, Blaumer ve Levin yabancılaşmayı boyutlarıyla ele almışlardır. Anlamsızlık, güçsüzlük, toplumsal yalnızlık, kendi özüne uzaklaşma gibi sorunların yabancılaşmaya yol açtığını söylemektedirler.

İnsan, toplumla var olmakta toplumun isteklerine göre hareket etmektedir. Fakat her zaman topluma ayak uyduramayabilir. Toplumun istekleri ve kendi istekleri ters düşebilir. Bu durumda gün geçtikçe yalnızlaşan birey, topluma yabancılaşmaya başlar. Camus'a göre insan dünyanın yoğunluğu ve yabancılığı karşısında kendisi, başkaları ve dünya olmak üzere üç şeye yabancıdır (Gündoğan, 1997:66). İnsanın dünya karşısında yabancılaşması bireyin kendini dünyadan bir parça olmamasıyla başlamıştır. Dünyaya yabancı olmak insanı dünya olmaktan çıkarmaktadır.

Daha basit bir söylemle insan dünya olmadığına göre dünyaya yabancıdır. Dünyanın bir parçası olsaydı üzerine yüklenen sorumluluk başka olurdu. Fakat insan olduğu için ve dünyaya yabancı olduğu için bambaşka sorumluluklarıyla dünyaya gelmiştir. Ölüm, intihar, mutluluk, hüznün gibi sorunları olan insan dünyaya bakıp bir anlam aramaya çalışmaktadır.

Bu durumla zihnini yorduğunda dünya karşısında ne kadar da aciz olduğunun farkına varır (Gündoğan, 1997:67). Dünyanın kendi isteklerine karşı umursamaz olduğunun farkına varan birey önce dışarıya yabancılaşır. Ama bu yabancılaşma her şeyden habersiz olma anlamına gelmez. Çünkü diğer yabancılaşmayan bireyler tarafından bu kişi cahil olmakla zamana ayak uyduramamakla suçlanabilir. Ama çağa yabancı olmak çağdan habersiz olmak anlamına gelmez. Tersine çağ bu bireye yabancıdır. Hakikatlerin farkına varan bireyler çağa yabancı gibi görünür fakat esas yabancı olan çağdır. Yani çağ hakikatlere yabancıdır. Durum böyle olunca da bireyler çağın hakikatlerine uygun düşmeyen doğruları getirirler (Özel, 1992: 64,65).

Zaten yabancılaşan insan bu yabancılaşmayı bilinçli bir seçim olarak yapmaktadır. İnsanlarla olan ilişkilerindeki gönüllü yalnızlık ihtiyacı daha sonraki evrelerde bireyde toplumsal yalnızlık duygusu oluşturmaktadır (Tolan, 1981:184). Toplumsal ilişkilerde yabancılaşan insanlarda bu durum farklı biçimlerde dışa yansımaktadır. Bireylerin toplumsal kuralları, kendisine uygun olsun veya olmasın kabul etmek zorunda bırakıldıkları anlarda kuralların artık bir önemi kalmamıştır.

Birey kendi istek ve arzularını bir kenara bırakıp aşırı bir şekilde toplumun normlarına uymaktadır ve yaşamını devam ettirmektedir (Tolan, 1981:183). Sonuç itibarıyla yabancılaşma insanlık tarihiyle başlamıştır ve tarih boyunca insan varlığı geliştikçe insan topluma ve kendine yabancılaşmaktadır.

2.1.3. Oğuz Atay’ın Öykülerinde Yabancılaşma Teması

Oğuz Atay’ın öykülerinde yabancılaşmayı çokça görmekteyiz. Onun karakterleri genellikle sosyal hayattan kopuk, yalnız ve başarısız daha özel bir ifadeyle tutunamayan bireylerdir. Atay, kendilerine yabancılaşan bireyleri öykülerinde başarıyla işlenmektedir. *Korkuyu Beklerken* içindeki ilk hikâyeye olan “Beyaz Mantolu Adam”da yabancılaşma teması, hikâyede adı bilinmeyen meçhul bir karakter tarafından işlenmektedir. Öykünün ilk cümleleri, bu meçhul karakterin içinde bulunduğu durum ile ilgili bilgi vermektedir ve yabancılaşmanın ana imgelerinden biri olan başarısızlık, daha ilk cümlelerden itibaren hikâyede geçmeye başlamıştır. “*Kalabalık bir topluluk içindeydi. Başarısızdı.*” (Atay, 2017: 11) Aslında pek de hüner istemeyen dilenciligi bile başaramadığı yine ilk cümleden başlanarak anlatılmaktadır. Aslında dilencilik yaptığını gösteren bir hareket olmamasına rağmen orada durması belki de onun dilenci yaftası yemesine neden olmuştur. İnsanların onu ötekileştirmesi sebebiyle sürekli mekândan mekâna geçen bu meçhul karakter şimdi de bu mekânda bir caminin önündeydi. Yani akış içerisindeyken buradan itibaren yazarın kadrajına girmiş gibi bir hava vermektedir.

“Hiçbir hüner göstermediği için ya da acındırıcı bir garipliği olmadığı için ya da kendisini çevreden ayırıp başarısızlığına üzülecek kadar düşünemediği için dilenirken de başarısızdı.” (Atay, 2017:11) Başarısızlık hikâyeye boyunca ara ara tekrar edilmektedir.

“Şişmanın yerde duran bavuluna baktı, iki eliyle tutup kaldırmaya çalıştı yükü, başaramadı. Sonra bir hamal gördü uzakta; becerikli. Onun gibi yaptı: Çömelerek sırtını bavula dayadı, sapı kavradı olmadı.”(Atay, 2017:13.)

“Beyaz Mantolu Adam” hikâyesinde karakterin ismi yoktur. O meçhul bir karakterdir. Yıldız Ecevit onu grotesk imge olarak adlandırır (Ecevit, 2017:477). Ayrıca hiç konuşmaz. Suskun bir karakter olarak hayata yabancılaşmış biridir. Hayatta uygulanması gereken birtakım kurallara aldırış etmeyince hastalıklı bir hâl ortaya çıkmıştır. O hem başarısız, hem manasız, anlamsız, ötekileştirilmiş bir kişidir. Hikâyeye karakteri kimine göre kör, kimine göre sağır, kimine göre sapık, kimine göre ise sarhoş, kukla, deli gibi ifadelerle anlamlandırılmaya çalışılır. Fakat bu ifadeler onu toplumun dışına itmekte ve yabancılaştırmaktadır (Tunç, 2017:216).

Üzerindeki beyaz manto onun için bir tutunamayan simgesidir. Toplumda öteki oluşu beyaz mantoyla bir nevi sembolleştirilir (Tunç, 2017:222). Beyaz mantoyu ilk gördüğü an almak için uzun uğraşlar verir ve sonunda alır ve yüzünde bir gülümseme olur. Bu anlar öyküde şöyle geçmektedir: *“Beyaz mantosuyla topuklarının çevresinde döndü: ilk defa gülümsedi çevresine bakarak. Sonra, sanki bir daha hiç gülümsemeyecekmiş gibi mahzunlaştı birden.”* (Atay, 2017:15)

Bu suskun adam, insanların arasına karışmıştır, fakat insanlar arasındaki ayrık görünümlü onun ötekileştirilmesine neden olmuştur. Parça parça olan gömleği ve pantolonuyla ayrıca olaylar karşısındaki sessizliği sebebiyle insanlar tarafından alaya alınan ve daha da ötekileştirilen biri olmuştur. Ama onun için hiçbir şey fark etmemektedir. İnsanların hâl ve hareketleri, söylemleri hatta çocukların, arkasına kâğıttan kuyruk yapmaları bile onun konuşması için bir sebep değildir. Beyaz mantolu adam bu ithamlara hiçbir şekilde cevap vermez, bu duruma susarak ve üzerine giydiği beyaz kadın mantosuyla bir nevi karşı koyar (Tosun, 2018:15).

Mantosunu aldıktan sonra artık tümüyle insanlardan ayrılan bir görüntüye ulaşır. Beyaz mantosuyla artık olaylara tamamen karşı koymaktadır. Özgürlüğün, temizliğin, saflığın ifadesi olan beyaz renk, bu meçhul kahramanla bütünleşmiştir. O, artık beyaz mantolu bir adamdır.

Bu öyküde, diğer dikkat çekici unsur ise ayna metaforudur. Öykü kahramanı, insanların arasına karışıp yürüdüğü sırada iki hamalın bir boy aynası taşıdığını görür ve aynada kendini seyrederek. Bu durum narsistlik bir çağrışım yapmaktadır. Bu davranış, toplumda hep başkalarının bakışlarına maruz kalarak ötekileştirilen alaya alınan öykü kahramanının görülme ihtiyacının bir ifadesi olarak da yorumlanabilir (Tunç, 2017:221). Ama seyrettiği aslında kendisi değil üzerindeki kıyafetleridir. Ayna metaforu, burada insanın kendi benliğini kendi güzelliğini seyretmesi için değil değişen dünyada insanın nesneye verdiği önemi vurgulamak için kullanılmıştır.

“...yırtılmış olan gömleğinin parçalarını üst üste getirdi aynaya bakarak... .. pantolonunu tutan ipi çözdü, daha sıkı bir düğüm attı. Sonra aynayı götürdüler; yırtık pantolonunu ve çorapsız ayaklarına geçirmiş olduğu lastikleri seyretmedi.” (Atay, 2017:14)

Başka bir yerde ise su birikintisinden mantosuna bakmaktadır. Aslında kendine değil her aynaya baktığında kıyafetine bakmaktadır. Bu da insanın 20. yüzyılda gittikçe eşyaya, dış görünüme daha fazla önem verdiğinin öyküye yansımış hâlidir.

“Sonra su birikintisi kalabalıklaştı; lekesiz görüntüsünü, irili ufaklı gölgeler çevirdi. Mantosunu seyretmek için eğilince, henüz şaşkınlığı geçmemiş ve onu nasıl karşılamak gerektiğini bilemeyen topluluğu gördü suyun içinde.” (Atay, 2017:16)

“Beyaz Mantolu Adam” yabancılaşmayı uç noktada yaşamaktadır. Hiçbir şeye karşı koymaz. İnsanlar onu istedikleri gibi yönlendirir. Hatta cansız bir manken gibi mağaza vitrininde sergilerler. Yaklaştığı bir mağazanın önünde mağazanın patronu ve tezgâhtar ellerine ve kollarına istedikleri gibi şekiller verirler. Hatta yorulunca kollarını oynatmasın diye kollarını bir kukla gibi tavana asarlar. Ellerinde oynayıp şekil verilebilen bir hamur gibi onu istedikleri şekle sokarlar. Fakat verdikleri şekil de manidardır. Verdikleri şekil çarmıha gerilmiş bir İsa’yı andırır.

“Kollarından tutup vitrine çıkardılar. ‘Böyle put gibi durmasın,’ dedi tezgâhtar. ‘Güzel bir poz verelim ona.’ Gene düşündüler. ‘Kollarını açalım,’ dedi patron. ‘Vitrini doldursun.’ (...) Naylon iplerle tavana asmaya karar verdiler sonunda kolları. Bir kolu ileri uzattılar, bağladılar ve ipi vitrinin üstündeki bir çiviye tutturdular. Öteki kolu da duvarda boşalttıkları bir rafa yerleştirdiler.” (Atay, 2017:19)

Güvercinlere mısır verdiği sırada kollarını iki yana açarak kuşlara serptiğini gören gençlerden birinin “Put gibi olmuş, şuna bak.” sözüne karşı yanındaki diğer arkadaşı “Çarmıh” diye düzeltmiştir (Atay, 2017:22).

Mağaza sahipleri onun dışardaki insanlardan farklı olduğunu anlamıştır ve bunu kendi lehlerine çevirmek için onu, müşterilerin dikkatini çeken bir manken yapmışlardır. Tezgâhın vitrininde onu görenler “cansız bu, kukla” dese de tezgâhtar kapının önüne çıkıp onu “canlı manken... ‘İsveç mankeni... Canlı İsveç Mankeni” (Atay, 2017:22) diyerek bu hiçleşen adamı kumaşlarını satmak için kullanmaktadırlar. Barlas Tolan, insani etkinliklerini kendi dışındaki güçlerin yönlendirmesine ve denetimine bırakmak zorunda kalan bireyin tüm özgürlükle ve demokratik görünümlere karşı gittikçe yalnızlaştığını söylemektedir (Tolan, 1981:141). Öğle arasında yemek yenildiğinde patronun aklına gelir ve yine kendi işlerinin aksamamasını düşündüğü için “Ona da bir şey vermeli, yığılır kalır sonra” (Atay, 2017:20) diyerek gidip bu yabancılaşmış adamın iplerini çözer ona yemek verir. Fakat o, yemeğini yedikten sonra hiçbir şey söylemeden yürür ve mağazadan uzaklaşır.

“Patronun mantonun üstünde unuttuğu iğnelerle ve kollarından sarkan iplerle, beyaz bezler sarılı ayakkabılarını sürükleyerek yürüdü gitti. Omzunda kalan küçük bir kumaş parçası da sokağın köşesini dönerken yere düştü.” (Atay, 2017:28)

Gittiğini fark eden patron ve diğerleri seslenirler fakat o sesleri duymaz. Öyle ki sanki bu olanları yaşamamakta da bir kenarda durup seyretmektedir beyaz mantolu adam. Olayın içinde değil de bir kenarda seyirci gibi yaşadıklarına hiçbir karşılık vermemektedir. Yabancılaşmış insan, dış dünyayı ve kendi varlığını pasif olarak izlemektedir (Tolan, 1981:143).

“Arkasından koştular, cebine biraz para sıkıştırdılar. Patronun, mantonun üstünde unuttuğu iğnelerle ve kollarından sarkan iplerle, beyaz bezler sarılı ayakkabılarını sürükleyerek yürüdü gitti.” (Atay, 2017: 20)

Ötekileştirme hikâyesinin her yerinde mevcuttur. Kullanılan ifadeler, başarısız, sarhoş, cüzzamlı, kukla, hasta, sağır, esrarkeş gibi ifadeler yanında mekânlar da yabancılaşmış insanın içinde bulunduğu durumu anlatır tarzdadır. *“Yavaş yavaş yürüdü dar ve kalabalık sokaklardan dar ve kalabalık sokaklara geçti.” (Atay, 2017:14)* Ayrıca kahraman sürekli kalabalık gruplar arasına karışmaktadır. Kalabalık gruplar onu takip etmektedir. Kalabalıklar içine girmektedir. Kalabalık bir grup tarafından takip edilmektedir.

Kalabalık gruplar insanın yalnız kaldığını göstermektedir. Öyküdeki diğer kahramanlara göre o cüzzamlı, turist, kukla, manken, sarhoş diye ötekileştirilmektedir.

Trene binmek için gişeden bilet aldığında da herkeste gördüğü tavrı gişe memurunda görür. O da diğerleri gibi onu ötekileştirmektedir.

“Gişedeki memur onun suratına baktı ve bu konuşmayan adama ikinci mevki bir bilet verdi. Trende sarı tahtaların üstünde kendisi gibi kirli, kendisi gibi yorgun, kendisi gibi çevreye ilgisiz insanlarla birlikte yolculuk etti.” (Atay, 2017:24)

Beyaz mantolu adam, bir kaçış içinde toplumdan ve kendinden uzaklaşarak adım adım ölüme doğru yürümüştür. Toplumdan tecrit edilme hâli hikâyesinin her köşesinde yer almaktadır. Bu hikâyede birey kendini hem geri çekmiş hem de toplum onu kendinden ayırmış tecrit etmiştir (Ünaldı, 2011:30).

Beyaz mantosuyla gittiği plajda, plaja uygun olmadığı ve buradan uzaklaşması gerektiği söylenir. Fakat Beyaz mantolu adam bu duruma ve yaşadığı bütün durumlara sessiz bir çığlık atar ve denize yürür. Deniz, bir anlamda özgürlüktür. Ötekileştirildiği bu dünyadan sınırsız özgürlüğe doğru adım atar ve isyanını sessiz şekilde bir daha dönmek üzere gösterir. Üzerindeki beyaz manto, onun kefeni olmuştur. Ötekileştirilmek onu umursamaz bir insan yapmıştır. İnsanlar, kendileri gibi düşünmeyi, ken-

dileri gibi giyinmeyi farklı şekillerde yargılamaktadır. Sonunda insanlara ve alışılmış kalıplara karşı çıkarcasına denize doğru yürümüştür.

“Su, bileklerini geçince mantosunun eteklerini topladı. Kalabalıktan kurtulmuş olan görevli, elbisesiyle daha ileri gidemedi. Mantonun etekleri önce suyun üstünde açıldı sonra ağırlaşmış battı.” (Atay, 2017:25)

Yabancılaşan insan, daha doğrusu tutunamayan insan, yaşamdan yavaş yavaş kopar ve bu durumu bazen kendi iç dünyasında yaşar bazen aldırma noktasına ulaşır. Son olarak da intihar ederek her şeyden uzaklaşır (Baş, 2003:587).

Beyaz mantolu adam denize doğru yürüyerek bütün yüklerinden sıyrılmak istemiştir. Kimseye hiçbir şey anlatmadan, kimsenin kendisini anlamasını beklemeden özgürlüğe ulaşmıştır.

Modern insanın geçmişine ve kendine hatta eşyalara yabancılaşması ise “Unutulan” isimli öyküde geçer. Bu öyküde kahraman kadındır. Ana kahramanın kadın olduğu tek öykü olan “Unutulan” öyküsünde geçmişine doğru yolculuğa çıkan bu kişinin tavan arasındaki eşyalar üzerine yaptığı gezinti oldukça manidardır. Özellikle tavan arası burada başlı başına yabancılaşmayı sembolize etmektedir. Tavan arası insanların kullanmadığı eşyaları kardırdığı bir yerdir. Şimdiki zamanda başlayan öykü düşünce yoluyla ara ara geçmişe doğru gitmektedir. Geçmişe gidip gelmesi, daha çok içinde bulunduğu durumda kendini haklı göstermek içindir.

“Ben tavan arasındayım sevgilim! (...)Bütün hayatımca sürekli bir ilgi aradığımı söylerdi birisi bana. Yıllardır bu tozlu örümcekli karanlığa çıkmamıştı. Işığı gören bazı böcekler kaçıştılar. Korktu; fakat yararlı olacağını düşünmek kuvvetlendirdi onu. Belki de hiçbir şey söylemeden başarmalıyım bu işi. (...)” (Atay, 2017:27)

İsmi bilmediğimiz bu kadın tavan arasındaki eşyalar üzerinden geçmişin muhasebesini yapmaktadır. Anne ve babasının fotoğrafı, mor ayakkabılar kadının sürekli geçmiş günleriyle bir bağlantı kurmasını sağlasa da kadın bu duruma pek fazla takılmaz, yaşadığı zamana kısa bir süre sonra geri döner. Anne ve babasının fotoğrafına baktığı sırada içinden geçirdiği şu cümlelerle bu durum daha da belirginleşmektedir.

“Sonra resimlere yaklaştı, diz çöktü, yan yana getirdi onları. Dirseğiyle tozlarını sildi biraz. Beni de kendilerini de anlamadılar. Ne kadar ağlamıştım. Koridorda sandık odasında... saçmıyorum. Onları unutmadım onları unutmadım.” (Atay, 2017:28)

Yabancılaşmanın en önemli kelimelerinden biri olan korkmak, bu öyküde cümleler arasına serpiştirilmiştir. Tavan arasına çıkarken korkması, ayrıca anne ve babasının fotoğrafını görmesi üzerine “*Neden hiç sevmедiler birbirlerini? Ölecekler diye öylesine korkmuştum ki.*” (Atay, 2017:28) diye ah etmesi de geçmişle bağlantı kurmaya çalışmasından ötürüdür.

Bu hikâyede cümleler arasına serpiştirilmiş korku kelimesi metindeki yabancılaşmayı belirginleştirmektedir. Bazı eşyalar üzerinden geçmişinin muhasebesini yapmaktadır. İlk önce de anne ve babasının resimlerini görür ve “*Neden hiç sevmедiler birbirlerini? Ölecekler diye öylesine korkmuştum ki.*” (Atay, 2017:28)

Hikâyedeki kadın kahramanın fotoğraflara bakıp sonra önce bir iç geçirmesi sonra da kendini teselli edip iyileştirici cümlelerle hayatına devam ettiği görülmektedir. Evlilik kurumuna yabancılaşma bu öyküde cümle aralarında fark edilmektedir. Satır aralarında kahramanın hem kendi evlilik hayatında hem de anne babasının evliliğinde mutsuzluk ve önemsememe hâliyle anlatılmaktadır (Eren, 2018:83). Öykü başkışisinin kullandığı ifadeler onun başından geçen evliliklerde eşleriyle arasındaki iletişimsizliğini göstermektedir.

“İlk kocasının gülümseyen yüzünü gördü parmağının ucunda. Aman yarabbi! Bir zamanlar evliydim ben de... sonra gene evliydim. İnsan bir günde varamıyor bir yere ne yapalım?”(Atay, 2017:29)

Kendisiyle yüzleşen bu isimsiz kahramanın baktığı fotoğraflar onun kişiliği hakkında da bilgi vermektedir. Aslında hayatı bir zamanlar çok fazla önemseydi fakat gün geçtikçe daha az önemsemeye ve olaylar karşısında duyarsızlaşmaya başladığı öykü içerisindeki cümlelerden anlaşılmaktadır. Oysa fotoğraflar bakıldığında insana sevinç verir ya da bir hüznü hissettirir. Bu öyküde ise kahraman, fotoğraflara bakarken geçmişe giderek o anı hatırlamaya, bir şeyler hissetmeye çalışmaktadır fakat o an yaşadıklarını hatırlayamamaktadır. Bu durumu da pek fazla önemsememektedir. Artık her şey sıradandır ve hiçbir şey hissettirmemektedir.

“Eğildi bir avuç resim aldı yerden: Bu resim çekilmeden önce nasıl hiç yoktan bir mesele çıkarmıştım, sonra da yürüyüp gitmişim. Sonra ne olmuştu? Sonra... buradasın ya... bu evde. Demek sonra hiçbir şey olmadı onunla ilgili Ne kötü ne de iyi bir şey. Ama bunu hissetmedim; geçişler öyle sezdirmeden oldu ki...” (Atay, 2017:29)

Geçmişe yapılan yolculuk her insanı biraz hüzünlendirebilir. Yapılan hatalar, geriye dönüşü olmayan durumlar, kişide vicdani bir rahatsızlık uyandırabilir. Bu öyküde de geçmişte kahramanın canını sıkacak olaylar olmuştur. Fakat o bunların üzerinde fazla durmaz. Geçmişin kısa süreli etkisinden kurtulmak için konuyu kendi içinde kapatmaya çalışır. Yüzleşmek ona ağır gelmiştir. Bir an önce bu durumdan kurtulmak ister.

“Bir an önce kitaplara ulaşmak istedi, geriye doğru bu sonsuz yolculuk bitsin istedi. Eski balo ayakkabısını ayağından çıkarmağa çalıştı. Sonra arkası yumuşak terliklerini bulamadı bir türlü.” (Atay, 2017:29)

Geçmişine yabancılaşan bu kadın kahraman, gördüklerinin etkisinden kurtulmak için tavan arasına esas çıkma nedenine odaklanır ve kitap sandığına doğru yönelir fakat gördükleri karşısında irkilir.

“Aman Allahım! Eski sevgilisi yatıyordu yerde. Tozlanmış, örümcek bağlamış; tavan arasındaki her şey gibi. Kitap sandığına ve resim tahtalarına örümcek ağıyla tutturulmuş eski bir heykel gibi.” (Atay, 2017:30)

Geçmişinden kaçmak isterken gördüğü ceset karşısında daha çok ayrıntıyı düşünmek zorunda kalan öykü kişisi, aklına gelen ayrıntılar sebebiyle geçmişle yüzleşmeye başlar ama her cümleden sonra kendini haklı çıkaracak şeyler bulur. Tavan arasındaki kişi eski sevgilisidir. Fakat onu oraya çıkana kadar hiç aklına getirmemiştir. Onsuz yaşayamayacağını söylemesine rağmen yaşadıklarını örtbas edip hayatına devam etmiştir. Hatta kendini öldürmesini bile kabullenmez. Bu konuda bile bencil düşünür.

“Bir şey yapsaydı ben bilirdim; her şeyi söylerdi bana. Öyle konuşmuştuk. Beni bırakmazdı yalnız başıma.” (Atay, 2017:30)

Benliğinden uzaklaşan öykü kahramanı, kendine sürekli telkin vererek durumu kabullenmeye çalışır. Eski sevgilisinin cesedini gördükten sonra başta irkilen ama daha sonra bu durumu normal bir durummuş gibi anlatan öykü kahramanı, gördüğü sanki bir insan cesedi değil de sıradan bir nesneymiş gibi tepkiler verir. Hiçbir şekilde dehşete düşmez.

“Hayır gerçekten ölmedi; çünkü ben yaşayamazdım ölseydi. Bunu biliyordu. Bu kadar yakınımda olduğunu bilmiyordum ama, sen bir yerde var olursan yaşayabilirim ancak demiştim. Nasıl olursan ol var olduğunu bilmek bana yeter demiştim.” (Atay, 2017:31)

Hayat telaşıyla değerlerine yabancılaşan insan en yakınındakileri bile bir süre sonra görmeyebiliyor. İnsani değerlere değil de hayata yetişmeye çalışan insan bu koşuşturmada çok şeyi kaybettiğini ancak sonradan fark etmektedir. Öyküde de kahraman bu durumdan bahsetmektedir ve tavan arasına çıkmak istediğinin fakat bir türlü çıkmadığından bahsetmektedir. Bu şekilde suçun kendinde olmadığını vurgulamaktadır.

“Sonra neden aramadım? Bir türlü fırsat olmadı; her an onu düşündüğüm hâlde hep bir engel çıktı. Aşağıda yeni sesler, yeni gürültüler duyduğu için inmedi bir süre herhâlde. Oysa biliyordu: aramızda hiçbir yeni varlığın önemi yoktu; konuşmuşuk bütün bunları. Ben de onun inmesini beklemiş olmalıyım. Beni üzmem için inmediğini düşündüm önceleri. Sonra... bir türlü olmadı işte... çıkamadım: Gelenler, gidenler, geçim sıkıntısı, yemek bulaşık evin temizliği(...) bir şeyler yapma telaşı, önümde hep yapılması gereken işlerin yığılması. Orada tavan arasında olduğunu unuttum sonunda.” (Atay, 2017:31)

Öykü boyunca elindeki fenerle bir nevi bilinçdışını aydınlatan öykü kahramanı kendini suçlama ve aklama duyguları arasında gidip geldikten sonra suçsuz olduğu kanaatine varır. Hatta mağdurun diliyle konuşur. Kendini aklar. (Erdem, 2018:93)

“‘Seni çok mu yalnız bıraktılar sevgilim!’ dedi. Aşağıdan başka bir deliğin içinden sevgilisinin sesini duydu: Bir şey mi söyledin canım? Elini telaşla kitap sandığına soktu. Hiç diye karşılık verdi aceleyle. Kendi kendime konuşuyordum.” (Atay, 2017: 34)

Oğuz Atay, bu öyküde unuttuğumuzu saydığımız olayların aslında unutulmadığını anlatmaktadır. Geçmişine yabancılaşan kadının ne kadar uğraşsa da bundan kaçamayacağı görülmektedir (Kılıçkaya, 2016:69). Tavan arasında geçen bu hikâyede aslında bir anlamda kişinin bilinçaltına attığı şeylerdir. Onları bazı nesnelere aracılığıyla hemen fark etmektedir. Geçmişle bir muhasebe yapmaya çalışsa da bu durum tam olarak içine işlemez ve artık her şey önemini yitirmiştir. Bu yabancılaşma sonucunda kadın kahraman hiçbir şey olmamış gibi eski yaşamına geri döner.

Tedirginliğin ve korkunun üst safhada işlendiği “Korkuyu Beklerken” öyküsünde korku imgesine yoğun olarak temas edilmiştir. Daha ilk cümlelerden onun her şeyden tedirgin olan ve korkan bir kahraman olduğu görülmektedir.

“Dün gece eve dönerken, köpekler arkamdan havladı. Bizim mahallenin köpekleri. Bir ikisi peşime takıldı. Adımlarımı sıklaştırdım. Daha önce onların böyle bir davranışıyla karşılaşmamıştım; korktum.” (Atay, 2017:35)

Aynı şekilde mektubu görmesinden sonra kullandığı cümleler hep aynı tedirginlik ile korkuyu hissettirmektedir. Öykü içerisine serpiştirilmiş korku kelimesi kahramanın yaşadığı tedirginliğin somut hâle gelmesini sağlamıştır.

“Daha önce onların böyle bir davranışıyla karşılaşmamıştım. Korktum. (...) Çünkü bana kimse mektup yazmazdı. Korktum.(...) Demek ki düşünmem uzun sürdü. Korktum.” (Atay, 2017:35,36,37)

Tek başına yaşayan öykü kahramanı, aşırı düzenli ve tertiplidir. Evinde yalnız yaşayan ve her eşyanın yeri belli olan bu evde küçük bir değişiklik hemen göze çarpmaktadır.

Zaten yalnız yaşadığı için de kendinden ve ara sıra gelen hizmetçiden başka kimse olmadığından her şey her zamanki düzenindedir. Dışardaki hayattan korkan ve evinde mutlu ve mesut yaşayan kahraman rafta bulduğu zarfla irkilir. Etrafa huzursuz bir şekilde göz gezdirir.

“Sonra birden o zarfı gördüm. Koridorda bulunan tanıdık eşyanın dışında tek yabancı şey olduğu için onu hemen gördüm. İçine oda kapılarının anahtarları konulduğu için, onu hemen gördüm: Rafın üstünde duruyordu. İçine oda kapılarının anahtarları konulduğu için vazunun yeri orasıydı, taşı bittiği için bir aydır kullanmadığım çakmak da bıraktığım yerdeydi; tuvalete giderken yanıma aldığı m bir kitap kırık olduğu için salona alınmayan heykel (...) hepsi yerli yerindeydi.” (Atay, 1017:37)

Düzeni zarfı bulmasıyla yerle bir olur. Zaten korkuyla yaşayan ve her şeyden huzursuz olan bu öykü kişisi ne yapacağını şaşırır. Bulduğu durumdan kaçmak için uyumaya çalışır. Bulduğu andan bir nebze de olsa kurtulmak için uyumaktan daha iyi bir kaçış düşünülemez.

“Koltukta biraz uyuyakalmışım. Hatırlayamadığım rüyalar gördüm galiba. Rüya görmüş olmalıyım ki; köpeklerden mektuplardan uzaklaşmış olmalıyım ki, uyanınca hepsini birden hatırladım ve iki ağrı birden saplantı içime.” (Atay, 2017:40)

Yabancılaşmanın önemli imgelerinden biri olan yalnızlık, bu öyküde kahramanın ağzından tekrar edilmektedir. Aslında kahraman hem bu durumu sevmektedir hem de bazen yalnızlığından sıkılmaktadır. Ruh hâli gelgitlerle doludur (Bayraktar, 2018:103-105).

“Yalnız yaşayan insanların kendi içlerinde başlayıp biten eğlenceleri vardır.” (Atay, 2017:41)

Bütün olumsuz şeylerin kendini bulduğunu söyleyen ve iyi şeylerin hep başkalarını bulduğunu söyleyen öykü kahramanı başkalarını hayatı normal seyrinde giderken kendi hayatında iyi şeylerin oldukça güç olduğundan yakınıdır.

“Hayır, dedim kendi kendime. İyi şeyler birdenbire olur; bu kadar bekletmez insanı. Sürüncemede kalan heyecanlardan ancak kötü şeyler çıkar. Ya da hiçbir şey çıkmaz.”(Atay, 2017:42)

Yine başka bir yerde arkadaşının dersten çıkmasını beklerken olumsuz düşünceler de zihninden geçmektedir. *“Sıra bana gelince bütün işler neden böyle uzuyordu?”(Atay, 2017:43)*

Öykü kahramanı, arkadaşıyla görüşüp konuştuğu sırada aralarında normal bir konuşma geçer. Öykü kahramanı burada da yalnızlıktan bahseder hatta yalnızlığın özgürlük olduğuna da atıf yapar. Sonra konu arabaya gelince öykü kişisini bir telaş alır ve mektubu çıkarır. Arabasının olmayışı kendini dışlanmış hissetmesine sebep olmaktadır. Araba, toplumsal statünün belirleyicisi olduğu gibi aynı zamanda hayata tutunmanın nesnesidir (Bayraktar, 2018:107).

Kendine yabancılaşma, yaşamdan herhangi bir tat alamayan ve toplumsal yapıya uyamayan bireylerde ortaya çıkmaktadır. Kişi yavaş yavaş toplumdan kopar ve nihayetinde öz benliğinden de uzaklaşarak yabancılaşır (Aktaran: Ünalı, 2011:30). Mektubun tehdit içeren cümlelerden oluştuğunu öğrendikten sonra yaşamı daha da çekilmez hâle gelir. Hatta mektubu mutfakta taşların üzerinde yaktıktan sonra oluşan leke için sarf ettiği cümleler onun ne kadar güçsüz ve küçücük bir şeyden büyük olaylar çıkarabilecek zayıflıkta olduğunu göstermektedir.

“Yere baktım: Bu lekeyi ya da dalgayı ya da gölgeyi taşın üstünden silebilmek uğruna herkesi öldürmeğe, bütün dünyayı yok etmeye hazırdım. Ondan sonra bütün işlerimi yoluna koyardım: bütün küçük dertlerimi, daha önce aptalca bir dar görüşlülük yüzünden gözümde büyüttüğüm zavallı sıkıntılarımı toz ederdim. Bunları hep yüksek sesle söyledim. İşte ne mal olduğum ortaya çıkmıştı.” (Atay, 2017:52)

Dışarı çıkmaktan korkan öykü kahramanı ilk iki gün birkaç saat sadece perdenin aralığından dışarı bakar. Mektupta yazanlar doğrultusunda dışarıyı güvensiz bulur ve kendini eve hapseder. Diğer yandan da evde kalırsa öleceğini düşünür. Fakat diğer taraftan da bu durumun huzursuzluğunu yaşamaktadır.

“Bana çıkma dediler; fakat öl demediler. Merak ediyorum hiç çıkmadan nasıl yaşar bir insan evde?”(Atay, 2017:53) Bunları söylerken bir taraftan da oldukça tedirgindir. Kendi kendine konuştuğundan bir süre sonra evin bahçesine çıkmak ister. Avukat arkadaşını arayarak evin bütünlüğü meselesini sorar ve *“Bahçede evin bütünlüğü içinde sayılırdı.” (Atay, 2017:53)* diyerek aslında gizli mezhepten gelen mektubu ciddiye aldığını gösterir. Bu aşamadan sonra öykü kahramanı kendini toplumdan tamamen kopararak daha da yalnızlaşır ve topluma gittikçe yabancılaşır.

Öykü kahramanı, kendini eve hapsettiği günlerden birinde aşure pişirir. Aşure burada yabancılaşmayı anlatmak için kullanılmış bir imgedir. Oğuz Atay, burada her şeyden biraz alınmış karma bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadır (Tosun, 2018:14).

Yine bu öyküde öykü kahramanı her şeyi yarım bırakmasından söz eder. Çerçeveleme resimleri, kartondan yapmaya başladığı yarım bıraktığı abajuru ve doku-zuncu sayfadan ileriye gidemediği on sekiz tane kitabı vardır. Bunlar kafasını sürekli meşgul etmektedir. *“Başlayıp da yarım bıraktığım bir sürü teşebbüs evin her tarafına dağılmıştı.”* (Atay, 2017: 57)

Fotoğrafları albüme yapıştırmaya başladığı anlarda kendi fotoğraflarındaki değişimi fark eder. Fotoğraflarda sürekli bir şeyleri düşünüyor gibi çıkması öykü kahramanını tedirgin eder. Ama düşüncelerindeki gelişimi veya çöküşü hatırlayamaz. Geçmişine dair bir şeyler anımsamak ister ama istediği gibi olmaz. Bu durum kahramanın kendine yabancılaşmasını anlatmaktadır.

“Sanki, kime yazıldığı bile belli olmayan bu mektubu almadan önce yaşamamıştım, şimdi zaten yaşamıyorum. Bütün hafızamı, hayal gücümü zorluyordum; geçmişe dair bir şeyler hatırlamak, bir şeyler görmek istiyordum. Olmuyordu.”(Atay, 2017:61)

Gizli mezhebin mektubundan sonra eve kapanan öykü kişisi burada adını koymadığı bir korkuyu beklemeye başlar. Bu grotesk kişi, vaktini boşa geçirmemek için evin içinden hayata bağlanmaya çalışır. İngilizce öğrenmeye çalışır, mektupla doktora yapmak, doçent profesör olmak için var gücüyle çalışır (Ecevit, 2017:488). Evinde kendini toplumdaki soyutlayarak bir dünya oluşturmuş ve o dünya içinde yaşamaya çalışmaktadır.

Bazı paragraflarda Oğuz Atay’ın kendi hayatında yaşadıklarını kahramanın ruhsal dünyasından verdiği görülmektedir.

“Yeteneklerimi sevgisizlik yüzünden harcamıştım: Resim yapmayı becerebildiğim hâlde, resmini yaptığım şeyi bir türlü sevemediğim için, resimler biçimsiz olmuştu, yarım kalmıştı.” (Atay, 2017:64)

Oğuz Atay da lise döneminde resim derslerinde oldukça yüksek performans göstermiştir. Fakat babasının ressamlığı meslekten saymaması üzerine mühendisliği seçmek zorunda kalmıştır. Belki de bu sebeple resim imgesini burada kullanmıştır. Resim yapmayı becerebildiği hâlde resmini yaptığı şeyleri sevmemesi kendine yabancılaşmayı göstermektedir.

Kahraman, sürekli kaygı içinde hayatını devam ettirmektedir, geleceği düşünmekten anı kaçırmakta ve duygularında geç kaldığını itiraf etmektedir.

“Heyecanlarımı hep gelecekteki günler için saklamıştım, babam öldüğü zaman yeteri kadar üzülmemiştim. (...) iki yıl sonra bir akşamüzeri biraz üzülür gibi olmuştum.” (Atay, 2017:66)

Evinin yanındaki inşaatı yıkanlardan birinin saksı içinde çiçek getirmesi üzerine korkarak elini uzatır. Sorumluluk almaktan korktuğu için çiçeği almaya tereddüt eder. “Sorumluluk bu. Ben bu yüzden evlenmedim; çocuklarıma bakamam diye korktum.” (Atay, 2017:69) diyerek hayatta bazı önemli adımları cesaret edemediğinden atmadığını kendi ağzıyla söyler. Saksıyı baş kazıcıyla hela taşının ortasına diktikten birkaç gün sonra, inşaat ruhsat işinde çıkan bir sorun sebebiyle durur.

Öykü kahramanı da gizli mezhepten korkarak gittiği çukurun başında kuruyan çiçeği görür ve saksıyı çukurun içine atar. Kendisinden sorumluluk gitmesinin rahatlığıyla evine döner (Atay, 2017:71).

Öykü kahramanı topluma karışmaktan korkar ve topluma yabancılaşır. Aslında bu durum da kendini rahatsız etmektedir. Arada kalmıştır. Yaşama, kendine ve hatta tabiata yabancılaşan bu kahraman evde tek başına sesli olarak konuşmaya başlar. Kendinden, toplumdan felsefeden bahseden konuşmasında konudan konuya atlayarak anormal bir davranış sergiler (Atay, 2017:78-83).

Öykü kahramanı, yalnız kalmaya o kadar alışmıştır ki ailesine akrabalarına da yabancılaşmıştır. Akrabalarının yakınlık derecelerini bile hatırlamamaktadır.

“Amcama ya da dayıma döndüm. Bu gece sizde kalabilir miyim, diye sordum. Günlerdir teyzemde ya da halamda kalıyorum.” (Atay, 2017:95)

Evinden hiç çıkmayan öykü kahramanı tabiata da yabancılaşmıştır. Gizli mezheple hayatı alt üst olan öykü kahramanı evinden hiç çıkamamakta ve eski hayatı kendine geri verilirse evini saksılarla dolduracağını tabiatı seveceğini söylemektedir. Böylece tabiata uzaklaşan öykü kahramanının bu uzaklaşmayı tersine çevirmek istediği fakat zamanı geriye çevirmek mümkün olmadığından tabiata her zamankinden daha fazla yabancılaştığı görülmektedir.

Evden dışarı çıkmayıp yenildiğini anladığı günlerden birinde hayata tutunmak için yeni bir karar alır. Bu karar evlenme kararıdır. Kendisine uygun birini bulurlar. Baş başa yemek yedikten sonra, o da diğerleri gibi kızının evinin kapısına kadar götürür. Ama bunun da normal insanlarınki gibi olmadığını düşünür.

“Yalnız olduğum gecelerde baş başa yemek yiyen çiftlerden bir ikisini izledim. Evet, onlar başkaydı. Belki onlar, düzgün bir yaşantının tabii bir sonucu olarak birlerini bulmuşlardı. Belki sevgi diye bir şey vardı ortada. Birbirlerine bakışlarından, yolda yürüyüşlerinden, ayrılışlarından bunu seziyordum. Öfkeleniyordum. Onlar yapınca başka oluyordu.” (Atay, 2017:96)

Herkesin kendisi gibi kaygılı ve huzursuz olduğunu görmek isteyen öykü kişisi, sonunda kendine gelen mektuptan mutlu çiftlere de gönderir. Amacı onların da huzurunu kaçırmaktır. Artık onlar da evlerine kapanıp korkuyla titreyecektir. Fakat gönderdiği insanlar birer tutunandır ve mektuptan hiçbir şekilde etkilenmezler. Öykü kahramanı buna dayanamaz. *“Onlara bir kötülük yapamayınca kendime yapmak istedim. (her zamanki gibi)” (Atay, 2017:98)* diyerek kendini ihbar etmeye karar verir ve böylece kendine ceza keser.

Topluma yabancılaşmış bir başka öykü kahramanı ise “Bir Mektup” öyküsündeki mektup yazarıdır. Derdini anlatamayan özgüveni düşük bu kahramanın ismi belli değildir. Öykünün sonunda yer alan “İmza yok” yazısı kahramanın içine kapanık biri olduğunu göstermektedir. Mektubu yazmıştır. Fakat göndermeye cesaret edememiştir. Zaten korkak ve derdini yüz yüze konuşarak anlatamayan biri olduğu mektupla bu iletişimi sağlamasından da anlaşılmaktadır.

Bu öyküdeki kahramanın müdürüne yazmaya teşebbüs ettiği bu mektup onun için bir cesaret, büyük bir kabuk kırma eylemidir (Güler, 2018:173).

Bu mektuba başladığı ilk andan itibaren kullandığı cümlelerden, sürekli kullandığı kelimelerden ve anlattığı olaylardan ötürü parantez içlerinde tekrar eden özür dileme ve bağışlanma kelimelerinden anlaşılmaktadır. *“Karmaşık duygular ve iyi kullanmadığım bir dilin zorlukları içindeyim; beni bağışlayın.” (Atay, 2017:100)*

Mektubu yazan memur çekingen biridir. Mektubu da yazmaya bayağı bir aşamadan sonra karar verdiği anlaşılmaktadır. Dişe dokunur bir konusu olmayan mektupta yazarın kendini topluma kabul ettirme çabası görülmektedir. Bu konuda Berna Güler, gücün zenginliğin karşısında ezilmiş, toplumun değer yargılarına uyum sağlayamamış kişilerin hayatlarında yaşadıkları gerginliklerin aslında parçası olmaya çalıştıkları burjuva toplum için hiç de önemli mevzular olmadığını vurgular (Güler, 2018:175).

Bunun gibi topluma girmeye çalışan kişiler, toplum tarafından dışlanmaktan kurtulmak için önce dış görünüşleriyle kendilerini topluma kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Bunun önemli olduğunu bilen öykü kahramanı da konuyu istememesine rağmen

men küçükken babasının kendisini terzine götürdüğünü ve terzinin içkili olmasından dolayı kendisinin hiç hoşuna gitmeyen bir elbise diktiğine getirmiştir.

Kıyafetin düzgün olması, bireyin sosyal ortamda kendine güvenmesini sağlayan unsurlardan biridir. Maalesef öykü kahramanı bu konuda olumsuz bir durumla karşılaşmıştır.

“Evet tanıdığım sarhoş bir terzi vardı. Palavracının biriydi. Hatta bana çok bol gelen bir elbise dikmişti. (...) Ben de bu adamdan ve yıllarca giymek zorunda kaldığım bol elbisemden dolayı, bu ‘içkili’ sözünden nefret ederim.” (Atay, 2017:100)

“Bir Mektup” öyküsünün kahramanı küçük olaylar karşısında bile kendini oldukça yormaktadır. Patronunun belki de farkına bile varmadığı bazı olaylar üzerinde fazlaca takılıp kalmaktadır. Patronun yanına ilk defa gittiğinde içtiği kahveye takıldığını görmekteyiz. Tanıştıklarında patronun odasında içtiği kahve oldukça hoşuna gitmiştir. Kahveyle beraber yaptıkları sohbetin birkaç kere daha tekrar edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Fakat patron sonraki görüşmelerinde ona kahve ısmarlamaz. Bu durum öykü kahramanının derin sorgulamalar içine girmesine neden olur.

Hep o ilk defa patronun odasına gelip kahve içtiği anı hatırlar ve o anın tekrar etmesini temenni eder. Fakat bu olmamıştır ve öykü kahramanı derinden yaralanmıştır. Bu konuya fazlaca kafa yormuştur. Bunu mektubunda da açık açık dile getirmekten çekinmektedir. Bunun gibi kafa yorduğu bir başka konu ise patronun odasında oturduğu bir vakit patronun odadan aniden çıkması üzerine ne yapacağını şaşırması odadan çıkmayla çıkmama arasında gidip gelmesi, sonunda odadan ayrılması. Patronun bu durum üzerine bile ne düşündüğünü merak etmiş hatta hiçbir şey düşünmemiş olmasını bile söylemesini tercih etmiştir (Atay, 2017:102). Öykü kahramanı bunun gibi karşı taraftakinin belki de hiç fark etmediği bazı durumların üzerinde çok fazla durmaktadır.

Öykü kahramanı hayatta en küçük ayrıntılara bile takılıp bunları hayatın normal seyri içinde değerlendirmek yerine sadece kendi başına gelen olaylarmış gibi görmektedir.

Erkin Canpolat “Oğuz Atay’ın Öykü Evreni” isimli makalesinde Bir Mektup öyküsündeki kahraman, yaptıklarıyla herkes karşısında sorumluluk hisseden, yaptıklarının onaylanmaması hâlinde kendini suçlayan biri olarak tanımlamaktadır (Canpolat, 2003:37). Kahraman, kendini maddi ve statü olarak aşağıda hissetse de bilgi olarak kendisinin daha üstün olduğunu düşünür. Fakat daha sonra bu durumda bile bir süre sonra kendini kötü hissederek ortama ayak uyduramadığından buradan ayrılır.

Öyküde hayata yabancılaşmış bir bireyin hayata tutunma öyküsünün dramatik bir şekilde okumaktayız. Her şeye geç kaldığını söyleyen ve insanları sevmeyen kahraman kendiyile büyük bir mücadele içerisinde. Hatta mürekkebinin bitmesi üzerine başka bir kalemle mektubuna devam eden kahraman bu durum için *“Ben talihsiz biriyim muhterem efendim.”* (Atay, 2017:103) diyerek kalem bulamadığını ve mektubuna kırmızı tükenmez kalemle devam ettiğini söyler. Kendisinin içini yiyen fakat başkası için çok da önemli olmayan dertlerdir bunlar. Bunu *“Hep küçük dertler değil mi?”* (Atay, 2017:103) diyerek de itiraf eder. Bu itiraf kendisini hiçbir şekilde rahatlatmaz.

Öykü kahramanı olan memur, sosyal ortama ayak uydurmaya çalışır. Bunun için de kendine bir sevgili edinir. Bu sevgili, dış dünyayla iletişimini sağlayacak bir kapıdır (Güler, 2018:182). Öykü kahramanı, oldukça yalnızdır. Bu sebeple bir kadınla yalnızlığını paylaşmak ister, yalnızlığının boyutunu anlatmak için daha sonra alacağı köpeğinin bile o zamanlar olmadığını mektubunda söyler. Kendine yabancılaşan bu öykü kahramanı kadına kendini bağlamak için sürekli bir şeyler anlatır. Kahraman yalnızlıktan dolayı gittikçe kendisiyle çelişen davranış ve düşüncelerle kadına kendini kabul ettirmeye çalışır. *“Ben güzel değilim ki neden beğeniyorsun beni?” diye sorduğu hâlde onu güzel bulduğumu söylemek zorunda kaldım efendim.”* (Atay, 2017: 107) diyerek kadına yaranmaya çalışır. Bütün söyledikleri yalandır ve geri dönülmeyecek bir yola girmiştir. Öykü kahramanı, söylediklerinin yalan olduğunu kadından hoşlanmadığını zorla da olsa söyleyerek kadından ayrılır. Yani sosyalliğe açılan bir kapı da açılmadan kapanmış olur.

Özgüveni çok düşük olan bu memur, kendi hareketlerini beğenmeyen sürekli kendini yargılayan biridir. ‘Üçüncü Şey’ diye bahsettiği kişinin konuşmalarından oldukça etkilenen bu memur bunun kendisine bir ağırlık yüklediğini söylemektedir. Fakat diğer taraftan patronu tarafından bir zavallı olarak görüldüğüne kanaat getirmektedir.

“Düşündükçe kendimi beğenmedim, efendim. Ve hissettim ki siz de hiç ama hiç beğenmeyecektiniz beni. Kendimi sizin yerinize koyarak baktım zavallılığuma.” (Atay, 2017:120)

Zamana ayak uyduramama, ortama uyum sağlayamama ise yabancılaşmanın başka bir göstergesidir. “Ne Evet Ne Hayır” öyküsünde Akın Korkmaz lakaplı F.G., liseyi bitirdikten sonra farklı mesleklerde çalışmıştır. Reklamcılık en sevdiği mesleklerden biri olmuştur. Fakat burada da fazla tutunamamıştır. Bunun sebebini ise şu sözlerle açıklamaktadır: *“Belki de şirkette sessiz ve çekingen davranışlarım yüzünden pek tutunamadım.”* (Atay, 2017:123) Tutunamayanların öykülerini kaleme alan Oğuz Atay, burada kahramanın tutunamayışının sebebini yine onun ağzından vermiştir.

Akın Korkmaz’a M.C. isimli birinden gelen mektup üzerine öykü içinde farklı birinin daha hayatını okuyor gibi oluruz. Fakat bu mektup F.G. tarafından yazılmış izlenimini de okuyucuya vermektedir. Akın Korkmaz M.C. tarafından gelen mektubu parantez içlerindeki cümleleriyle bir anlamda eleştirmektedir. Bu eleştiren aydının sesidir. Bu parantez içlerinde yazım hatalarına, anlatım bozukluklarına, ifade etmek istediklerine açıklık getirmek suretiyle müdahale etmiştir.

“Tahta At” isimli öyküde Tuzcuların Bekir’in oğlu Tuğrul Tuzcuoğlu, Avrupa’da üniversite okumuş aydın biridir. Kasabadaki bazı durumlar onun huzursuzlanmasına sebep olmaktadır. Tuğrul, Oğuz Atay’ın diğer karakterlerinin aksine susmayan hoşuna gitmeyen durumlar karşısında haykırarak kendini gösteren biridir. Diğer karakterlere göre farklı bir konumda olan Tuğrul, sisteme ayak uyduramamaktadır.

Tuğrul da kasaba ahalisi tarafından ötekileştirilmiştir. O, bu durumun üstesinden babası gibi davranarak gelmeye çalışsa da bunu da pek becerememektedir. Kasabalıların düşüncesi yazar tarafından şöyle anlatılmaktadır:

“Tuzcuların Bekir gibi davranıyordu görünüşte. Kasabayı kendince denetliyordu. (...) Bir de şu sakalı ve beyaz kasketi olmasaydı. Bir de şehir kulübünde yemek yeseydi, kumar oynasaydı.” (Atay, 2017:148)

Tuğrul, yazdığı dilekçe sebebiyle belediye başkanıyla görüştüğünde belediye başkanının ona uygunsuz kişilerle içki içtiğini söylediğinde yabancılaşmanın bir boyutu olan uyum sağlama anlamında bir cevap verir: *“Kasabayı güzelleştiremediğim için, ona uymaya çalışıyorum.” (Atay, 2017:158)* Bu cevap içinde ince bir alay bir ironi barındırmaktadır.

Kasabada Tuğrul’u rahatsız eden çoğu şey kimseyi ilgilendirmemektedir. İnsanlar aldırışsız, ilgisiz, umursamaz bir hâlde yaşayıp gitmektedir. Tuğrul, bütün bunları konuşmalarıyla yazdığı dilekçelerle Dostoyevskiye hesaplaşmalarıyla karşı çıkmaya çalışsa da başarılı olamamıştır (Duruel, 2018:59-61).

Tuğrul’un mücadelesi hiçbir şekilde sonuç vermez, yaşadığı çaresizlikle yaptığı ise son sahnede yer almaktadır. Açılış olduğu gün, tahta atın içine saklanmış ve açılış için toplandığı anda içinden çıkarak silahını görevlilere doğrultmuştur.

“Tuzcuların Bekir’in oğlunun elinde bir av tüfeği olduğunu gördüler. Tuğrul Tuzcuoğlu, kalabalığın ürkek bakışları arasında ilerledi ve silahını tahta atın yapımından sorumlu olanlara doğrulttu.” (Atay, 2017:169)

“Babama Mektup” *Korkuyu Beklerken* öykü kitabında yer alan ve Oğuz Atay’ın babasının ölümü üzerine yazdığı mektuptur. Bunu Yıldız Ecevit, öykü kategorisine almamaktadır. Fakat “Babama Mektup” bir öykü okurmuşçasına insanı kendisine bağlamaktadır. “Babama Mektup”, Oğuz Atay’da yabancılaşmayı anlamak adına bizlere önemli bir basamak olmaktadır.

Yazar, burada babasının ölümünden yola çıkarak geçmişiyile hesaplaşmak, yüzleşmek istemektedir. Fakat daha ilk cümlelerden babasını yaşadığı zamanlarda babası olmasaydı yapmak istediklerini yapamadığını görür ve kendine bunu itiraf eder. İçsel bir yolculuğa çıkıp geçmişiyile yüzleşmek isteyen bir oğulun babasının ölümü üzerine “*karışık ruhunun kapıldığı samimiyet buhranlarından*” kurtulmak için yazdığı mektubun başında ifade edilmiştir.

“Ne yazık ki bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım.” (Atay, 2017:171)

Babasını yaşarken eleştiren yazar, mektubun sonuna doğru topluma yabancılaşarak, kendi benliğine ulaşmaya çalışmakta ve kendine özel bir yaşam alanı oluşturmak istemektedir. Babasını bazı konularda eleştiren yazar, gün gelir artık onun gibi düşünmeye başlar ve onun hayallerini yaşatmak için çabalar. Hem de kendi hayalleri olarak. Özüne dönmek, yakınlaşmak istemektedir. Babasının doğduğu köye dönmek istemektedir. Babasının uçsuz bucaksız tarlalar arasındaki küçük köyüne yakın bir yerde yaşamak istemektedir. Bunu da bir başkaldırı hareketi olarak tanımlamaktadır.

“... oraya gidişim bana haksızlık eden dünyaya karşı bir başkaldırma hareketi olacak diyebilirim; yani ben orada bulunmakla onlara İşte bütün terakkinizi gördüm ve aklıma rücu ediyorum (yani Cemil Bey’e dönüyorum) diyeceğim.” (Atay, 2017:182)

Eşiyile ayrıldıktan, annesi ve babası öldükten sonra yalnız kaldığı söyleyen yazar, bir zamanlar evine gelen asık suratlı kişilerle girdiği sert tartışmalarda annesinin endişeyle beraber, kendisini, hep başkalarına karşı savunduğunu söyler. Fakat şimdi yalnız başınadır. Ne annesi vardır ne de babası. Bu durumda iyice yalnız kalmaktadır ve çevresinden uzaklaşmak istemektedir.

Hikâyenin giriş kısmında da akraba olmayanların birbirlerine teyzeciğim, anneciğim gibi akrabalık bildiren kelimelerle seslenmesini hoş bulmaz ve “*Artık gerçek bir akrabam kalmadığı için bütün bu soğukluklara karşıyım.*” (Atay, 2017:173) Cümlesinde de yazar yalnız kaldığını anlatmaktadır.

Mektubun sonunda aydınları eleştirerek, onlardan farklı olduğunu; onlara yabancılaştığı için aydınlar tarafından ötekileştirildiğini anlamaktayız. Belki de bu yüzden şehirden, insanların yapmacık hareketlerinden kaçmak istemektedir. Bu kaçış yabancılaşmanın bir göstergesidir. Aydınların asık suratlı olduğundan ve onlara benzediğinden kaçıp, bu yüklerinden kurtulmak istemektedir.

“Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya” isimli öyküde yabancılaşma öykünün bütününe yayılmıştır. Bu öyküde yalnızlık, öykü boyunca kendini hissettirmektedir. Yalnızlık, gariplik, acı, sıkıntı havası içinde öykü devam etmektedir. Öykü yazıp bununla geçimlerini sağlamakta olan üç kişi, toplumdan soyutlanmış bir istasyon binasında kalmaktadır. Öykü yazarlarından birinin ağzından anlatılan öykü, önce gruplara yabancılaşırken, öykü sonuna doğru her şeye hatta kendine bile yabancılaşmaktadır.

Yabancılaşmanın en önemli imgelerinden biri olan umutsuzluk, bu öyküde kendini o kadar çok hissettirmektedir ki, öykü baştan sona sıkıntılı ve gergin bir havada geçmektedir. Ülkede savaş vardır. Bu üç hikâyeci geçimlerini sağlamak için hikâyeye yazmak zorundadırlar fakat bazen hikâyeleri alıcı bulamamaktadır.

Yabancılaşmanın başka bir unsuru olan, farklı durumlara adapte olamama durumundan da yakınmaktadır yazar, istasyondaki durum hiç iç açıcı değildir ama bundan başka çaresi de yoktur. Daha doğrusu o bu çareleri kapatmıştır.

“Artık büyük şehre gidemez, kendime yeni bir hayat kuramazdım. İstasyon dışındaki dünya ile ilişkilerimiz de gittikçe kendiliğinden azalıyordu.” (Atay, 2017:194)

İstasyonun güzergâhını değiştirmesi ve üzerine istasyonda kimse kalmamış ve öykü kahramanı artık korkmaya başlamıştır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi ‘korku ve ‘yalnızlık’ yabancılaşmanın en önemli göstergelerinden biridir.

Öykü kahramanı yalnız kalmış ve korktuğunu söylemektedir. Fakat bu korkusu okuyucuya ulaşmamaktan kaynaklanmaktadır. Birilerine yazı göndermek, öykülerini okutmak istemektedir. Fakat kimseye ulaşamamaktadır. Çünkü adres bilmemektedir. O meşhur sözünü söyleyerek belki de yüzyıllar sonrasına bile kalmayı umut etmektedir. *“Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin acaba?” (Atay, 2017:196)*

Oğuz Atay’ın öykülerinde yabancılaşma kavramı, yoğun olarak işlenmiştir. Kahramanların genellikle isimsiz olması ya da ismi olanların sadece baş harfinin olması gibi durumlar yabancılaşan, ötekileştirilen kahramanların öykülerde yer kaplamasından ötürüdür. Kahramanlara genel olarak bakıldığında özgüveni düşük, sıkıntılı,

dertli, umursamaz, kendini ifade edemeyen, çevresinden kopuk insanlardan oluştuğunu görmekteyiz. Bu karakterlerin fiziksel özellikleri hakkında çok fazla bilgi sahibi olmamakla beraber öykülerde ara ara yer verilen sakallı, uzun boylu, yırtık pantolonlu gibi ifadeler sebebiyle az da olsa dış görünüşleri hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Topluma, kendine, doğaya yabancılaşma özellikle ilk üç öyküde derinlemesine görülmektedir. Mekânlar açısından da değerlendirdiğimizde özellikle “Beyaz Mantolu Adam” öyküsünde dar sokaklardan bahsedilmektedir.

Öyküdeki meçhul kahraman, dar sokaklardan dar sokaklara doğru yürümektedir. Yine “Unutulan” öyküsünde ise olay tavan arasında geçmektedir. Tavan arası geçmişi hatırlatmaktadır. “Korkuyu Beklerken” öyküsünde ise kahraman evdedir. Ev, topluma yabancılaşmış birinin kaçtığı mekânlardan en bilinenidir. Mektup şeklinde yazılan öyküleri bir tarafa alırsak, Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya isimli öyküde, anlatıcı önce bir istasyonda olduklarından bahseder. İstasyonlar, kalabalıktır. Yazar, kalabalıklar içinde yalnız kaldığını anlatabilmek için bu mekânı kullanmış olabilir. Güzergâhın değişmesi ve savaş sebebiyle gün geçtikçe azalan insan sayısı, kahramanı daha da yalnızlaştırmaktadır. Öykünün sonunda tek başınadır ve nerede olduğunu bilmemektedir. Zamanı da bilemez ve nerede olduğunu bilmediği okuruna seslenerek öykülerini okumaya çağırır (Erkman, 2018:247).

Oğuz Atay’ın hayatına baktığımızda iç dünyasında fırtınalar estiğini görmekteyiz. Dışarıya hissettirmediği bu fırtınaları yaşadığı yabancılaşmayla göstermektedir.

Atay, sosyal hayatın içine girmek, kendi içinde savaş verdiği bu dünya ile arasında bir köprü oluşturmak için arkadaşlarını hep tutunanlardan seçmiştir. Bu kişiler, genellikle dışa dönük ve hayatı tadıyla yaşayabilenlerdir (Ecevit, 2017: 54-55).

Anlatıcı, öykünün sonunda neresi olduğu belli olmayan bir mekândan, ne zaman olduğu belli olmayan bir zamanın içinden, okurlarına seslenmektedir.

2.2. ÖLÜM VE İNTİHAR

2.2.1. Ölüm ve İntihar Kavramlarına Genel Bir Bakış

Ölüm, Arapçada mevt anlamına gelir. İnsan ölüm duygusunu sürekli içinde yaşatır. Nietzsche'nin de söylediği gibi ölümün bir tek iyiliği vardır o da bir kez başa geldikten sonra bir daha olmayacak olmasıdır (Çonoğlu, 2007:13).

Ölüm konusunda filozoflar, sosyologlar tanımlamalar yapmışlar bu alanda fikirlerini paylaşmışlardır. Bu alandaki en ilgi çekici açıklamayı Sokrates yapmıştır. Sokrates'e göre ölüm yoktur ve ölüm sadece bizi bir yerden başka bir yere götüren bir köprüdür. Ölüm, bir değişimdir. İnsanların öldükten sonra da bir arada olacakları düşünüldüğüne göre ölümden korkmamak gerekir (Yücel, 2007:15).

Herkes bir gün ölümün o soğuk yüzüyle karşılaşacaktır. Ölüm, kimsenin karşı koymaya gücünün yetmediği bir gerçekliktir. En acı belki de en ürkütücü tarafı ise ölüm gerçeğiyle kişinin tek başına karşılaşacak olmasıdır. İnsan, ölümü tek başına karşılar ve ölüm için sadece küçük bir varlık olduğunu kabul ederse insan bu büyük korkudan kurtulabilir. Heidegger, bu konuda ölümün insanın birey olmasını sağladığını söylemektedir. Ölümden kaçışın olmadığını bilmek ve onu kaygısızca bekleyebilmek hayata daha sağlıklı bakmayı sağlayacaktır (Yücel, 2007:33). Sartre ise ölümü kabul etmek gerektiğini ve ölüm düşüncesinin insana verdiği tasadan kurtulmak gerektiğini söyler. Ölümü kabul etmek, onu sürekli içgüdüsel olarak bilerek yaşamaktır. Bu tasayı içinde büyüten kişi içinse hayat bir olumsuzluklar yığından başka bir şey olmayacaktır ve kendisi de bu yığın içinde hiç olup kaybolup gidecektir. Sartre, insanın kendi eylemi olan ve kendi eylemi dışında tabiatın bir kanunu olarak yaşanan ölüm yollarından bahseder.

İnsanın kazadan, hastalıktan ölümü gibi evrenin normal seyrinin içindeki ölümü bireyin kendisinin belirlediği bir ölüm değildir. Diğer taraftan intihar etmek veya bir dava uğruna kendini feda etmek, bireyin kendi eliyle ölüme gittiği ölüm yollarından biridir. Burada birey, birtakım dürtülerle özellikle intiharda acıya katlanamama, intikam gibi duygularla; bir dava uğruna ölmeye ise kahramanlık dürtüsüyle kendisiyle ölüm arasına bir yol açar (Yücel, 2007:35).

Ölüm konusunda araştırma yapan ve fikir beyan eden kişiler arasında Philippe Aries, önemli bir yer tutmaktadır. Onun evcilleştirilmiş ölüm diye adlandırdığı ve bizim kültürümüzde de yansımaları olan geleneksel ölüm anlayışında insanlarda ölümü sakın bir bekleyiş vardır. Bu dünyanın kısılalığı ve diğer dünyanın sonsuz olmasına duyulan güven, bireyde teslimiyet duygusunu da beraberinde getirmiştir. Birey bu duygu içinde kendi ölümünü beklemektedir (Sağır, 2013:214).

İslam inancında ise ölüm sonrası hayata inanıldığı için ölmek bir son değil bir başlangıçtır. İnsanın ebediyen var olacağı düşüncesi, bireydeki ölüm kaygısını azaltmaktadır. Bu fikrin tam karşısında yer alan, ölümle yok olma düşüncesi bireydeki endişeyi katlamaktadır. Bu durum, insanın bu dünyada bir hiç olduğunu düşünmesine neden olmaktadır (Çonoğlu, 2007:17).

İnsan, nasıl yaşamayı bildiyse vakti geldiği zaman, ölmeyi de bilecektir. İnsan, kadere ve doğaya boyun eğen bir varlık olduğu için ölümün hayata bir es vermek olduğunu hayatı tamamen ortadan kaldırmadığını bilmektedir. Burada intihar konusuna değinmek gerekirse intihar, bambaşka bir olaydır ve bireyin kötülükten kaçmak için kendine tanıdığı bir hürriyettir (Yücel, 2007:21). Hayatta her an yeni bir tecrübe kazanırız. Ya da başkalarına sorarak, fikir edinmek istediğimiz konu hakkında onların tecrübelerini öğrenmeye çalışırız. Yalom'a göre ölüm insanın yalnız başına deneyimlediği bir olgudur (Açılan, 2011:75).

Ölüm, bambaşka bir şeydir ve onun tecrübesi yoktur. Bilinçli olarak tecrübe etmek istendiğinde bu durum bireyde intihara yol açmaktadır. Bilinçli olarak yapılmadığında, hayatın bir kanunu olarak sıra geldiğinde ise artık ölüme giden kişiden ölümü tecrübe etmek için hiçbir haber alınmamaktadır. Ölüm, her zaman içimizde saklı duran bir kutudur ancak başkası öldüğünde bu kutu açılmaya başlar.

Bireyin en yakını en sevdiği öldüğünde bu kutu sonuna kadar açılır. Bu duyguyu acı bir şekilde hisseder.

Ölümün geri dönüşü olmayan bir gerçek olduğunu bir kez daha, bu defa daha yakından görür. Fakat ölüm, gizemini bireyin zihninde her zaman sürdürür. Çünkü ölümün nerede ne zaman olacağı konusunda hiçbir bilgi yoktur. Bu bilinmezlik bireyin zihnini sürekli meşgul etmektedir. Kimi için bir yokoluş, kimi için sonsuz hayatın başlangıcı sayılan ölüm, farklı tanımlamalarla kendine yer edinmiştir (Çonoğlu, 2007:14-15).

Her kültürün kendine has sosyal faaliyetleri olduğu gibi ölüm anlayışı da farklılık göstermektedir. Ölüm anlayışı, bir kültürdeki insan anlayışını da ortaya koymaktadır. Bireyin ölmesi sadece başka bir boyuta geçmesi değil, aynı zamanda hayatı da anlamlandırması anlamına gelmektedir. Yeme içme, giyinme kültürü olduğu gibi her kültürün ölüm anlayışı da farklıdır ve önemlidir.

Ölümlle ilgili düşünceler yanında bir ölüm yolu olan intihara da değinmek gerekirse bu konuda en kapsamlı çalışmayı Emile Durkheim'in yaptığı söylenebilir. Durkheim, intiharı şöyle tanımlamıştır: Sonucu bilinen, kurbanın kendisi tarafından yapılan olumlu veya olumsuz bir eylemin dolaylı veya dolaysız olarak sonucu olan her ölüm eylemidir (Durkheim, 2013:5). İntiharın en önemli özelliği ölümün bilinerek ve istenerek yapılmasıdır. İradeli bir şekilde ölüm istenir. Albert Camus'a göre felsefede tek önemli sorun vardır o da intihardır. Hayatın yaşanmaya değer mi yoksa bir hiçlikten mi ibaret olduğu sorusunu bir sonuca erdirmek, felsefenin yanıt aradığı en önemli sorunlardan biridir. Camus, dünyada bireyin bir yabancı olduğunu bir çöp yığını içine fırlatıldığını söyler. Birey bu dünyayla asla bütünleşemeyecektir fakat ne yazık ki bu dünyada yaşamak zorundadır. Bir parçası olamayacağı dünyada yaşamak, birey için aslında kaybolmaktır (Yücel, 2007:148). Birey dünyaya alışamayınca bunalır, üzülür ve hiçliğe doğru gider. Bu durum bazen intihara kadar varmaktadır. İntihar, bireyin kendi isteğiyle seçtiği bazen de kriz anlarında kendi canına kıydığı bir eylemdir. Kriz anları dünyadan bıkip usanma durumlarında olmaktadır. Hayatta isteklerini yerine getiremeyen zor da olsa ayakta durmaya çalışan birey gün gelir yenilir ve çözümü kendini yok etmekte bulur.

Hayatın içinde bir çıkmaza sürüklenen birey, korku ve endişeyle karışık bir duyguyla ölümü isteyecektir (Çonoğlu, 2007:244,250).

İntihar konusuna farklı açıklamalar getiren Durkheim, intiharın gerçekleşmesi için bireyin kendisini bir eylem sonucu öldürmesi gerekmediği, bireyin kendini bir şeyden mahrum bırakmasının da bir tür intihar olduğunu söylemektedir (Durkheim, 2013:3). İnsanın kendini diğer insanlardan mahrum bırakarak, asosyal bir yaşam tarzını benimsemesi bu tür intihara örnek gösterilebilmektedir.

Edebiyat, insanın kendisini güzel bir biçimde ifade etmesini sağladığı gibi hayatın içinden kesitleri de üslup güzelliği içinde aktarmaktadır. Edebiyat, insana en yakın sanat dallarından biridir ve edebiyatta insana dair her konu üzerinde durulmuştur. Yaşam gibi ölüm de insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır. İnsan için ölümsüz bir hayat, mümkün değildir. Bu sebeple sanatta ve buna bağlı olarak da edebiyattaki en temel temalardan birisi ölümdür (Çonoğlu, 2007:17).

Edebiyatta ölüm, bütün türlerde işlenen genel bir temadır. Ölüm, modern edebiyatta daha çok yaşanan acının bireyde bıraktığı duygu ve acı olarak işlenmektedir. Ölüm, insan hayatında kaçınılmaz bir sonudur. İnsan hayatın içindeyken istese de istemese de bu düşünceyle yaşamak zorundadır. Edebiyat ve sanat da insan hayatını konu edindiğinden bu konu da sanatın ve edebiyatın ana teması hâline gelmiştir (Çonoğlu, 2007:256).

2.2.2. Oğuz Atayın Öykülerinde Ölüm ve İntihar Teması

Oğuz Atay'ın öykülerine bakıldığında ölüm ve intihar konusu bazı öykülerinde direkt, bazı öykülerinde ise dolaylı olarak yer almaktadır. Sosyal çevreye ayak uyduramayan, o çevreden kaçmak isteyen bireyler, yavaş yavaş hiçlik duygusunu içlerinde büyütmüşlerdir. Bu duygu bireylerde ölüm duygusunu açığa çıkarmış, hayattan vazgeçmek, sonsuz bir uykuya bir an önce dalmak ve özgürlüğe ulaşmak için intihar eden kahramanlar öyküde yer almaktadır.

“Beyaz Mantolu Adam” öyküsü, başarısız, iletişimsiz bir adamı anlatmaktadır. Bu kişi, topluma ayak uyduramayan kendi hâlinde yaşayan biridir. Başkalarının davranışlarıyla ilgilenmez ama herkes onun kılık kıyafetiyle ve bu vurdumduymaz gibi görünen hâlleriyle alay edercesine ilgilenir. Kimse onun kendi hâlinde yaşamasına izin vermez. Toplum, ya bize uyacaksın ya da buradan gideceksin sloganını hareketleriyle haykırır. Toplum içinde garipsenen normal dışı hareketleri, onu ötekileştirici adlandırmalara maruz bırakmıştır. Bu adam, saflığın, temizliğin simgesi olan beyaz renkli mantosuyla ölüme doğru yol almıştır. Sosyal çevreye ayak uyduramayan, yabancılaştıran bu kahraman, çevreden kaçmaya başlamış ve bu durum onda ölüm isteğini ortaya çıkarmıştır (Çonoğlu, 2007:244). Cansız bir manken gibi mağaza vitrininde sergilendikten sonra ayaklarındaki bez parçalarına aldırmadan sokaklarda yürüyen meçhul adamla çocuklar bile alay etmiştir. Öyküde toplumun her kesiminden insanın büyük küçük, yaşlı genç fark etmeksizin kendilerinden olmayanı ötekileştirdiği onu kabullenmediği bu öyküde daha yakından anlatılmıştır.

Dünya, sıkıntı ve kötülüklerle doludur. Bu yükü hafifletecek tek eylemin de ölüm olduğunu düşünen (Çonoğlu, 2007:129) kahraman, sıkıntılarını hafifletmek için istasyona doğru gider. Burada da bir geç kalmışlık görülmekle birlikte kahramanın içinde bulunduğu durum okuyucuya kasvet ve üzüntü vermektedir.

“Uzaktan hızla geçen bir trene doğru koştu; bir duvardan atlarken düştü, bir tel örgü, elini kanattı. Demiryoluna ulaştı sonunda. Hat boyunca ilerledi. İstasyona vardığı zaman soluk soluğa ve kan ter içinde yığıldı yere. Kalkarken etekleri dolaştı ayağına, düştü. Sonra, geri geri giderek uzaklaştı istasyondan.”
(Atay, 2017:23-24)

“Ruh, beden hapsedildiği bir mağaradır. Ölüm, ruhu bu hapishaneden kurtaracak tek güçtür.” (Yücel, 2007:18) Bir kişinin intihar etme, sebebinin kişisel değil toplumsal bir sebep olduğunu savunan Emile Durkheim’e göre intihar olaylarındaki artışın sebebi toplumdur. Bütünlüğünü koruyan toplumlarda intihar olayları az yaşanırken, bütünlüğü dağılan toplumlarda intihar olayları artmaktadır. Toplumsal bağların yıpranması, gevşemesi bireyde de etkisini gösterir ve gevşeyen bağlar, intihar olaylarının artmasına sebep olmaktadır. İntihar eden kişinin suçlusu toplumdur. Durkheim, bu durumu şu benzetmeyle açıklar: Kuzu ,kurtlara nasıl yem oluyorsa, aile bağları, din, ideoloji gibi toplumu bir arada tutan bağlar da gevşer. Böylece birey, yok olmaya mahkûm olur. Birey, toplumda kendini savunmasız hissediyorsa ve kendini kurtaramayacağını düşünüyorsa intihar onun için kaçınılmaz olur (Yücel, 2007:25,39). Oğuz Atay’ın neredeyse her öyküsünde direkt ölüm olmasa da ölümü hissettiren cümleler mevcuttur. “Beyaz Mantolu Adam”da öykü kahramanını intihara götüren sebepler bunlardır.

“Su bileklerini geçince mantosunun eteklerini topladı. Kalabalıktan kurtulmuş olan görevli, elbisesiyle daha ileri gidemedi. Mantonun etekleri önce suyun üstünde açıldı sonra ağırlaşmış battı.” (Atay, 2017:25)

Hayatta savunmasız kalan insan, kendini acılar içinde hisseder. Kimseye derdini anlatamaz. Hiç kimse de onu anlamaz. İçinde bulunduğu sıkıntıya çözüm bulmak ister. Bunu da ancak intihar olarak Kendini öldürmek, acıyı bitirmektir. İntihar burada acıya karşı koymanın adı olarak karşımıza çıkar (Yücel, 2007:39). İntihar, yaşama önem vermeyen artık yaşamanın bir anlamı kalmadığını düşünen birinin umutsuzluğu olarak tanımlanır (Durkheim, 2013:4). Tavan arasında tabancayla kendini öldüren bu kişinin de hayatında bazı şeylerin yolunda gitmediğini, kendisini ifade edemediğini görmekteyiz. “Unutulan” öyküsünde tavan arasına çıkan kadının umursamaz tavırları belki de onu ölüme kadar götürmüştür. Yine de kadın bu durumu kabullenmez. Kendini öldürmesi için bir sebep bulamaz.

“Sol el yerdeydi, bir tabanca tutuyordu. Ah, kendini mi öldürdü yoksa? Olamaz! Bir şey yapsaydı ben bilirdim; her şeyi söylerdi bana.” (Atay, 2017:30)

Durkheim’e göre ölümün nedenleri, içimizden çok daha fazla dışımızdadır ve ancak biz onların yani dışımızdaki sebeplerin yakın alanına girdiğimizde bizi etkiler. (Durkheim, 2013:3) “Unutulan” öyküsünde de kadın kahraman sevgilisiyle tartıştığı günü hatırlamaya çalışır. Pek de hatırlayamadığı günden aklında kalan duygu, aşırı derecede acı çekmesidir.

“Bir gün tavan arasına çıkmıştı eski sevgilisi, şiddetli bir kavgadan sonra. İkisinin de artık dayanamıyorum dediği bir gün. Ayrıntıları bulmaya çalıştı: Belki de büyük bir tartışma olmamıştı. (...) Onu tavan arasında bırakıp sokağa fırlamıştı: Öleceğini hissediyordu. Peki ama neden? Bilmiyordu; duygunun şiddeti kalmıştı aklında”. (Atay, 2017:30)

Unutulan öyküsündeki kadın kahraman sevgilisinin ölümünü kabullenemez. Eski sevgilisinin tavan arasında çürüyen cesedi bile -öldüğünü bilmediği için- onun yaşama tutunmasını sağlamıştır.

“Hayır gerçekten ölmedi; çünkü ben yaşayamazdım ölseydi. Bunu biliyordu. Bu kadar yakınımda olduğunu bilmiyordum ama sen bir yerde var olursan yaşayabilirim ancak demiştim.” (Atay, 2017:31)

Oğuz Atay’ın kelimelerle oynaması, onlara anlamlar kazandırması her öyküde yer almaktadır. Kadın kahraman, “Unutulan” öyküsünde “içi ölmek” deyimini eski sevgilisinin kullandığını söyler. Buradan hareketle eski sevgilinin intihar etmesindeki sebeplerden bazıları çıkarabiliriz. Onun gözlerindeki her şeyi bilen ama duyulanmayan ifadesinden bahseden kadın kahraman, intihar eden kişinin her şeyi bildiğini ama kimseye derdini anlatamadığı söylemektedir.

“Görünüşüme bakma içim öldü diye korkuturdu beni. İnanmazdım.” (Atay, 2017:31)

“Korkuyu Beklerken” hikâyesinde Ubor-Metenga’nın gönderdiği mektup kahramanın hayatını alt üst eder.

Mektubun etkisi o kadar hızlı bir şekilde artar ki ne yapacağını şaşırarak kahraman mektupla ilgili araç gereçleri ve mektup için iletişime geçtiği herkesi öldürmeyi bile düşünür. *“Yakmalı bu mektubu yakmalı! Ölü diller uzmanını ve bu konuda görüştüğüm herkesi öldürmeli! Hayalimde daha önce çok insan öldürdüğüm için bu son ölümler beni fazla sarsmadı. Nedense, bu arada gizli mezhebin üyelerini de öldürmeyi düşünmüyordum.” (Atay, 2017:52)*

Ölüm korkusu arttıkça etrafındaki her şeye zarar vermek ister. Bu durum onu o kadar sarsar ki daha önce kafasına taktığı meseleler artık yok olmuştur. Onun için varsa yoksa mektuptur. Her şeyi mektup için yapmak ister. Mektup dışında bütün problemleri onun için bitmiştir. Mutfak taşının üstünde mektubu yakmasının ardından oluşan lekeden dolayı söylediği cümleler de onun küçük meseleleri büyük sorunlar hâline getirdiğini göstermektedir.

“Bütün meselelerimi sifıra indirdiniz. Bu lekeyi ya da gölgeyi ya da gölgeyi taşın üstünden silebilmek uğruna herkesi öldürmeğe hazırdım.” (Atay, 2017:52)

Konuşmayı unutmamak için kendi kendine konuştuğu zamanlarda da konuşmasını hep ölüme getirmektedir. Ölme şekli hakkında fikirler geliştirmektedir.

“Evet, büyük şehirlerde doğdu, yirmi sekiz yaşına kadar çeşitli üniversitelerde eğitim gördü, çeşitli işlere girdi, aldığı bir mektubu yaktı ve bunun üzerine öldü. (...) hayır... Latince öğrenemeyeceğini anlayınca, durumun çıkmaza girdiğini görünce masadan kalktı ve öldü. Hayır, leke yüzünden ölmedi... Bir söylentiye göre, sol tarafına saplanan bir ağrı yüzünden hayata gözlerini yumdu.” (Atay, 2017:53)

Kaçış ve korkunun yaşandığı “Korkuyu Beklerken” öyküsünde kahramana gelen mektuptan sonra ölüm düşüncesi onun bütün benliğini sarmıştır. Salim Çonoğlu’na göre ölüm düşüncesinin büyük bir korkuyla karşılanmasının sebebi hayatı sonsuza kadar yaşama isteğidir. Bu istek hayata sıkı sıkıya tutunma isteğiyle beraber ölüm düşüncesinden kaçışı da beraberinde getirir (Çonoğlu, 2007:261).

Tam da buradan hareketle öykü kahramanı ölümden kaçmak için kendince totemler oluşturmuştur.

“Önündeki işe devam et: Birbirine benzemeyen fotoğrafları yapıştır yan yana, bir işi de sonuna kadar götür. Ölmezsin ya. Belki de ölürdüm. Belki de ölmek için, hiçbir işin sonuna kadar gitmiyordum.” (Atay, 2017:62)

“Korkuyu Beklerken” de kahraman Ubor-Metenga’dan gelen mektuptan o kadar etkilenir ki hayatı artık yaşanmaz bir hâle gelir. Evden dışarı çıkmaz ve evinde aç susuz ölümü beklemektedir. *“Otuz altı saattir yine açım. Ölümü bekliyorum.” (Atay, 2017:71)* diyen kahraman içinde bulunduğu tedirgin edici durumdan ancak ölecek kurtulabileceğini düşünmektedir.

“Ne Evet Ne Hayır” isimli öyküde, M.C. âşık olduğu kızdan istediği cevabı alamayınca bu durum onda saplantılı bir hâl oluşturur. Sevdiği kızdan evet ve hayır cevabı almaya çalışır ama kız bu cevabı bir türlü vermez. Ama M.C.’yi kabul de etmez. M.C., bunu bir türlü anlamak istemez. Bu durum onda takıntılı bir bilinç oluşturmuştur. Saplantılı kişi tek bir noktaya takılıp kalır ve oradan ileri gidemez. (Durkheim, 2013:20) M.C., ailesinin sevdiği kız hakkında kendine göre yanlış cümleler kullanmasından dolayı kendini kaybeder ve intihara teşebbüs eder. O sevdiği kıızı gözünde o kadar yükseltmiştir ki başkasının onun hakkındaki küçücük bir sözüyle bile kendini kaybetmektedir.

“4 kez intihara teşebbüs ettim, dört defa ölümden kıl payı kurtarıldım. Vücudum kollarım kesik sıyrıklarla dolu. Kalbim midem optalidondan (optalidon) fazla miktarda aldığım için midemi parçaladım efendim.” (Atay, 2017:127)

“Tahta At” öyküsünde öykü boyunca devam eden gergin bir hava vardır ve her an büyük bir olay çıkacakmış gibi sıkıntılı bir atmosfer oluşturulmuştur. Sonunda da bu gerilim had safhaya ulaşmış ve öykünün en heyecanlı yerinde öykü bitirilmiştir. Kasabaya tahta bir atın yapılmasını istemeyen Tuzcuların Bekir’in oğlu Tuğrul, kasabanın ileri gelenlerini karşısına almış, bu saçmalaktan vazgeçilmesi için belediye reisine dilekçe dahi yazmıştır. Fakat Tuğrul’un bu çıkışlarına kimse aldırılmamış ve tahta at yapılmıştır.

Açılışın yapılacağı gün, herkes heyecan içinde heykelin etrafına dizilmiştir. Kasabayı Güzelleştirme Derneği üyeleri, ön saflardadır. Belediye reisi, cebinden konuşma yapacağı kâğıdı çıkarıp ilk cümleyi söylediği anda tahta attan bir gürültü duyulur:

“Sevgili hemşerilerim...” Sonra arkasında yani tahta atın olduğu yerde bir gürültü duyar gibi oldu.(...) Tahta atın kapısı hareket ediyordu. Evet, tıpkı binlerce yıl önce olduğu gibi tahta kapısı açılıyordu ve içinden biri ya da birileri çıkıyordu.(...) Tuğrul Tuzcu oğlu kalabalığın ürkek bakışları arasında ilerledi ve silahını tahta atın yapımından sorumlu olanlara doğrulttu.”(Atay, 2017:169)

İnsanın kendisini aşan bazı güçlükler karşısında sığınacak bir yer aramaktır. Böyle durumlarda kendini huzura kavuşturacak, kendini güvende hissetmesini sağlayacak varlığa sığınmak istemektedir. Durum böyle olunca, sıkıntılı durumda bu zorlukların üstesinden gelebilmek için hemen Allah’ı hatrına getirmesi bu psikolojinin sonucudur (Çonoğlu, 2007: 79). “Babama Mektup”da da babasının ölümü üzerine yazarın kendisini bu durumlara alıştırdığını hatta önceden söylemediği cümleleri söylediğinden bahsetmektedir.

“Sen öldükten sonra artık daha muhafazakâr oluyorum babacığım. Mesela Allah kimseyi genç yaşta anasız babasız bırakmasın filan diyorum.” (Atay, 2017:173)

Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya isimli öyküde genç Yahudi’nin ölümünden bahsedilir. Öykü boyunca hastalığından bahsedilen genç Yahudi, bir süre sonra ölmüştür. Bu durumdan fazla etkilenmediğini sadece yanındaki odaya genç kadının gelmesini istediği için genç Yahudi’nin ölümünden bahsetmiştir.

“Bütün gün odamdan çıkmadan yazıyordum. Yalnız bitişihteki kunduracının gürültüsü aklımı karıştırıyordu. Çünkü artık genç Yahudi yoktu; bir süre önce ölmüştü. Aslında ben yanıma genç kadının taşınmasını istiyordum.” (Atay, 2017:194)

2.3. NORMALDIŞILIK

2.3.1. Normaldışılık Kavramına Genel Bir Bakış

Normaldışılık, tarih içerisinde kendine farklı anlamlar yüklese de normalin dışında olmak toplum tarafından kabul görmeyen bir durumdur. Herkesin aynı şekilde konuşması, eğlenmesi ve davranışlarının ise toplum normlarına uygun olması beklenir. Topluma uyumsuz olan bireyler ise normaldışı olarak kabul edilmektedir.

Normaldışılığın tanımı, alanlar arasındaki farklılık sebebiyle sürekli değişmiştir. Normaldışılığın psikolojik tanımlamasının dışında tıbbi tanımlamaları da bulunmaktadır. Normal olmayan bireyler için kullanılan anormal kelimesi toplum tarafından kabul edilen bir halk deyişidir. Bunların yanında akli dengesi bozuk, lunatik gibi değişik isimlendirmelerde de bulunmuşlardır. *Meydan Larousse*'de ise akıl hastalığı, deliye hekimlikte verilen ad olarak tanımlanırken akıl hastasını da çeşitli deliliklerden herhangi birine yakalanan kimseye hekimlerin verdiği ad diye tanımlanır (Sarı, 1996:59). Tarihsel gelişimi içinde baktığımızda anormallik yani normaldışılığın da belirli bir süreçten geçtiğini görürüz. Normaldışılığın tarihi, somut olarak ispat edilemediğinden ancak ortaçağa kadar götürülebilmıştır (Sarı, 1996:67). Günümüz toplumlarında olduğu gibi geçmiş toplumalarda da ortama ayak uyduramayan kişiler olmuştur. Toplumun normlarına uymayanlar yine toplum tarafından anormal ve normaldışı olarak adlandırılırlar.

Deliliğin Tarihi'nin yazarı Michel Foucault, cüzzamın 15. yüzyıla kadar Tanrı'nın öfkesinin dışavurumu olarak görüldüğünden bahseder. 15. yüzyılın sonunda bu durum için farklı hastalıklar söz konusu olsa da en sonunda cüzzamın yerini alan yeni saplantı, delilik olmuştur (Aktaran: Özakin, 2001:3). Bu yüzyıllarda toplumun akıl hastalarına olan tutumu oldukça acımasızdır. Onlara göre normaldışı bir insan olmak ancak günahkârlara verilen bir ceza olabilirdi. Normal olmayan insanlara normal insanlarca eziyet edilirdi ve bu eziyeti hak ettikleri düşünülürdü. Bu insanları alaya almak ayıplanacak bir hareket değildir. Hatta 18. yüzyıldaki en meşhur eğlence normal olmayan bu insanlarla alay etmektir.

Normaldışı insanları hayata katmak yerine onları zincire vurmak, onları ayrı bir yere kapatmak yapılan eziyetler arasındaydı. Eziyeti de hak ettiklerini düşünmekteydiler.

19. yüzyılda, anormal insanları pis, nemli ve dar mekânlara kapatıp kendi yalnızlıklarıyla baş başa bırakmak yerine açık ve temiz havaya çıkarıp onların doğayla buluşturulmasına karar verilmiştir. Zamanla her şeyin değişmesine bağlı olarak düşünceler de değişmiştir (Sarı, 1996:72). İnsanın benliğinde meydana gelen değişimler ruh sağlığının da bozulmasına sebep olmaktadır. Ağır bir hastalık veya şiddetli bir depresyon bireyin ruhunda kalıcı hasarlar oluşturabilmektedir. Kaygılı ve uyumsuz bireylerde ortaya çıkan psikoz hâlinde sayıklama ve akıl zayıflığı görülmektedir. Hasta düşüncelerinin kesin olduğuna inanır. Normal olmayan düşüncelerine inanması onun kişiliğinde derin bir boşluk oluşturmaktadır. Nevroz da ise hasta hastalığının farkındadır ve bu durumdan oldukça acı duymaktadır. Korku, bunalım ve saplantı nevrozu bunlardan birkaçıdır. Nevrozların anormal davranışlarının sebepleri depresyon ve stres olduğu gibi aşırı kaygı ve genetik de olabilmektedir (Sarı, 1996:60).

İnsani değerlerin yitimine katlanamayacak derecede hassas olanlar günümüzde “deli” kabul edilirken, tam tersine insani köklerinden kopmuş olanlar “normal” olarak kabul edilmektedir. Bizim yaşamımız ve geleceğimiz adına karar vermelerine izin verdiklerimiz de işte bu normal olarak adlandırdığımız kişilerdir. Onların gerçek yaşamla buluşma biçimlerinin doğruluğuna o kadar inanılır ki yaşamla baş edebilen insanlar olarak onlar bir iktidar kabul edilirler. Bir bireyin gerçek olanla ilişkisi onun ruhsal hastalığını öğrenmek için ya da böyle bir durum olup olmadığını saptamak için tek kıstas değildir. Bu durum bireyler arası ilişki de empati, çaresizlik gibi durumlarda saptanmaktadır (Gruen, 2003:8,9).

Foucault'nun da dediği gibi toplumda normaldışı olanlar, cüzzamlı hastalarla aynı durumu paylaşmıştır. Bu normaldışı bireylerden kahin, meczup, sürgün gibi ötekileştirici ifadelerle bahsedilmiştir. Normal olan ile normal olmayanın bir arada yaşama kavgası, anormal olanın kendi içine kapanmasına, benliğini yıkacak bir sessizliğe gömülmesine neden olmuştur (Aktaran: Sarı, 1996:42). Ayrıca Foucault, *Söylemin Düzeni* isimli kitabında anormal insanın diğer insanlar gibi olmadığını söylemiştir. Bu kişilerin söylediği hiçbir şey kabul edilmemiş, onların doğruluğu ve önemi hiçbir şey ifade etmemiştir. Onların söylemlerinin bir değeri yoktur. Fakat buna rağmen onların gizli bir hakikati bildirdiği, gelecekte haber verdiği gibi tuhaf güçlerinin olduğuna da inanılmaktadır.

Anormal kişinin söyledikleri hiç duyulmamış gibi hiçliğin içine gönderiliyor ya da gaipten bir ses gibi söylediklerine kulak veriliyordu (Aktaran: Sarı, 1996:43).

2.2.2. Oğuz Atay'ın Öykülerinde Normaldışılık Teması

Oğuz Atay'ın kahramanlarında gördüğümüz anormallikler, garip ve abartı gelen bazı ilginç ve anlamsız davranışlar, olaylar karşısında verdikleri karşılıklar, onların kişiliğinin bir yansıması olarak görülebilir.

Oğuz Atay eserlerinde normal olmayan, uyumsuz, yaşamla anlaşamamış bireyleri konu edinmiştir. “Beyaz Mantolu Adam” öyküsüne baktığımızda yaşama tamamen aykırı bir tiple karşı karşıya kalırız. Kimseyle konuşmayan hiçbir şekilde iletişim kurmayan bu kahraman toplumdaki izole edilmiş biridir. Onun; deli, meczup, sapık gibi yaftalar yemesi kendi içine kapanmasına ve çevresiyle iletişimini koparmasına neden olmuştur. Onun toplumdaki dışlanmasına çocuklar bile katılmıştır. Çocuklar da topluma aykırı bu kişiyle alay ederek ona deli muamelesi yapmışlardır. Hatta ayaklarının sargılı olması cüzzamlı olabileceğini akla getirmiştir. Bu da Batı'da 15. yüzyılın sonunda deli olanların bunu cüzzamlılardan miras olarak alması fikrini akla getirmektedir.

“Çocuklar kâğıttan kuyruk takmışlar arkasına.’ Güldüler. (...) Ayakları sargı içinde Cüzzamlı olmasın. Hiçbir şeyden korkmayan çocuklar yani çocukların hepsi, eteklerini tutarak çevirdiler onu.” (Atay, 2017:23)

Toplum normlarına uymayan, herkes gibi düşünmeyen, onlar gibi davranmayan hatta giymeyen insanlar da normaldışı olarak adlandırılmıştır. “Beyaz Mantolu Adam”, bu duruma en iyi en güzel örnektir. O, insanların kendisiyle uğraşmalarına hiç ses çıkarmaz ama karşı taraf onu sürekli deli olmayla suçlar. Susmak, cevap vermemek, kendini ifade etmemek de toplum için anormal davranışlardan biridir. Böyle durumlarda toplumda her kafadan bir ses çıkar.

“Kollarına ipler bağlı. Sakın tımarhaneden kaçmış olmasın. Deli bu mantonun üstüne taktığı kemere bakın. Manto mu? Kadın mı? Ne kadını? Kafadan man-yak...” (Atay, 2017:23)

“Unutulan” öyküsündeki kadın kahraman ise umursamazlık anlamında normal biri olmamasına rağmen Oğuz Atay'ın kahramanlarının aksine, olaylarla ilgili fazla düşünüp duygusal anlamda olaylara takılıp kalmamasından ötürü tutunan bir birey olduğu söylenebilir. Bu kadının ilgiye aşırı derecede önem verdiğini, kendi varlığı için bir başkasının varlığının olması gerektiği öyküde geçmektedir. *“Bütün hayatım boyunca sürekli bir ilgi aradığımı söylediler birisi bana.” (Atay, 2017:27)* Bu cümle kadının kişilik bozukluğu olduğunun göstergelerinden biridir. Histriyonik kişilik bozukluğu olan kişilerde olan sürekli göz önünde olma ve ilgi görme bu kadın kahramanda da yer yer görülmektedir. Sürekli sevgili değiştirmesini de bu duruma örnek olarak verebiliriz.

“Korkuyu Beklerken” normaldişı davranışlardan en önemlisi olan korku unsuru görölmektedir. Kahramanın yaşadığı bu korku nevrozu, dışarda köpeklerin havlamasıyla başlar ve evde mektup bulmasıyla ileri bir safhaya ulaşır. Eve girdikten sonra gördüğü zarf, onu eşya ile ilgili sorgulamalara götürür.

“Kapının dili bozuktur, ucu tam yerine oturmaz. Demek ki eşya henüz özelliklerini koruyor. Aman Allahım! Ya eşya bir gün delirirse? Her şeye rağmen salonun kapısına henüz güveniyordum.”(Atay, 2017:38)

Kahramanın korkuyla dolu hayatı, mektubun tehdit dolu içeriğini öğrenmesinin ardından daha da çekilmez bir hâle gelir. Gerçekten de öykü kahramanı, korkuyu beklemektedir. Bunu hareketleriyle davranışlarıyla gösterir. Zaten mektuptan önce de çok fazla sosyal bir hayatı olmayan öykü kahramanı, mektubu aldıktan sonra dışardan ve dışardaki insanlardan korkmaya başlar. Evden dışarı çıkamaz.

Doğru düzgün kimseyle iletişime geçmeyen bu kişi evde kendi kendine konuşmaya başlar. Bu konuşmaları da birbirinden bağımsız konudan konuya atlama şeklinindedir.

“Korkuyu beklemek korkuyla beklemek yersizdi; çünkü dünyanın yarıçapını ve İstanbul’un fethini biliyordum. Üç çeşit yönetim biçimi vardır, anlıyor musunuz: Mutlakiyet, meşrutiyet, Cumhuriyet.(...) Dünya basık bir yuvarlaktır ve yerçekimi diye bir kuvvet vardır anladınız mı?”(Atay, 2017:80)

Öykü kahramanının korkusu, öyle bir boyuta ulaşır ki işine gitmeyi bırakır. Erzak almak için bile dışarı çıkamaz. Bu durumun normal olmadığının farkına vardığı bir gün psikiyatrist olduğu anlaşılan bir doktoru evine çağırır ve durumu anlatır. Dışarıya çıkmak istediğini kendisinin ancak bir hastalık teşhisiyle bu evden çıkabileceğini söyler. Bahçe duvarlarından ileriye gitmenin kendisi için sadece bir hayal olduğunu anlatır. Fakat doktor ona bir vaka olduğunu, durumunun çok ileri bir boyutta olmadığını söyleyerek onu bir hastaneye yatıramayacağını söyler.

Doktorun mani ve fobiyle biten kelimeler sıraladığını söyleyen öykü kahramanı bunları bildiğini söylese de doktorun bu terimleri kullanmasından da onun dışarı çıkmayan sosyal fobili biri olduğunu söylemiş olabilir. Tüm bunlara rağmen doktor yardımcı olmaz ve evden ayrılır. Öykü kahramanı, normal bir kişi gibi doktorla konuşup derdini anlatmıştır. Yardım istemiştir. Yardım etmeyeceğini anlayıp doktoru evden gönderdiğinde paranoyak bireyler gibi doktordan şüphelenir.

“Anlıyorum doktor da onlardandı. Anlıyordum; düşünmemekle birlikte anlıyordum.” (Atay, 2017:89)

“Bir Mektup” öyküsündeki normaldişi kahraman, patronuna suçluluk duygusu içinde mektup yazan kişidir. Mektubu neden yazdığı sonuna kadar anlaşılmasa da anlattığı olaylar, konular arası geçişte bir bağlantı olamaması, yarım bıraktığı cümleler onun tedirgin, endişeli ve sosyal aşağılanmışlık psikolojisinde olduğunu gösterir. Öyle ki patronun odasına ilk defa girdiğinde kendisine kahve ikram etmesini daha sonrakilerde ise ikram etmeyişini zihninde büyütür. Uzun bir süre aklından çıkaramaz bu durumu.

Mektubu yazarken konuşuyormuş gibi sürekli özür dilemesi onun suçluluk psikolojisinde olduğunu göstermektedir. İnsanlar arasında yer bulamamıştır. Kendine sevgili edinerek normal insanlar gibi olmaya çalışır, fakat bunu da beceremez. Sokakta bulduğu bir köpekle yaşamını sürdürür. Öykü kahramanı sürekli kendini eleştiren, çaresizliğini anlatan, kendini beğenmeyen obsesif ruhlu biridir. Zaten öykü kahramanının yüz yüze değil de mektup yazarak derdini anlatması, öykü kahramanının sıkılgan ve iletişimi çok iyi beceremeyen biri olduğunu göstermektedir. Öykü kahramanının patronunu kendisinden çok yukarda gördüğü ve onun yaptığı her hareketi aşırı önemseddiği görülmektedir.

“Geçen gün yazdığım raporu beğendiğinizi söyledikleri zaman sizi ilk gördüğüm elimi ilk sıktığınız anda olduğu gibi heyecanlandım.” (Atay, 2017:121)

“Ne Evet Ne Hayır” öyküsünde F.G. isimli, Akın Korkmaz rumuzlu kahraman, hassas duyu ve düşünceleri sebebiyle tutunamayan bir karakterdir. Çalıştığı gazetede ona düşüncelerinden dolayı manyak derler. Her konuda titiz davranan bu kişi manyak kelimesine takılır ve yabancı dil bilen arkadaşıyla sözlüğe bakar. Daha sonra ise ona gönül postasında iş verilmesi rast gele bir durum değildir. Her duruma fazlasıyla önem veren F.G.’nin zaten kendisi gibi olan kişilere yardım etmesi kolay olacaktır.

“Kendini yüksek ve denetleyemeyen heyecan biçiminde ortaya koyan akıl düzensizliği diyor “mania” için. Bu tanımları gazetedeakilere söyledim. Hadi oradan manyak dediler. Sen dediler, Doktor Akın Korkmaz oldun, gönülleri tedavi edeceksin.” (Atay, 2017:124)

Akın Korkmaz’a bir gün kendi tabiriyle *akıl ve ruh* düzensizliğinde biri olan M.C. mektup gönderir. M.C. mahallesinde bir kıza âşık olmuştur. Bu kızın onda gönlünün olmadığı, onu reddettiğini söylese de kendisine “ne evet ne de hayır” dememiştir. Bu cevabı alamayan M.C. de bu durum takıntılı bir hâl oluşturmuştur. 1970 yılında sevdiği insanla karşı karşıya geldiğini söyleyen M.C. sevdiği kızın kendisine haber gönderdiğini fakat kendisinin bu haberi almadığını söylemesi üzerine aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

“Bana böyle bir şey söylenmedi, ben ağzınızdan dinlemek isterim. Böyle dedim. Cevabınız? Dedim. Hayır demedi. Red red ediyorum dedi. Ne evet ne hayır. Red red red ediyorum dedi. Teşekkür ederim.” (Atay, 2017:128)

M.C.’deki bu takıntı had safhaya ulaşmıştır. Cevabı evet ya da hayır olana kadar sevdiği kızın peşini bırakmaz. Akın Korkmaz, mektuptaki cümlelerin yanına parantezler açarak, düzeltmeler yapmaktadır. Bazen de M.C. ile ilgili yorumlarda bulunur. M.C.’nin normaldişi bir karakter olduğunu o da parantez içi cümleleriyle söylemektedir. Akın Korkmaz M.C.’nin bazı olayları anlatmadığını, bazı olayları gizlediğini söylemektedir. Hatta M.C.’nin ruh biliminde adının ne olduğunu bilmediği ama hafızada boşluklar oluşturan bir durumda olduğunu söylemektedir.

“Tahta At” öyküsünde ise Tuğrul Tuzcuoğlu, sistemin dışında bir kahramandır. Başkaldırısıyla, asiliğiyle ön plana çıkan Tuğrul, kasabaya yapılan tahta atın saçmalığını anlatmak için çetin bir mücadeleye girer. Toplumda güçlünün karşısında olmak her zaman için zordur. Tuğrul da doğruları haykırmak sessiz kalmamak ister. Bu sebeple her yola başvurur. Belediye başkanına bir dilekçe yazar. Dilekçe de yapılan heykelin sanatsal bir anlam ifade etmediğini heykelin ihalesini üzerine alan kişinin bu sanattan zerre kadar anlamadığını yazmıştır. Sisteme itaat etmeyen kişilerin anormal olarak adlandırıldığı da belediye başkanının Tuğrul’a söylediği şu sözlerden anlaşılmaktadır:

“Tuğrul odaya girdiğinde zaman başka, yüzünü buruşturarak dilekçeye bakıyordu; başını kaldırmadan. Nedir bu maskaralık, Tuğrul Bey oğlum, dedi. Bir sessizlik oldu Mesel ciddi ama... dedi Tuğrul Tuzcuoğlu. (...) Babanı ve seni tanımayan biri, en azından müşahede altına aldırır seni. Tuğrul aceleyle ‘İyi bir hastane bulsam yatacağım efendim.’” (Atay, 2017:157)

“Babama Mektup” da Oğuz Atay’ın babasına psikolojiyle ilgili yazdığı cümleler vardır. Bu cümlelerden Atay’ın psikolojiyle ilgisini anlamaktayız. Daha doğru-su psikolojiyle ilgili kitaplar okuduğunu öğreniyoruz. Zaten Atay, farklı branşlardaki bilgisini bir araya getirip eserler oluşturmada oldukça başarılı olduğunu görmekteyiz. Öykülerinde metinlerarasılığı belirgin bir şekilde işlemiştir.

Ruhaniyatla ilgili yenilikleri doğru düzgün bilmediğini babasına söylerken diğer taraftan egoyu da tarif etmektedir. Babası bunlardan haberdar olsaydı Oedipus Kompleksinin kendisinde olup olmadığını soracağını söyler. Bilinçaltı kavramına da değinen Atay, bazı yeni bilgiler öğrendiğini bu sebeple babasının nasıl bir insan olduğunu merak ettiğini söyleyerek “*Senin de bilinçaltın var mıydı babacığım?*” (Atay, 2017:181) diye sorarak babasının bu konularda bilgisi olmadığını, hatta yazdıkları okusa *deli saçması* diyeceğini söylemektedir.

2.4. MODERNİTE VE ÇAĞ ELEŞTİRİSİ

2.4.1. Modernite ve Çağ Eleştirisi Kavramlarına Genel Bir Bakış

Modernizm kelimesi, Latince kökenli bir kelime olan ve modo'dan türeyen modernus kelimesinden gelmektedir. Habermas bunu şöyle açıklar: 5. yüzyılda Hristiyanların Romalı ve Pagan geçmişlerinden ayırmak için modern kelimesi, modernus biçiminde kullanılmıştır. Modern kelimesinin anlamı, içerik olarak sürekli yenilense de temel de hep eskiden yeniye bir geçişin sonucu olarak değerlendirilmektedir. İlk olarak kendi dönemi arasında bağlantı kuran kişiler veya milletler bu ifadeyi kullanmaktadır (Aktaran: Şimşek, 2014:4-5). Modern kelimesi, yüzyıllar içinde anlam değişmesine uğrasa da 5. yüzyıldan bugüne temel anlamı olan eskiden yeniye geçiş anlamını hiçbir zaman kaybetmemiştir. Fakat esas önemini 17. ve 18. yüzyılda temeli atıldıktan sonra 20. yüzyılda kazanmıştır. 20. yüzyılın ortalarına doğru modernizm kavramı, artık hayatın her alanında kullanılmıştır. Günümüzde çağdaşlaşma anlamında kullanılan modernizm kelimesi, eskiden uzaklaşmak hep yeniye hep yeni olanı değerlendirmek anlamında kullanılmaktadır (Aktaran: Kırılmaz; Ayparçası, 2016:33).

Modern kelimesi, diğer bir anlamıyla batılılaşma demektir. Modernizm, kendine yeni bir dünya oluşturarak yaşadığımız günümüz toplumunun karakterini oluşturan gelenek, görenek ve beklentilerini kendine göre oluşturmaktadır (Aktaran: Kırılmaz; Ayparçası, 2016:34). Modernizme göre hareket etmeyen de geri kalmışlıkla suçlanmaktadır. Modernizm artık kendi kurallarına göre toplumu yönetmektedir.

Bunun gerisinde kalan bireyleri ya da toplumları kabullenememektedir. Zaten böyle olan bireyler, kendi iç bütünlüklerini sağlayamadıklarından yalnız kalmakta ve bu yalnızlıklarını bilinçli yapmış olmalarına rağmen huzursuz olmakta ve intihara kadar giden sonuçlarla karşı karşı kalmaktadırlar. Modern dünyada dün diye bir şey yoktur.

Dün yok olup gitmeye mahkûmdur. Ama her bugün de düne akacaktır. Geçen her dakika artık yitip gitmiştir (Şimşek, 2014:6). Bu anlamda temeli yüzyıllar öncesinde atılan modernizm, sonuçlarını ancak 20. yüzyılda vermeye başlamıştır. (Şimşek, 2014:17) Bauman'a göre modernlikle daha doğrusu daha ileri bir seviye olan postmodernizmle beraber yaşam kalitesi düşüncesi, eskiden modern eleştirinin kalbi olan öz koruma ve hayatta kalma düşüncelerinin yerine geçmiştir. Postmodern düşüncesinde iyi yaşam diye bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Böyle bir tanım yoktur. Yaşam kalitesi sürekli değişmekte ve sabit bir tanımlı yapılamamaktadır (Bauman, 2014: 111-113-114).

Bu durum da bireyleri sürekli değişen bir kaliteye doğru ilerlemelerine neden olmaktadır. Mutsuzluk, huzursuzluk sürekli daha iyi bir yaşam dūřuncesi, bireylerin ellerindeki mutluluk olanaklarının da farkına varamadan daha iyisine koşmasına sebep olmaktadır. Modernleřme sadece bir anlamda değil her alanda kullanılmakta ve hayatımızı etkisi altına almaktadır. Sanayileřmeyle beraber temellendirilen toplumların her aşamasında kullanılmaktadır. Geniřleyen dūnya pazarının sūrūkledeęi bilimsel keşifler, bilim ve teknolojidaki yenilikler, sanayideki ilerlemeler, kentleşme ve sosyoekonomik anlamdaki değişim ve gelişimlerin tamamı modernleşmedir (Aktaran: Őimřek, 2014:16).

Modernleřme Őehirleřme, bilimsel ilerlemeler gibi olumlu geliřmelere öncūluk ettięi gibi dięer yanıyla birtakım olumsuz durumlara da yol aęmaktadır. Bu durumlar yabancılařma, anlamsızlık gibi problemleri ortaya ęıkarmakta ve toplumsal ęözūlme-ye neden olmaktadır (Őimřek, 2014:12-13). Modern hayatın beraberinde ortaya ęıkardıęı modern problemlerle birey tek bařına mūcadele etmek zorundadır. Bu anlamda modern insan, bireysel aęıdan tūrlū sıkıntılarla bař bařa kalacaktır.

Modern insan ve modern toplum, bireysel olarak dūřūnūldūęünde psikolojik olarak yıpranmıř ve yorgun, politik anlamda kararsız ve ekonomik alanda yeterli dūzeye ulařamayan bireydir. Teknik anlamda geliřmiř, her alanın kendine özēu uzmanlıklarının olduęu, ūretilen ūrünlerin olduęu fazla olduęu bir dōnemde tūm bunlara raęmen duygusuz, yoksulluęın ve iřsizlięin her geęen gūn arttıęı bir ęaędır modern dōnem (Őimřek, 2014:36). Gūçsūzlük ve yetersizlik duygusu bu dōnemim bireylerinde en ęok rastlanan hastalık isimleridir. Birey uyum saęlayamamanın imkānsızlıęı ūzerinde durur (Bauman, 2015:64).

Postmodern dūnya, bir hayali olmayan, buna baęlı olarak da bir geleceęi olmayan, geęmiřten de baęını tamamen koparmıř, sadece Őimdi ięin yařanılan bir dūnyadır. Postmodern dūnyada insan ięin tek bir zaman dilimi vardır o da yařanılan an'dır. Bu an da modern insana gōre tūketimle ve eęlenceyle geęirildięinde anlam kazanmaktadır. Bōyle yapan insandan da geriye yorulan bir insan kalır. Postmodernizm, insana yarın diye bir Őey vermez. Postmodernizmde önemli olan hızlı olmaktır (Őimřek, 2014:46). İnsanın geęmiř ve gelecek arasında baę kurabildięinde yařamını anlamlı hāle getirdięi dūřūnūlürse, insanın bir kōk bulması ve uzayan dallarının yarınla baę kuracaęı dūřuncesi onun ięin bir umuttur. Kōklerinden kopan bir birey, tehlikeli bir yalnızlıęa doęru yūrūmektedir (Őimřek, 2014:51).

İçinde yaşadığımız postmodern zamanlarda belirsizlik, kestirilemezlik hâli vardır. Bu durum bireylerde güvenin kaybedilmesine yol açmaktadır. Bu duruma göre hiçbir iş garanti değildir. Hiçbir makam güvence altında değildir. Her an şartlar ve koşullar değişebilmektedir (Bauman, 2015:114-119). İnsanlığa sürekli fayda verebilecek bir iş de bu sebeple yoktur.

Bauman, *Postmodernizm ve Huzursuzlukları* adlı eserinde postmodern dönemde insanların evlerinin ne kadar donanımlı ve ferah olursa olsun, bu durumun bireylere güven vermediğinden bahsetmektedir. Aksine bir gün iflas edip evlerinin ellerinden gidebileceği düşüncesi altında ezilmektedirler. Hiçbir durum, sonsuza kadar geçerli değildir. Bir beceri bile göz açıp kapayıncaya kadar değerini kaybetmektedir. Kişi bu durumların yol açtığı yaraları, kendi sarmak zorunda kalmıştır. Çünkü bireyselleşen dünyada aile bağları zayıflamış, mahalle kültürü yok olmuş bu sebeple de kişi açılan yaraları tek başına sarmak durumunda kalmıştır (Bauman, 2013:39). Ayrıca Bauman, lekelilerden söz etmektedir. Lekeliler, toplumdan bazı kusurları bir hastalık veya zararsız herhangi bir özellik sebebiyle uzaklaştırılan kişilerdir. Bu kişiler, toplumda istenmez. Onlar kötü ve aşağılık kişiler olarak yaftalanır. Leke, aslında farklılığı vurgulamak içindir. Fakat toplum bu farklılığı kabullenmez. Bedendeki veya ruhtaki herhangi bir kusur, utanç kaynağı olarak görülmektedir (Bauman, 2014: 99-100-101).

2.4.2. Oğuz Atay'ın Öykülerinde Modernite ve Çağ Eleştirisi Teması

Oğuz Atay öykülerinde modernite, ironik bir dille anlatılmıştır. Topluma ve kendine yabancılaşan insanların işlendiği öykülerde, modern çağa ayak uyduramayan bireyler ötekilerin gözünden anlatılmıştır.

Oğuz Atay'ın öykülerinde Bauman'ın bahsettiği bu 'lekeli kişiler'e sıkça rastlanmaktadır. Özellikle "Beyaz Mantolu Adam"daki kahraman, topluma yabancılaşmış ve kimseyle irtibatı olmayan biri olması sebebiyle toplumca yaftalanır. İşte postmodern dönemde insanlar birbirlerini anlamak yerine suskun ve çaresiz olana hakaret etmekte ve aciz görmektedirler. Toplumdaki insanlar, bu lekelilerin gözünden anlatılmaktadır. Böyle olunca bu kişiler, nesnel bir açıdan irdelenmektedir.

Mantosunun kadın mantosu olması, kimseyle konuşmaması onu kimine göre sapık kimine göre deli yapsa da o bu çağa karşı çıkmakta ve bunu susarak yapmaya çalışmaktadır. Susmak, onun için bir eylemdir. Susarak etrafındaki olayların yakından görülmesini sağlamaktadır. Mesela, kendisini mağaza önünde sergilemelerine bile aldırmaz.

Postmodern dünyada tüketim ve buna bağılı olarak reklamın piyasayı harekete geçireceğı bilindiğinden mağaza sahibi beyaz mantolu adamı manken gibi sergilemeye başlar ve tezgâhtar ürünün reklamını yapmaya başlar. Reklam insanların alım isteğini arttıracaktır.

“İşte büyük fedakârlıklarla Kuzey Kutbu’ndan getirtmiş bulunduğumuz Canlı İsvaç Mankeni, bu sıcağı ancak hafif kumaşlarımızı giyerek katlanmaktadır. İşte koca manto onu terletmemektedir.” (Atay, 2017:19)

Postmodern dönemde insani ilişkiler pek önemsenmez. Beyaz mantolu adamı manken olarak sergiledikten sonra mağaza sahibinin tezgâhtara “İşe yaradı değil mi?” diye sorması da modern dönemin çıkmazlarından biri olan her şeye fayda gözüyle bakılmasını ve insanlar arası çıkar ilişkisini gözler önüne sermektedir.

“Unutulan” öyküsünde ise kadının sevgilisinin bir nesne gibi tavan arasında bulunması, modern zamanlarda insanın değersizleşmesinin bir örneğidir. Tavan arasına kullanılmayan eşyaların atılması gibi sevgilisi de atılmış ve orada herhangi bir eşya gibi unutulup gitmiştir. Postmodern zamanlarda her şeyi tüketen ve bir çöp yığını hâline getiren insan, insanı da tüketmektedir. Ayrıca kimsenin birbirine ihtiyaç duymadığı dünyada, gönül bağıyla bağlandıkları sevgilileri bile anında unutulup gitmektedir. Kadın sevgilisinin cesedini gördükten sonra yaptığı muhasebede şiddetli bir kavga sonunda dışarı çıktığından bahsetmektedir. Bu duygu kendini o kadar acıtmaktadır ki öleceğini düşünmektedir. Fakat kendisiyle ilgilenen birini gördüğünde bu acıdan hemen kurtulmuştur.

“Sonra onu görmüştü sokakta, bütün umutsuzluğuna kendini zayıf hissetmesine, ölmek istemesine rağmen onun gözlerindeki ilgiyi, insanı alıp götürün başkallığı fark etmişti.” (Atay, 2017:30)

Modern dönemde duyguların ve sevgilerin bir önemi kalmamıştır. Bunu kadının sürekli sevgili değiştirmesinden, eski eşini fotoğrafını görünce sadece anlık hatırlamasından anlaşılmalıdır. Zaten kadın kahramanı, tavan arasında sevgilisinin cesedini görmek bile duygusal anlamda bir şey hissettirmemiştir. O, modern çağı tutunabilmiş bir bireydir. Her şeyi anlık yaşamaktadır. Yaşadıklarını bir hiç olarak ifade etmektedir ve hayatına kaldığı yerden devam etmektedir.

Modern insanın en büyük çıkmazlarından biri de korkudur. Atay, bu korkuyu öykülerinde ironik bir diller işlemeyi başarmıştır. Ölümden korkan, kendilerini eve hapseden, topluma yabancılaşan bireylerin “güvenli ev” imgesi altında dışarıya çıkamadıkları görülmektedir. Bu kişiler, dışarıdaki hayatın karmaşasından korkmaktadırlar. Evleri onlar için güvenli bir bölgedir ve bu güvenli bölgede kendi dünyalarını oluşturmaktadırlar.

“Korkuyu Beklerken” öyküsündeki Ubor-Metenga’dan gelen mektup üzerine kahraman evini güvenli bölge ilan etmiş ve dışarının kaosundan kendini korumaya çalışmaktadır. Öykü kahramanı dışarı çıkmadığı gibi perdenin aralığından dışarıya günde sadece iki saatliğine bakmaktadır.

Modern zamanlar, tüketim çılgınlığını da beraberinde getirmiştir. Bu tüketime ayak uyduramayanlar ise geri planda kalmaktadır. Öyle ki “Korkuyu Beklerken”deki kahramanın öğretim üyesi arkadaşının yanında konuşurken konunun araba mevzusuna gelmesi konuşmanın bitmesine neden olmuştur. Çünkü insanlarla konuşulan ortak konular, değerlerden öte artık alınan ürünler üzerinden olmaya başlamıştır.

“Bu arada nasıl oldu bilmiyorum. Arabamı nereye bıraktığımı sordu. Yani öylesine içinde bir kötülük yoktu. Fakat bu araba insanlarla aramda ortak bir konuşma dili yaratılmasına engel oluyordu.” (Atay, 2017:45)

Ortak bir konuşma dilinin olmayışı modern dönemlerin önemli yıkımlarından biridir. İnsanlar, her konuda bilgi sahibidir. Önemli olan doğru bilgiyi öğrenmek değildir. Önemli olan bilmiş olmaktır. Gösteriş her şeyden önemli bir hâle gelmiştir.

Ayrıca güncel konularda bilgi sahibi olmamak alaya alınabilecek bir durumdur. Ne Evet Ne Hayır” öyküsündeki F.G., böyle olmadığı için dışlandığını düşünmektedir.

“Aynı şirkette daha kelimeleri bile doğru yazmasını bilmeyen bazı cahiller; benden daha başarılı görünüyordu. Ben herhâlde gösterişi çok sevmediğim için otomobillerin neden yollar fatihi olduğunu ve jiletlerin de kadınların gö-nülleri fethettiğini kavrayamıyordum.” (Atay, 2017:123)

Modern çağ, insanların yaptıkları eylemlerin anlık, duyguların da değersiz ve önemsiz olduğunu savunur. Bu çağda herkes, hızlı yaşamın bir parçası olmaktadır. İnsanlara değer vermemek ve verilen görevleri önemsememek modern çağın eksiklerinden biridir. Böyle davranan insanlara ise çemberin dışında olmasından dolayı alaycı gözlerle bakılır. Gazeteye gelen mektupları dikkatle ve önem vererek okuyan; bu konuda bilgi sahibi olmak ve verilen görevi hakkıyla yerine getirebilmek için ruhbilim kitapları okuyan Akın Korkmaz rumuzlu F.G., gazetede kiler tarafından alaya alınmaktadır.

“Her işimi dürüst yapmayı sevdiğim için önce oturup sonra uzun ve ciddi cevaplar vermeye başladım. Ve -gerçekten anlamıyorum neden- gene manyak dediler gazetede bana, yazdıklarımı görünce. Onların dertlerine çare bulmamışım ya da yuvarlak sözlerle geçiştirmeliymişim.” (Atay, 2017:124)

Estetik ve sanat anlayışında da değişimler olmuştur. Mimari üslupsuzluklar, estetik anlayıştan yoksun yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanatsal faydadan öte, çıkar ilişkilerine dayanan bir durum mantıklı ve iyi gösterilmiştir.

Atay da “Tahta At” öyküsünde de bu durumu ironik bir dille eleştirmektedir. Kasabaya yapılan tahta atın estetik bir amacı yoktur. O soğuk ve çirkin bir mimari yapıya sahiptir. Planları bile fen müdürü tarafından hazırlanmıştır.

Heykel, estetik açıdan oldukça biçimsizdir. Belediye reisinin isteği üzerine imar şefiyle çalışmaya başlayan Tuğrul’a bir gün şef, heykelin hesaplarını gösterir.

“Ayaklar yekpare demirden olacak. Sonra projeye eğildi: Üç köşe garip bir gövde, temele doğru daralan ayaklar... Tuğrul irkilerek geri çekildi: Tahta At Betonarme Projesi. Zavallı tahta at. Çirkin modern bir kedi olmuş.” (Atay, 2017:159)

Ölüm, moderniteyle beraber sıradan bir olay gibi algılanmaya başlanmıştır. “Babama Mektup” da yazar babasının ölümü üzerine çelenk getiren kişilerin olduğundan bahsetmekte ve babasının mezarı başında üzülmüştüğü gibi yapan insanları garipsemektedir. Özellikle mezar üzerine konulan beton blokları, *aşılmaz engeller* olarak ifade etmektedir.

“Hayatın boyunca hiç görmediğin bazı kimseler ellerini önlerine kavuşturarak ve başlarını eğerek ölümün anlaşılmasız gerçeği üzerine düşünüyormuş gibi yaptılar mezarının başında. Tabut çukura konulduktan sonra üstüne büyük beton bloklar yerleştirdiler.” (Atay, 2012:173)

Modern zamanlarda televizyon, insanlar arası iletişimin azalmasına neden olmuştur. İnsanları ekran başına kilitleyip, edilgen bir hâle getirmiştir. Atay’ın yaşadığı dönemde de televizyon, yeni yeni insanları esir etmeye başlamıştır. Fakat daha o zamanlarda bile Atay durumun farkındadır. Bu yüzden televizyondan nefret etmektedir.

“Demek ki senin köylü tabiatın bana miras kalmış babacığım. Medeniyeti sevmiyorum. Bugünlere yetişebilseydin sen de benim gibi televizyondan nefret ederdin.” (Atay, 2017:182)

Bu çağa ayak uyduramayan bireyler, özgürlüğü kaçışta, eskiye dönmekte bulurlar. Kuyudan su çekmek, eşeğine yüklediği dallarla ocağını yakmak istiyordur yazar. Bir kaçış içinde olduğunun kendisi de farkındadır ve toplum sorunlarını çözemeyen veya çözemeyeceğini hisseden kişilerin böyle yaptığını söylemektedir.

Hız çağı, güncel meselelerin anlık değiştiği derin mevzuların olmadığı bir çağdır. Anlam önemli değildir. Önemli olan bir an önce zevke ulaşmaktır. Bu sebeple de Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya öyküsünde yolcular, öykücülerden güncel konuları işleyen öyküler istemektedir. Bazı öyküleri iki günlük diye öykücülerin suratına fırlatıp atarlar. Çünkü iki günlük öykü eskide kalmıştır, o artık bayatlamış bir öyküdür.

SONUÇ

Yazının neredeyse her türünde eser veren yazar, bireye bakışı ve kullandığı üslup sebebiyle döneminin üstündeki anlatılara imza atmıştır. Bu sebeple yaşadığı dönemde anlaşılammış ve acımasız eleştirilere maruz kalmıştır. Şartların değişmesi ve bu doğrultuda bireyin iç dünyasına verilen önemin artması üzerine Oğuz Atay, hak ettiği değeri görmeye başlamıştır. Oğuz Atay, günümüzde zirveden hiç inmeyecek yazarlardan biridir.

Atay, 1970 yılında *Tutunamayanlar* romanı ile Türk edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir. Kısa süren yazı hayatında kaleme aldığı farklı türdeki eserlerle Türk edebiyatında dikkatleri çekmeyi başarmıştır. Eserlerini yazdığı senelerde kasabalı ve köylü insanların yaşadıkları, göç, yaşam kavgası ya da 60 sonrası ortaya çıkan siyasi olaylar gibi toplumsal konular ele alınmaktadır. Atay, bu konulardan farklı olarak bireye ve bireyin sorunlarına dikkat çekmek istemiş ve eserlerinde bu konulara yer vermiştir. Eserlerini yazarken kullandığı farklı teknikler sayesinde postmodernizmin temellerini atmıştır.

Oğuz Atay'ın öykülerini tematik olarak incelediğimiz çalışmamızın giriş kısmında, öykünün tanımı ve Türk öykücülüğünün Tanzimat döneminden günümüze kadar olan gelişimi ana hatlarıyla ele alınmıştır. Daha sonra Atay'ın biyografisi verilmiş ve öyküleriyle ilgili genel bilgilere değinildikten sonra öykücülüğünden bahsedilmiştir. Türk edebiyatına getirdiği yenilikler, etkilendiği yazarlar bu alt başlığın ana hatlarını oluşturmaktadır. Bir sonraki bölümde ise çalışmanın asıl konusu olan yazarın öyküleri, tematik açıdan incelenmiştir. Bu bölümde temalarla ilgili genel bilgiler verildikten sonra tema başlıkları öykülerden örneklerle anlatılmıştır.

1975 yılında yayınlanan *Korkuyu Beklerken*, Oğuz Atay'ın tek öykü kitabıdır. Üstkurmaca ve ironiyi Türk edebiyatına kazandıran Oğuz Atay, öykülerinde yabancılaşma, ölüm, intihar, bunalım, yalnızlık gibi temaları işlemiştir. Öyküler çok katmanlı, derin anlamlı ve metaforlarla doludur.

Öykülere genel olarak hâkim olan tema, yabancılaşmadır. Modern zamanlarda toplum tarafından ötekileştirilen bireyin önce topluma sonra da kendine yabancılaşmasını ironik ve abartılı bir şekilde anlatmıştır. Öykü kurgusunda mekândan kahramanlara kadar kullanılan her unsur, yabancılaşan bireyi anlatmaktadır. Mekânlar dar sokaklar, tavan arası, ev gibi alanlardır.

Bu mekânlarda iletişimi beceremeyen, hayatta başarısız insanları anlatan Atay, iç bütünlüğünü koruyamayan bireylerin intihara ve ölüme giden kötü sonlarını, okuyanın içinde acı bırakarak işlemiştir. Kahramanlarını genellikle hayatla baş edemeyen ve sonunda yenik düşen kişilerden seçmiştir. Öyküde kahramanların geneline bakıldığında isimleri yoktur. Bazılarının ismi ise sadece harfle belirtilmiş ya da rumuz verilmiştir. Kullanılan anlatı türü de yabancılaşma unsuruna zemin oluşturmuştur. Öykülerdeki başvurulan en önemli anlatı, mektuptur. Mektubu yazdığı kişinin karşısına çıkamadığı durumlarda içini döktüğü Öykülerde tek bir anlatı türü yoktur. Mektuplarla dokunan öyküler fazladır. Bu da bir bakıma yabancılaşan bireyin kendini anlatma yoludur.

Ölüm ve intihar konuları ise Atay'ın öykülerine taşıdığı başka bir temadır. Çoğunlukla ölüm konusu, kahramanın intiharı şeklindedir. Bu durum bazen bir başkaldırı bazen de çaresizliğin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyelerin geneline yayılan korku ve kaygı, sonuçta ya kahramanın intiharına ya da kendini bir şeylerden mahrum bırakarak cezalandırma şeklinde görülmektedir. Cezayı kendine kesen kahramanlar, dış dünyayla bağını tamamen koparır. Kendini eve hapseder. Vicdan duygusunu yoğun olarak yaşayan kahramanlar, hayata uyum sağlayamazlar. Hayatlarındaki ufacık bir değişim, onlar için büyük bir olay hâline gelir ve işin içinden çıkamazlar. Bu çıkmazdan kurtulmak içinse tercih ettikleri yol, intihar olmuştur.

Yaşama tutunamayan, kendini ifade edemeyen, başarısız, ezik kişilerin yanında; topluma başkaldıran kahramanlar da öykülerde geçmektedir. Fakat kahramanların geneli yalnız bireylerdir. Kız arkadaşı edinerek ya da evlenerek toplumla uyum sağlamaya çalışırlar. Sosyal hayata girmenin bir kız arkadaş sayesinde olabileceğini düşünürler fakat bu ikili ilişkilerde de başarılı olamazlar.

Kahramanlar aslında herkes gibi olmadıklarından, toplumun normlarına uymadıklarından anormallikle yaftalanırlar. Bu kimi öyküde deli, sapık, meczup kimi öyküde manyak gibi ifadelerle karşılanmıştır. Konuşmayan, sürekli kendini eleştiren, kendini beğenmeyen, çevre tarafından da ötekileştirilen birey, bir süre sonra kendini toplumdan izole etmektedir. Bu durum, kahramanların giderek normal dışı olmasına sebep olmuştur. Normal dışılık, öyküler üzerinden gidilerek verilmiştir. Patronunun sözüne ya da hareketine takılıp kalan kahramanlar, sevgili olmak istediği kızıdan hayır demesine rağmen bir türlü ikna olmayanlar normal dışı olarak kabul edilir. Öyküler dikkatlice okunduğunda satırlar arasına gizlenen ruhbilim terimleri ve psikolojik tanımlamalar dikkatlerden kaçmamaktadır.

20. yüzyılda modern zamanlar, bireyi içinden çıkılmaz bir hâle sokmuştur. Atay'ın öykülerindeki temaların çıkış noktası, modernitenin getirdiği bireyselleşmedir. Oğuz Atay, modern dünyanın olumsuzluklarını ironik bir dille öykülerinde işlemektedir. Bu bağlamda daha çok kahramanların iç çatışmalarına ve kendileriyle hesaplaşmalarına değinmiştir. Modern çağda insan, ana odaklanmıştır. Duygular anlaktır, değersiz ve önemsizdir. Asıl önemli olan hızdır. Herkes bu hızın bir parçası olmak zorundadır. Hızın parçası olmayanlar ya da olmak istemeyenler zayıf ve yeteneksiz görülmektedir.

Oğuz Atay'ın öyküleri, her okunduğunda farklı anlamlara kapı aralamaktadır. Dili kullanım biçimi ve bunu kahramanların durumuna göre işlemesi onun Türk edebiyatında ne kadar güçlü bir kalem olduğunun göstergesidir. Öyküleri farklı açılardan okumak ve irdelemek, Atay'ın üslubunu ve Türk edebiyatının zenginliğini ortaya çıkarması açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Atay, Oğuz, *Korkuyu Beklerken*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

_____, *Tutunamayanlar*, İletişim yayınları, İstanbul, 2016.

Açılan, Turgay, *Oğuz Atay'da Varoluşsal bir Problem Olarak Ölüm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2007.

Aydoğan, Emine, "Marx ve Öncüllerinde Yabancılaşma Kavramı", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 54, s. 273 285, Erzurum, 2015.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2017.

Andaç, Ferudun, "Aykırı Bağlanma: Adanmış An'lar", *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum*, Haz. Handan İnci, Elif Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Akatlı, Füsun, "Öykücü Oğuz Atay", *Oğuz Atay için Bir Sempozyum*, Haz. Handan İnci, Elif Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Ayvaz, Emre "Ne Evet Ne Hayır: Başkasının Derdi ve Dili", *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum*, Haz. Handan İnci, Elif Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Akım, Saba, Melike, "Anlaşılmamak Kâbus, Anlaşılmaksa Bir Düş", *Korkuyu Beklerken Gelenler*, Haz. Hilmi Tezgör, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Baş, Sema, *Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma (1950-1980)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van, 2003.

Bauman, Zygmunt, *Bireyselleşmiş Toplum*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015.

_____, *Postmodernizm ve Huzursuzlukları*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013.

_____, *Parçalanmış Hayat*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.

_____, *Modernlik ve Müphemlik*, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.

- Baysal, Hakkı Burak, *Oğuz Atay'ın Hayatı, Sanatı Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2002.
- Bayraktar, Işıl, “Korkuyu Beklerken Düşmek, Düşerken Hayatı Düşlemek” *Korkuyu Beklerken Gelenler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Bener, Vüs'at O., “Oğuz Atay Nasıl Bir Adamdı?”, *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum*, Haz. Handan İnci Elif Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Canpolat, Erkin, “Oğuz Atay’ın Öykü evreni”, *Varlık Dergisi*, Ocak 2003, s.37.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
- Çetin, Nurullah, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadarki Türk Hikâyesine Kısa ve Genel Bir Bakış”, *Hece –Türk Öykücülüğü Özel Sayısı-*, sayı 46/47, 2000, s.73-92.
- Çonoğlu, Salim, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Ölüm 1920-1950*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- Dere, Mustafa, “Oğuz Atay’ın Tahta At Hikâyesi Üzerine Bir İçerik İncelemesi”, *Turkish Studies*, Sayı 10, s.887-902, 2015.
- Doğan, Âbide, “1940 - 1960 Türk Hikâye ve Romanı”, *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2015.
- Durkheim, Emile, *İntihar*, çev. Zühre İlkelen, Pozitif Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017.
- Ecevit, Yıldız, *Türk Romanında Postmodernist Yaklaşımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- _____, “Ben Buradayım...” *Oğuz Atay’ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- Emiroğlu, Öztürk, *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
- Erbatur, Emre, “Oğuz Atay’ın “Tahta At” Öyküsü ve Erkeklikler”, *Korkuyu Beklerken Gelenler*, Haz. Hilmi Tezgör, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

- Eren, B. Nihan, “Unutulan Üzerine”, *Korkuyu Beklerken Gelenler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Erkman, Fatma, “Göstergelerin İçini Oyan Bir Öykü”, *Korkuyu Beklerken Gelenler*, Haz. Hilmi Tezgör, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Evat, Yılmaz, “İnsan ve Herkes Bağlamında: Beyaz Mantolu Adam”, *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri* (20-22 Ekim), s. 309-315, Adana, 2012.
- Gruen, Arno, *Normalliğin Deliliği*, çev. İlknur İgan, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2003.
- Gündoğan, Ali Osman, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayınları, İstanbul, 1997.
- Güler, Berna, “Bir Mektup”, İki Parti, Üç Kayıp”, *Korkuyu Beklerken Gelenler*, Haz. Hilmi Tezgöz, İletişim yayınları, İstanbul, 2018.
- Gürbilek, Nurdan, “Kemalizmin Delisi Oğuz Atay”, *Yer Değiştiren Gölge*, Metis Yayınları, 1995.
- _____, *Mağdurun Dili*, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.
- _____, *Benden Önce Bir Başkası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.
- Kılıçkaya, Derya, *Oğuz Atay’ın “Unutulan” ve “Korkuyu Beklerken” Adlı Hikâyelerinde Gotik Unsurlar*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 685-696, Çankırı, 2016.
- Kırılmaz, Harun; Ayparçası, Fatma, “Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları” *İnsan&İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, Sayı 8, 2016, s. 341-351.
- Kuş, Bahri, “Milli Lisan Anlayışının Ömer Seyfettin Hikâyelerindeki Yansımaları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 49, 2013, s. 9-16.
- Mert, Necati, “Modern Öykünün Serüveni 1940’dan Günümüze”, Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sayı 1, Ankara, 2018, (Genişletilmiş 3. Baskı).

- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştiren Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Mungan, Murathan, “Oğuz Atay’a Mektup”, *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum*, Haz. Handan İnci Elif Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Narlı, Mehmet, *Öykü Burcu*, İz Yayınları, İstanbul, 2016.
- Özakın, Duygu, “Deliliğe Övgü: Michael Cheval’in, Saray Soyтарыsı Metaforuna Karnavaleks Yaklaşım”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi Dergisi*, Sayı 3, 2012, s.1-18.
- Özata, Jale, *Kabuğunu Kabuğunu Kıran Hikaye-Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*, Metis Yayınları, İstanbul, 2017.
- Özel, İsmet, *Üç Mesele Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma*, Çıdam Yayınları, İstanbul, 1992.
- Sağır, Âdem, “Modern Dünya ve Ölüm: Batılının Ölüm Karşısında Tavırları”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, Karabük, 2013, s. 213-221.
- Sakallı, Fatih, “Tutunamayanların Hikâyeleri Korkuyu Beklerken”, *Turkish Studies*, Sayı 6, 2011, s. 1713-1725.
- Say, Ömer, *1960 - 1980 Arası Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma Kavramı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 1995.
- Şahin, Burcu, “Türkçenin (Parantez İçindeki) Delisi”, *Korkuyu Beklerken Gelenler*, Haz. Hilmi Tezgör, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Şalış, Tülay, *Oğuz Atay Romanlarında Yabancılaşma*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu, 2012.
- Parla, Jale, *Don Kişot’tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- _____, “Mektuplar ve Dilekçeler”, *Oğuz Atay İçin Bir Sempozyum*, Haz. Handan İnci Elif Türker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.
- Tolan, Barlas, *Çağdaş Toplumun Bunalımı - Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, 1981.
- Tosun, Necip, Yabancılaşma, Aydın Eleştirisi ve İroni: Oğuz Atay Öyküleri, *Korkuyu Beklerken Gelenler*, Haz. Hilmi Tezgör, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

_____, *Modern Öykü Kuramı*, Hece Yayınları, Ankara, 2018.

Tunç, Taner, “Halit Ziya Uşaklıgil’in Aynı Tata ile Oğuz Atay’ın Beyaz Mantolu Adamı’nı Birlikte Okumak”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi** Afyon, 2017.

Türkçe Sözlük, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Ünaldı, Halime, *Türk Romanı ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011.

Yücel, Müslüm, *Edebiyatta Ölüm ve İntihar*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007.

Elektronik Kaynaklar:

Çapan, Cevat, “Ölümünün 40. Yılında Oğuz Atay”, **medyascope.tv**, 13 Aralık 2017, <https://youtu.be/K5zQR9yt1iE> (04.04.2019).